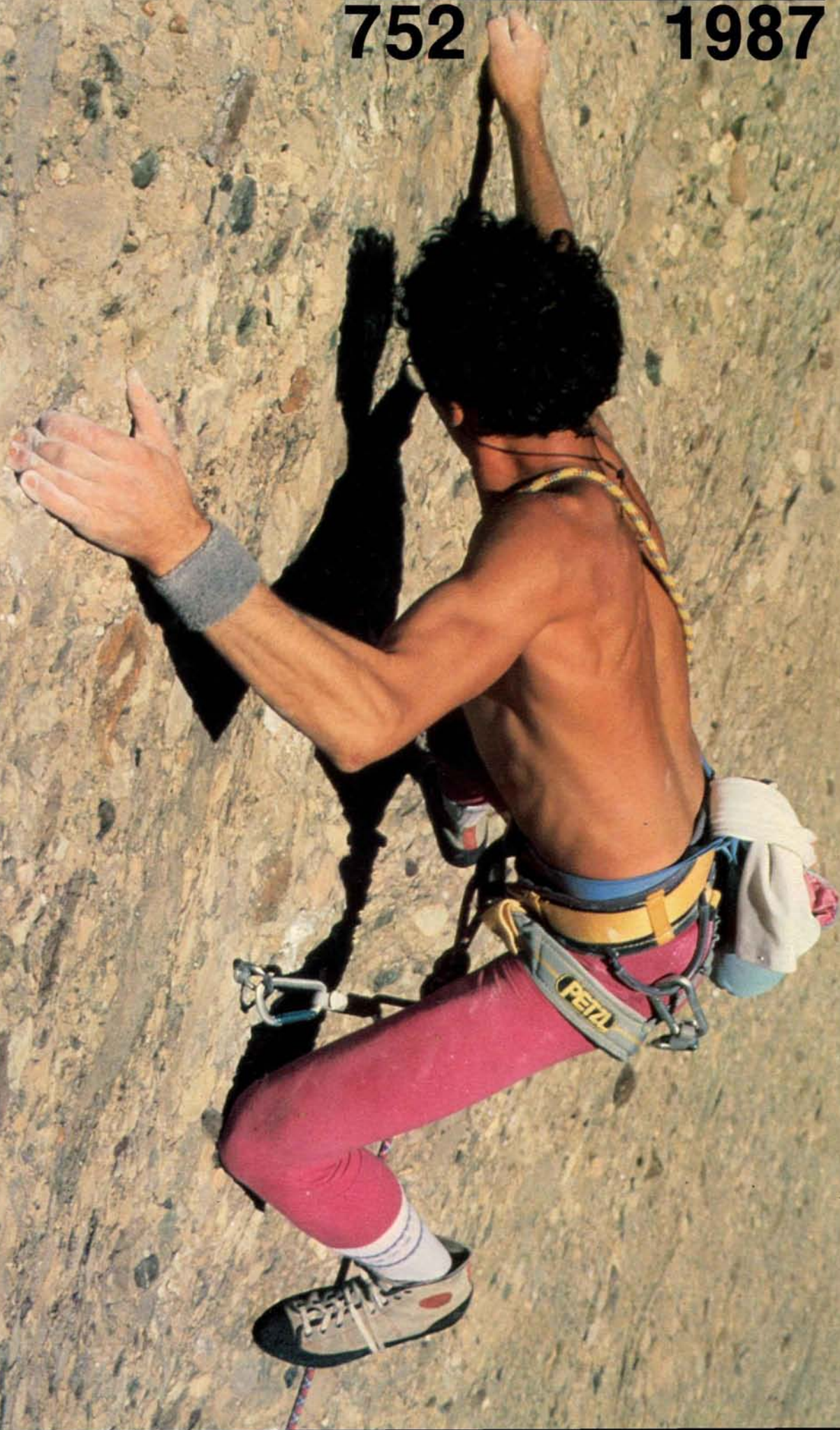


MUNTANYA

752 1987





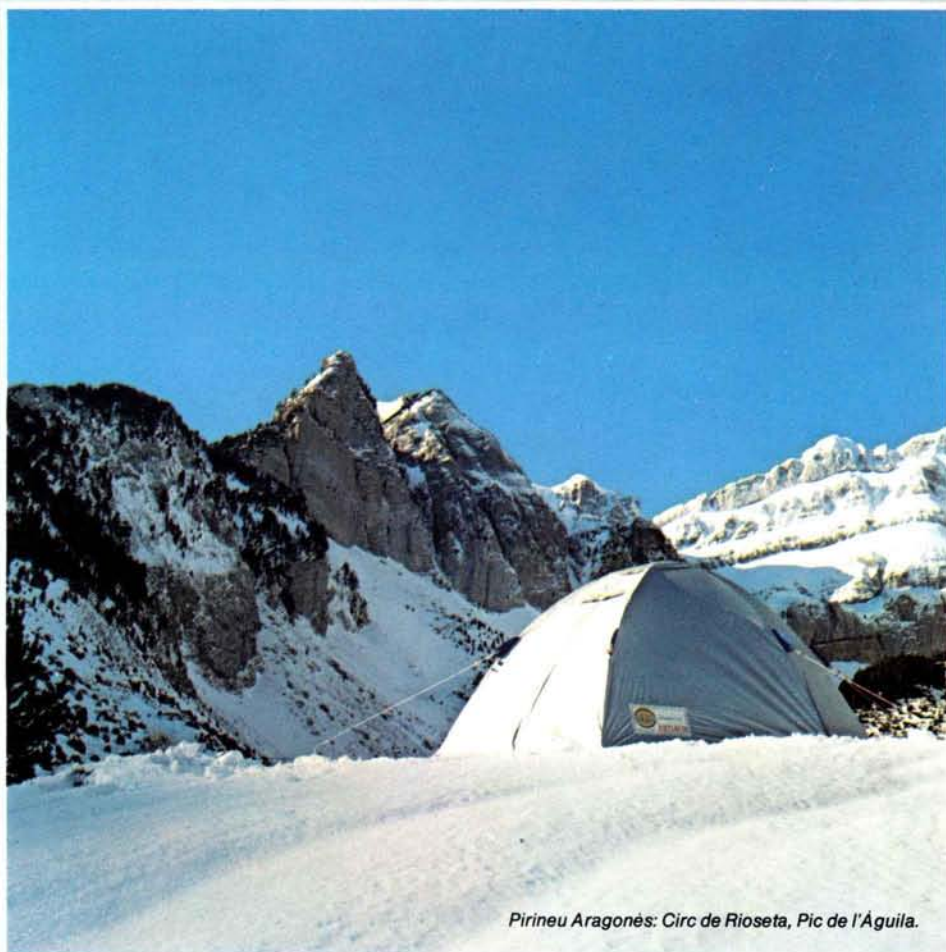
TENDES McKINLEY



La geometria hemisfèrica, aplicada al desenvolupament de tendes d'alta muntanya, proporciona, a igualtat d'àrea a la planta, una òptima habitabilitat, tant per la magnitud del volum disponible, com per la seva ergonomia de formes. Per tant, és la geometria més adequada per a desenvolupar el nostre concepte bàsic de CONFORT MÀXIM, el qual, gràcies a la utilització d'estructura geodèsica LLEUGERA, a base de vareta de fibra de vidre, pot aconseguir-se amb un embalum i un pes mínims.

A la casa ARTIACH ens vam proposar de potenciar al màxim el significat de CONFORT en les seves facetes de muntatge i habitabilitat. Per a fer-ho, vam idear un sistema original de subjeccions velcro de manera que, tot solidaritzant l'interior de les tendes amb l'armadura, faciliten un MUNTATGE SIMPLE I RÀPID. Quant a l'HABITABILITAT, i atesa la diversitat de condicions en què ens movem a l'alta muntanya, hem desenvolupat aquest terme sobre la base d'aconseguir un conjunt fonamental tèrmic, però amb possibilitat d'una àmplia graduació. En primer terme, en tota la confecció adoptem fibra polièster, amb la qual cosa, gràcies a la seva baixa conductivitat tèrmica ($0,0004 \text{ cal./cm}^2 \text{ sg. C}$) comparada amb la poliamida ($0,0006 \text{ cal./cm}^2 \text{ sg. C}$) emprada normalment, assolim una barrera tèrmica superior en un 50 %. A l'interior hi hem disposat una textura oberta de 40/45 Den. x 31/75 Den. amb què aconseguim, a més a més, una paret transpirable al vapor d'aigua i altament higiènica per la fàcil neteja. La cambra d'aire, l'element tèrmic fonamental, ha estat generosament sobredimensionada. La tensió que forneix a les parets l'elasticitat de l'armadura, junt amb la suspensió de l'interior per punts velcro, garanteixen un volum màxim, fins i tot amb vents forts.

L'airejament d'una tenda d'alta muntanya, una qüestió altament polèmica, ha estat estudiant amb tot el rigor. La McKinley disposa d'una obetrura zenital per a l'airejament obligat mínim en condicions límit. A més, està proveïda amb dues mànigues d'airejament graduable, interior i exterior, per mitjà de les quals es pot regular en tota la gamma de condicions climàtiques, com també durant la cocció d'aliments, tot minimitzant la condensació.



Pirineu Aragonès: Circ de Rioseta, Pic de l'Àguila.

Un detall important, fins ara menyspreat, ha centrat el nostre esforç: l'habitabilitat a les hores de repòs diürn, sota el fort sol d'alta muntanya durant l'estiu. Per això, hem recobert l'exterior de la tenda de poliuretà, amb una dispersió col·loidal d'alumini. A les proves fetes, i gràcies al seu alt poder reflectant, l'aluminitzat aconseguí de mantenir la temperatura interior entre 25-47°, contra els 30-33° que s'obtingueren amb tendes de colors convencionals.

Quant al concepte de MÀXIMA SEGURETAT, les tendes hemisfèriques amb armadura geodèsica de varetes, paradoxalment no són sòlides, ni robustes, ni resistents..., ni pretenen de ser-ho. Utilitzen l'elasticitat del conjunt com a principi bàsic de llur excel·lent grau de FIABILITAT i SEGURETAT. A diferència de les tendes convencionals, els esforços de tracció dels ancoratges, gràcies a l'e-

lasticitat de l'armadura, són distribuïts uniformement per tota la superfície de la tela. La decisió d'emprar polièster, pel seu més baix coeficient a la tracció i a la temperatura, contribueix a mantenir sempre turgent el conjunt. No hi ha costures crítiques, ni tampoc punts delicats amb acumulació de tensions. L'elasticitat i deformitat de la seva arquitectura garanteix la distribució uniforme d'esforços a qualsevulla circumstància, per extrema que sigui, i la recuperació de la seva forma natural.

Mc KINLEY



Airejament de cambra d'aire i interior



DEMANI LA NOSTRA
"GUIA TECNICA DE PRODUCTES
D'ALTA MUNTANYA"



**ESQUI
CAMPING
ESCALADA**

SPORTS

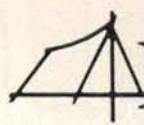
SANJUST

MEMBRE DEL GREMI D'ARTICLES D'ESPORTS

**CANUDA, 6 – 08002 BARCELONA
TEL. 302 36 95**

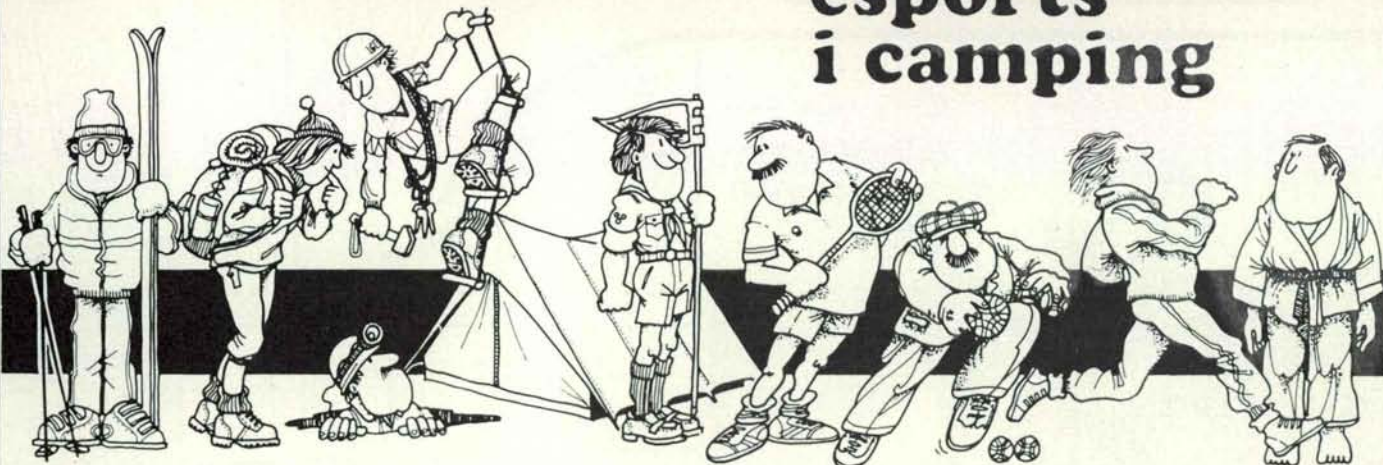


LA MILLOR QUALITAT I EL MILLOR SERVEI



la tenda

**experts en
esports
i camping**



la tenda

al vostre servei a:

BARCELONA
Pau Claris, 118-120.
Teléfon 318 22 38
08009 Barcelona

Plaça Eivissa, 6
Tel. 229 01 80
08032 Barcelona

Fabra i Puig, 11
Tel. 311 23 55
08030 Barcelona

MANRESA
Casanova, 8
Tel. 872 23 12
Manresa

MATARÓ
El Torrent, 50
Tel. 798 58 34
Mataró

LLEIDA
La Palma, 3
Tel. 27 38 24
25002 Lleida

edelweiss:

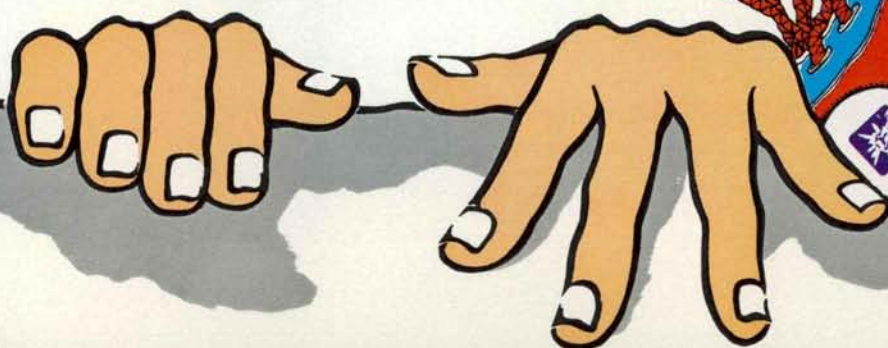
CAP AL CIM



esports

edelweiss Gran Via, 527 (xanfrà Urgell)

Tel. 254 83 00 - Barcelona-11



«PONCHO» MUNTANYA LLEUGER

CONFECCIONADOR MAJORISTA 0056-B

REF. 61869



EXCURSIONISME

CAÇA



CICLISME

PESCA



COMPOSICIÓ P.V.C. 100 %

MANUFACTURES PLÀSTIQUES ALEU, S.A.
BARCELONA

**Arribar al cim és qüestió
de corda.**

**L'avanguardia de l'alpinisme i ROCA
a les Grans «Noves Rutes» dels 80**



CUERDAS DE MONTAÑA

Pallars, 85-91, 3.º 5.ª • 08018 BARCELONA • Tel. 300 47 29

CERCELESPORT



Us oferim tot el material per practicar el vostre esport i a més
lloguer de material d'esquí i taller de reparacions

articles de l'esport

sant lluis, 44-48 (torrent de les flors)
telèfon 219 36 48 – 08024 Barcelona

**ARNÉS DE
CINTURA
PRESLES**



**EL MÉS LLEUGER
I CONFORTABLE DEL MERCAT**

Distribuit en exclusiva:

Trameses
contra reembossament
a tot Catalunya.

NUS

Ros de Olano, 20 - 08012 Barcelona
Tel. (93) 218 41 17

**Redacció i administració:**

Paradís, 10 - 08002 Barcelona
Tel. 315 23 11

Director:

Alfred Montserrat i Nebot

Adjunt al director:

Josep de Tera i Camins

Secretari:

Joaquim Bordons i Serra

Maqueta:

Antoni Inglès i Alcon

Ressenyes i gràfics:

Armand Ballart

Corrector:

Joan Costa i Costa

Consell de redacció:

David M. Aloy, Miquel Bosch,

Jordi Canals, Francesc Herrera,

Agustí Jolis, Modest Montlleó

Col·laboradors:

Jaume Altadill, Lluís Belvis,

Josep Casanovas, Emili Civis,

Manuel Mateu,

Jordi Mullor, Lluís Puntis,

Joan Sabadell, Josep M.^a Sala,

Alfons Valls,

Publicitat:

Centre Excursionista de Catalunya

Paradís, 10

Tel. 315 23 11

08002 Barcelona

Subscripció:

2.400 pessetes l'any (+IVA) (sis exemplars).

Estranger: 3.800 pessetes.

Preu d'aquest exemplar, 470 pessetes (IVA inclòs).

(Comanda de números endarrerits: a la Redacció de la revista.)

Fotocomposició:

Catalana de Fotocomposició, S.A.

Consell de Cent, 500

Fotomecànica

Sorrosal, S.A.

Pujades, 68-72, 3.^{er}, 3.^a

Impremta:

Gràfiques Encina

Secretari Coloma, 129

Barcelona

Dipòsit legal: B. 545/58

ISSN: 0212-2111

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpi Català

ANY CXI N.º 752 VOL. 91 AGOST 1987

SUMARI

Editorial	434
Pels torrents del Gorg i de Mortitx <i>Jaume Rovira i Colomer</i>	435
L'explotació forestal a les altes valls del Ripollès. Un recurs econòmic important <i>Núria Font</i>	441
Noves sensacions... El «parapente» <i>Carles Bravo i Montesinos</i>	445
Impressions d'un viatge al Paràna <i>Oriol de Bolós i Margarida Masclans</i>	446
Divagacions i records, camí del Mont-roig <i>Josep de Tera i Camins</i>	451
El Nun (7.315 m), Himalàia del Caixmir. Índia <i>Francesc Herrera i Leo Vegué</i>	458
El congost de Fraguerau <i>Modest Montlleó i Espasa</i>	462
El Grau dels Barrots. Trescant pel Montsant <i>Antoni M. Casas</i>	469
Escalada esportiva <i>Joan Olivé</i>	471
Crònica excursionista <i>Equip redacció crònica</i>	
Vies d'escalda	473
Espeleologia	475
Actes	476
Semblances	478
Bibliografia	478
Memoràndum	480
D'ací d'allà	480

Portada: Via Edelweiss al Cavall Bernat.
Montserrat (Foto: Jaume Altadill).

Queda prohibida la reproducció total o parcial dels articles de la revista «MUNTANYA» sense citar-ne la procedència. Els articles publicats a «MUNTANYA» expressen solament l'opinió de llurs autors. La revista «MUNTANYA», editada pel Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpi Català, es publica sense cap finalitat lucrativa.

MAPES

En apropar-se l'època de vacances és quan l'excursionista pot programar les excursions més llargues, les més esperades.

Per aquesta programació són una eina indispensable els mapes de les zones que, per una o altra raó, haurà escollit. I es aquí on comencen els problemes, que diuen molt poc a favor d'un país que voldríem creure que ja és definitivament europeu.

Efectivament, no tenim problemes a l'hora de consultar mapes fidedignes i exactes de les muntanyes a visitar, si aquestes es troben lluny de casa nostra. Els Alps, de gran poder d'atracció pel muntanyenc una mica experimentat, disposen d'una cartografia abundant i perfecta. És igual que el país sigui França, Suïssa o Itàlia: uns mapes envejables, a escales adequades per planificar la sortida, ens faciliten la feina. Amb precisió hi són assenyalades les glaceres amb les respectives zones fracturades, els pendents inclinats i les barres rocalloses. A més, moltes vegades, sobre la base del mapa topogràfic de cada Estat es fan edicions especials per a caminadors, itineraris d'estiu o per als esquiadors de muntanya. Els muntanyencs són un públic potencial digne de les millors atencions. I els respectius organismes ho tenen present. La conseqüència és una cartografia envejable i fiable.

El problema es presenta quan les pretensions de l'excursionista es limiten als nostres estimats Pirineus o altres muntanyes de la península ibèrica.

Si el camp d'acció són els Pirineus, a cavall de la ratlla fronterera, la cosa encara té una mitja solució. Podrem fer ús de l'excel·lent cartografia francesa a escala 1:50.000 (o millor encara, la 1:25.000). Però, ratlla ençà de la frontera, el terreny hi és representat (i sempre en extensions limitades), basant-se en els antics mapes del instituto Geográfico y Cadastral espanyol. La cosa es complica quan l'excursionista, doblat d'explorador, vol conèixer alguna zona muntanyosa fora dels itineraris normals. Llavors ha d'emprar els antiquats i poc llegibles mapes de l'hispaní «Mapa Topográfico Nacional», o bé dels més moderns (i, en honor a la veritat, topogràficament força correctes) mapes també a escala 1:50.000 del Servicio Geográfico del Ejército, encara que la seva lectura, en segons quines fulles, no sigui excessivament

clara.

Per ajudar l'excursionista, alguna cosa ha fet la Federació Espanyola de Montañismo (i amb tota dignitat) en publicar algun mapa, aprofitant el concurs de l'I.G.N. oficial i de la col·laboració entusiasta de benemèrits muntanyencs. Però la FEM sap bé si en són de llargues les negociacions i si n'és de difícil arribar a resultats concrets.

Ara voldríem referir-nos, però, d'una manera especial, a Catalunya. El problema és el general a tot l'Estat espanyol: la deficient cartografia de base. Per ajudar l'excursionista, el muntanyenc, a finals dels anys 40, va néixer a Granollers, l'Editorial Alpina. Criticar és molt més fàcil que construir; però la tasca de l'Alpina ha estat (i continua essent) digna de tot elogi. Treballant sobre uns mapes antiquats, i amb els límits estrets que els organismes oficials imposaven, i fent servir els bons coneixements de l'ofici, i totes les dades que podien aplegar de fonts disperses, l'Alpina ens ha anat subministrant tota una sèrie de mapes de les principals zones muntanyoses de Catalunya, que han estat els guia-passos d'una colla de generacions de novells excursionistes. I, estenent la seva acció, ha cobert el Pirineu, des de Navarra fins a la Garrotxa, amb mapes que han salvat moltes d'aquestes altes contrades de la situació de ser *terrae ignotae*.

Però voldríem quelcom més. Actualment, tenim l'Institut Cartogràfic de Catalunya, un organisme de la Generalitat. Desconeixem quins són els límits d'autonomia que té i quins són els terrenys en què es pot moure sense invadir competències de «més alt nivell». Però sí que volem creure que pot haver-hi una fórmula de cooperació amb les entitats excursionistes, la Federació o les editorials especialitzades, per tal que aquesta situació de franca inferioritat en cartografia pugui ser corregida en un termini relativament breu.

L'Institut Cartogràfic de Catalunya, ¿té la voluntat, els mitjans o uns sistemes per ajudar l'excursionisme català?

Voldríem que la resposta fos positiva, i que d'aquí a pocs anys, uns mapes a l'alçada dels millors ens permetin circular per les nostres muntanyes sense el temor de trobar-nos amb una cinglera allà on, encara avui, als mapes que hem de fer servir, les corbes de nivell, assenyalen un moderat pendent.

PELS TORRENTS DEL GORG BLAU I DE MORTITX Mallorca

Jaume Rovira i Colomer

Darrer gorg de Sa Fosca, just abans d'Entrefosc. (Foto: J.M. Victòria).



El torrent del Gorg Blau destaca entre tots els de les Illes. És conegut arreu per muntanyencs, escaladors i espeleòlegs illencs, essent aquests darrers els qui millor el coneixen: sembla que el descens s'hi fa sovint, entre els afeccionats a l'espeleologia, per l'especial atractiu del tram subterrani de Sa Fosca i pel pronunciat engorjament entre parets, que s'apropen als 300 metres de vertical.

Hi ha poques informacions escrites. Les més fidedignes que hem trobat són: l'article de Pere Llofriu, a «Vèrtex» i la topografia espeleològica publicada pels companys del G.G.G. a «Speleon». Vam creure que mancaven descripcions i croquis fàcilment utilitzables pels amants dels descensos d'engorjats. Això hi motivà la nostra visita; i, també, poder obtenir, alhora, criteris comparatius en les exploracions d'engorjats de Catalunya que desenvolupem els membres de la Secció d'Investigacions Espeleològiques del C.E. Àliga, de Barcelona. Agraïm als germans Ginés i a Jaume Ferreres, bons amics nostres, les seves informacions.

L'asprositat i la duresa del traçat del torrent del Gorg Blau han produït llegendes, ensurts i molts «freds», passats pels seus exploradors en trobar-se de sobte amb un llarg tram a les fosques; ja que, pel que fa a altres qüestions, és un descens de característiques més o menys corrents en els engorjats calcaris.

Encara actualment, hi ha grups d'exploradors que pateixen seriosos problemes per manca de preparació de material adequat o, senzillament, d'informació correcta. Segons ens explicava en Toni Nebot, de Ciutat (de Mallorca), hi ha algun «corb» que va a fer el tram de Sa Fosca abans de les primeres pluges, per si, al fons dels gorgs, quedessin materials aprofitables després dels «desastres» de cada temporada d'estiu.

Accés al torrent (vegeu croquis de situació)

a) Per Turixant de Baix.

Entre els Km 28 i 29 de la carretera 710 de Sòller a Pollença, a la cota 525, i al davant d'una planta embotelladora, baixar cap a les proximitats de la casa de Turixant de Baix, on es fa evident l'encreuament de dues rieres, a 485 m. d'alçada. S'agafa per allí el torrent des d'abans del seu engorjament.

b) Es Part d'Es Duro.

Des del petit mirador d'Escorca, es veu el coll de la cota 517 al mapa militar 1: 50.000, accessible amb facilitat

des de la carretera, uns 200 m en direcció a Sòller. Del coll, baixar pel centre de l'àmplia canal amb vegetació baixa, tot dominant una impressionant vista del torrent del Gorg Blau, amb atenció a localitzar la instal·lació del primer rappel, dels diversos que calen per arribar al fons del torrent, a la cota 315, just abans d'entrar al tram subterrani de Sa Fosca. Nosaltres en vam localitzar l'accés, però no hi vam baixar.

c) De Cas Garaus.

Des d'aquesta casa, també es pot baixar al torrent del Gorg Blau, però no disposem d'informació directa. Des del fons estant, sembla factible baixar pel cingle amb un curt rappel. La posició de Cas Garaus és l'adequada per entrar a la zona on s'inicia la part ferma del torrent, i evitar-ne la primera part, poc interessant. Algú ens ha parlat de les males puces del propietari...

Descripció

De l'encreuament de les dues rieres, a 485 m, s'inicia el descens sense dificultats. Les dimensions del torrent no són gens espectaculars fins que, més endavant, s'engorja. En aquesta primera part, es passa pel costat d'unes construccions i, més endavant, es troben restes de canalitzacions. En el nostre descens, pel maig de 1986, hi baixava un reduït curs d'aigua; però el gorgs eren plens fins dalt i obligaven a nedar-hi; en alguns d'ells, hi abundava el verdet a les roques i l'aigua feia una sospitosa pudor, cosa que no ens portava bons presagis per a la resta de la nostra jornada, atesa la durada d'aquesta. Després d'una zona amb blocs que provocaven curtes desgrimpades, l'aigua desaparegué; i, havent creuat una important riera seca que ve del costat esquerra, tornà a sortir, però aquesta vegada, filtrada i sense «perfums».

A partir de l'encreuament amb la riera, les dimensions augmenten fins a uns 80-100 m d'alçada de parets i l'amplada d'uns 20 m, la qual es tornarà a reduir. Rascler i blocs de gran dimensió porten a la boca d'un pou d'onze metres de vertical (primer lloc on cal instal·lar la corda), amb un profund gorg al seu fons, del qual cal sortir nedant, com serà la tònica gairebé contínua de tota la resta de torrent. Ve després un pou de 6 m, on s'inicia un tram subhoritzontal de gran bellesa. Continua un flanqueig molt evident d'uns 40 m pel costat dret, per muntar un rappel de 13 m, que n'estalvia d'altres més curts per sota. D'aquí endavant, trobem 16 ressals i pous, gairebé seguits, amb petits desnivells,

cadascun d'ells amb el seu gorg a la base, cosa que implica natació cada cop.

Per primavera, la renovació d'aigua deixa els gorgs ben transparents. L'amplada dels pous rarament supera els 3-4 m i l'enorme alçada de parets és indeterminable de baix estant.

Unes pintades a la paret dreta ens assenyalen l'accés a Es Part d'Es Duro, per on és possible d'accedir al torrent o abandonar-lo. El sinistre aspecte dels primers metres verticals, que cal escalar per fugir d'aquest lloc, ens mouen a no recomanar l'escapada a ningú, excepte en cas de greus problemes.

Gorg Blau, primer rappel (Foto: J.M. Victòria).



Sa Fosca. llargs corredors inundats (Foto: J.M. Victòria)



Immediatament després d'un pou en rampa, d'onze metres, comença la part de Sa Fosca, d'uns 500 m de recorregut, característica principal del torrent. Per primavera, l'aigua es precipita per tots els pous: hi produeix un soroll considerable i converteix el descens en un magnífic recorregut

espeleològic. El pou més llarg té 20 m.

Per la cúpula d'una saleta, i a uns meandres del final, hi ha dues entrades de llum. En algun del pous curts hi ha cordes fixes en no gaire bon estat, de les quals es preferible desconfiar; sobretot si, com va passar en el nostre cas, no es veuen els punts d'ancoratge,

situats per sota del nivell de l'aigua. En els darrers pous, un tronc permet estalviar una instal·lació de corda, i un altre ajuda a sortir de l'aigua i a superar-se per saltar fins el nivell del següent gorg. Donem idea de les dificultats que es troben aquí, en èpoques de baix nivell d'aigua.

La sortida a la llum es fa en un eixamplament, on dos blocs de grandària gegantina, encaixats entre les parets, hi causen una especial espectacularitat.

Fins en aquest punt remunten fàcilment els muntanyencs, des de l'Entreforc, ajudats pels esglaons fets a les dues rampes finals del torrent.

L'arribada a l'Entreforc, en ple Torrent de Pareis, és d'una magnificència difícil de descriure per qui surt de Sa Fosca. No resistim la temptació de traduir allò que diu J. García Pastor, referint-se a S'Entreforc, a les seves «Rutas Escondidas de Mallorca».

«Per aquí surten de nou a la llum les aigües del Torrent del Gorg Blau, després de travessar l'eterna nit de ses infernals gorges. Les vessants que determinen l'apocalíptica esquerda baixen des del capdamunt, abruptes i intransitables, paoroses, per morir precipitades a plom sobre el negre i profund abisme.

«Això és el que veurien els qui baixessin pel llit del Torrent del Gorg Blau, quan de nou sortissin a la llum, després de travessar les denses tenebres i les horripilants gorges de Sa Fosca, si és que aconseguen sortir-ne».

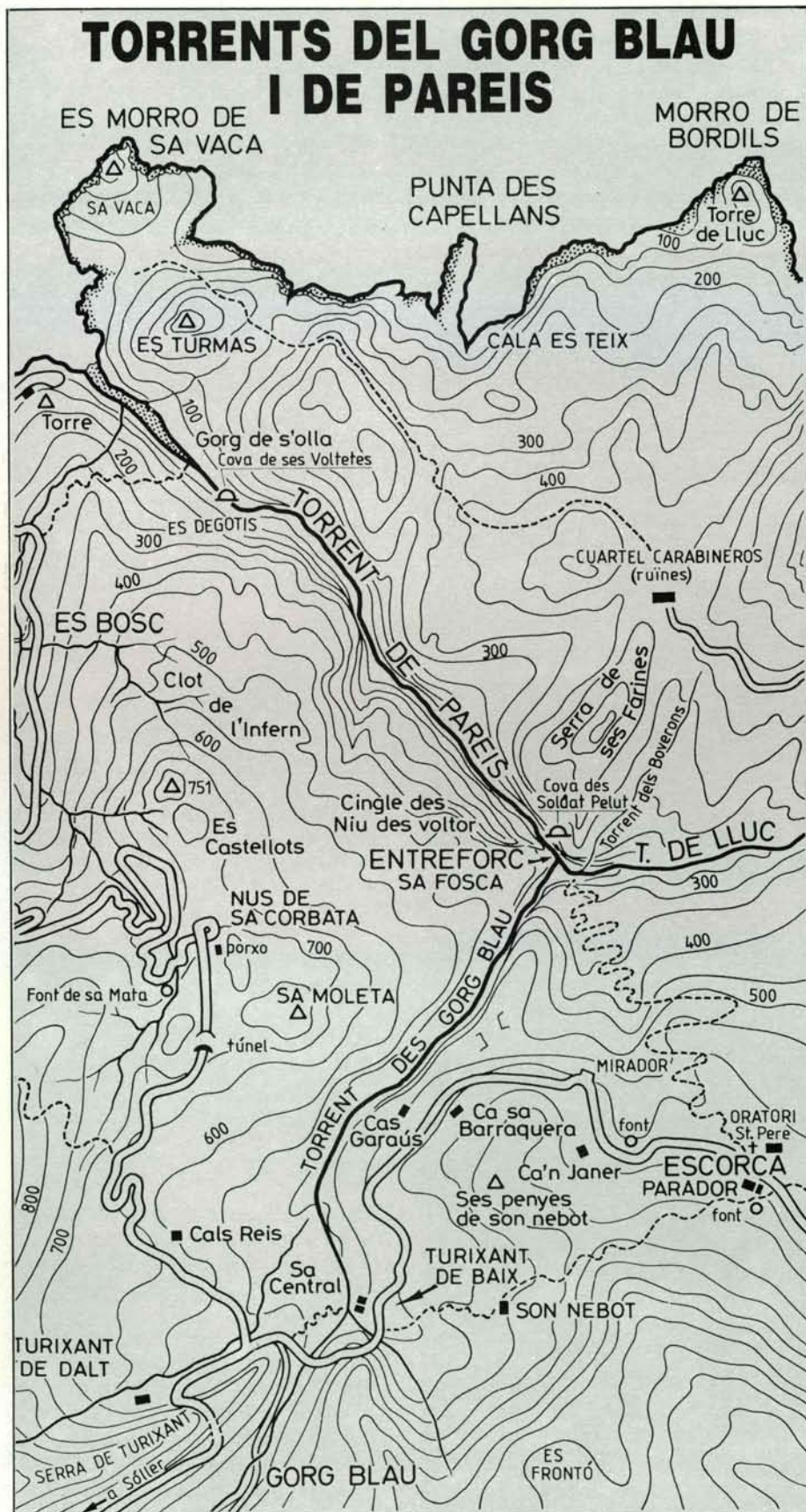
Retorn

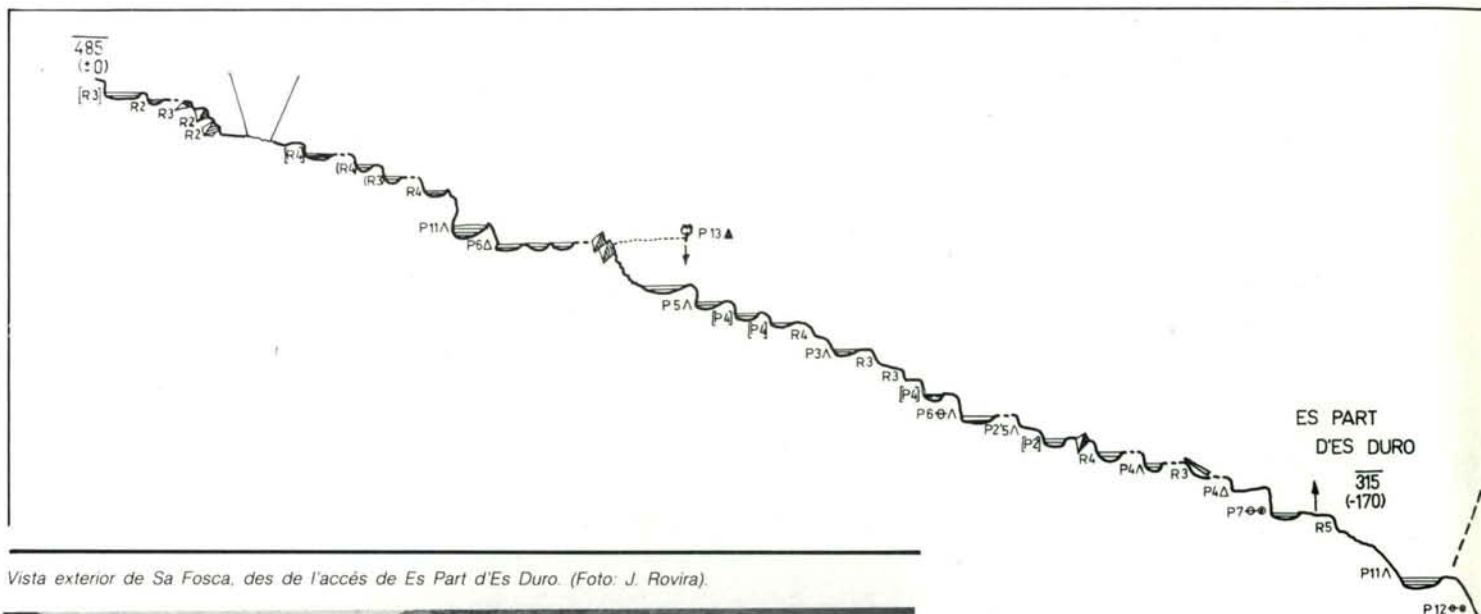
Es pot pujar pel camí d'Escorca; però sembla millor continuar fins Sa Calobra pel Torrent de Pareis, perquè, a part d'ésser l'horari més curt, es recorre un dels paratges més bells de Mallorca, absolutament recomanable per ell sol. Normalment, no hi corre aigua, i només presenta alguns punts on cal mirar, una mica, per on desgripmar.

Material

Contràriament a allò que és costum massa generalitzat, nosaltres recomanem deixar el bot neumàtic a casa; perquè, a Sa Fosca, ja n'hi ha massa d'estripats. Cal portar equip de neoprè, segons quina sigui l'època del descens, i passar els gorgs nedant. El bot podria ésser útil només amb molt baix nivell d'aigua, per tal d'iniciar les grimpades i accedir al següent gorg.

Cal portar una corda de 40 m per als rappels llargs (que són pocs), i una (o millor, algunes) de 15 o 20 m per a tots els altres. Així, l'equip pot baixar més





Vista exterior de Sa Fosca, des de l'accés de Es Part d'Es Duro. (Foto: J. Rovira).



d'un pou alhora i abreujar els horaris. Calen bagues i *spits*, casc amb frontal i diversos recanvis en recipients impermeables. El carburer no és estrictament necessari.

Desnivell

305 m en 1:600 m de recorregut, 500 m. dels quals pertanyen a Sa Fosca.

Horaris

Els que donem són en condicions de primavera, amb alt nivell d'aigua i un sol joc de cordes per a 5 participants.

De Turixant de Baix a Es Part d'Es Duro	4-5 h
D'Es Part d'Es Duro a S'Entreforc	4-5 h
De Turixant de Baix a S'Entreforc	8-10 h
De S'Entreforc a Sa Calobra pel Torrent de Pareis	1h 45'
De S'Entreforc al bar Escorca (segons referències)	2h 30'-3 h

(Primer descens: 25-7-65, per Maties Oliver-T. Suárez-B. Morell; en 48 h.

TORRENT DEL GORG BLAU, Mallorca

Croquis S.I.E. (2-5-86)

SIGNES CONVENCIONALS

P: Pou (amb material) R: Ressalt (sense material)

(P): Pou evitable [P]: Pou saltable

315: Cota altimètrica

ANCORATGES

○ : Pitó

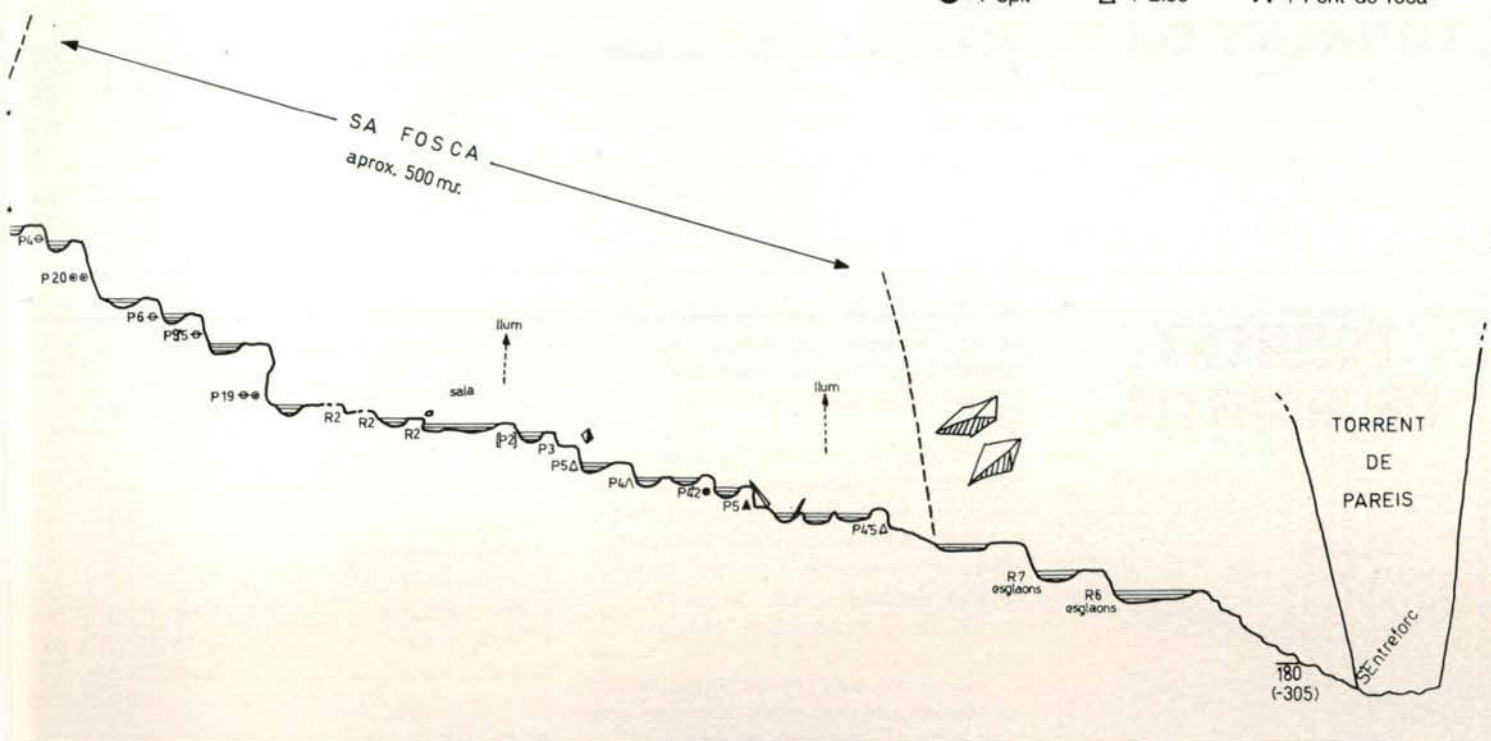
● : Buri

▲ : Arbre

● : Spit

△ : Bloc

Λ : Pont de roca



Repetició: 2-5-86 per Pere Castells, Josep Guarro, Ventura Monné, Jaume Rovira, Josep Manuel Victòria)

Pel que coneixem, sembla que, en època seca, el torrent pot presentar problemes de remuntar les vores oposades dels gorgs, quan estan molt baixos de nivell. Per primavera, els gorgs són plens i aquest problema no hi és: l'aigua és clara i permet saltar alguns ressalls. Però cal anar ben equipat, per la fredor de l'aigua. El fet de caure cascades a cada pou endureix el descens, però també l'embelleix encara més.

Visitant el torrent per primer cop, es millor fer-lo tot sencer. Concretament, el tram entre el primer pou i l'inici de Sa Fosca, ho val per si sol.

TORRENT DE MORTITX

Aprofitant la nostra estada a Mallorca per a baixar pel Torrent del Gorg Blau, vam anar a conèixer el Torrent de Mortitx que, segons les informacions dels nostres amics mallorquins, presenta un tram final molt ferm, amb nombrosos

Torrent de Mortitx, successió de pous i gorgs.
(Foto: J.M. Victòria)



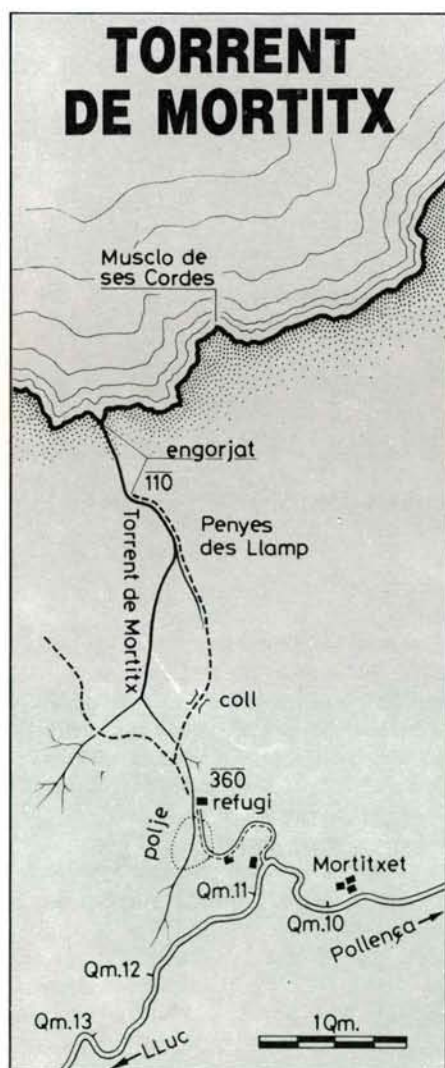
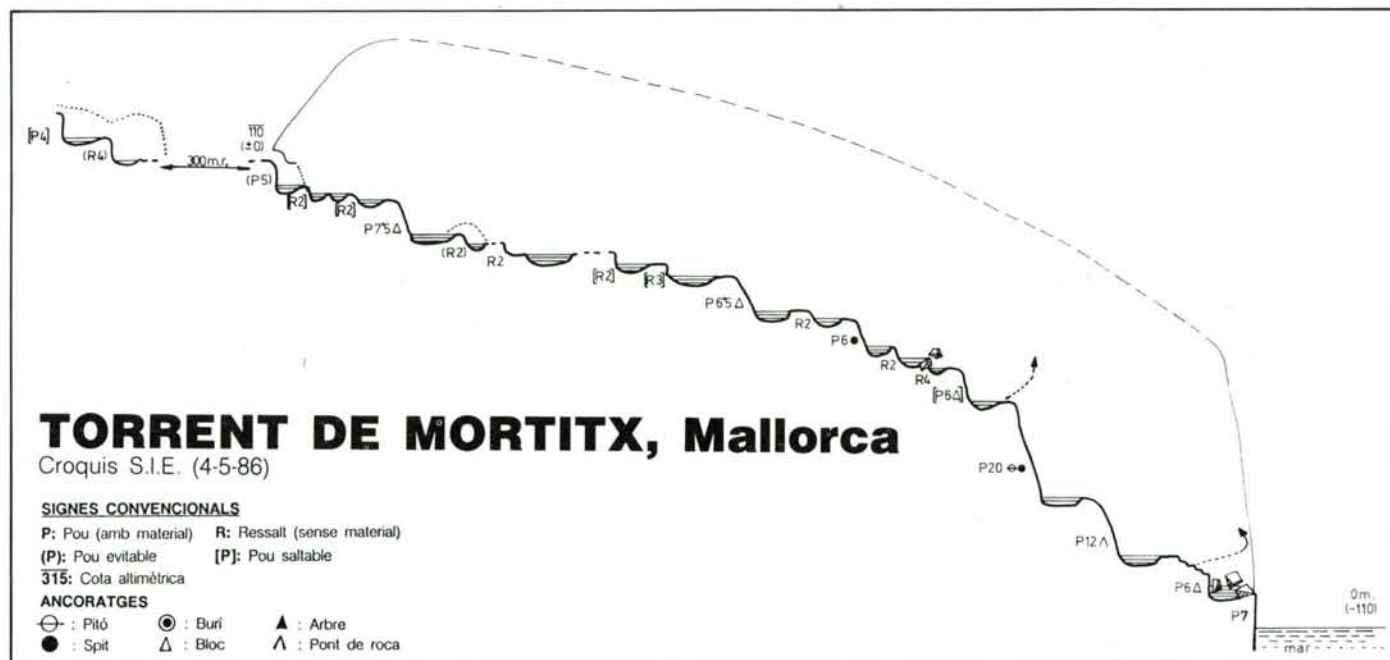
ressalls que acaben directament al mar.

Accés

Al Km 11 de la carretera Sòller-Pollença hi ha una entrada per a vehicles que permet baixar per cosa d'un quilòmetre cap a un polje cultivat, on una tanca barra el pas al vehicle. Darrera mateix de la tanca, un refugi lliure pot ésser útil.

Partint de la cota 360, cal continuar a peu i baixar per l'ample camí uns 10 minuts, d'on, en una cruïlla assenyalada amb pedres, surt un camí cap a la dreta, que passa per un forcat molt visible, des d'on perd alçada ràpidament per una riera secundària de gran bellesa pel seu rasclers, la qual finalment va a parar al mateix Torrent de Mortitx.

Després de passar pel costat de les Penyes del Llamp, es troba un pou de 4 m, seguit d'uns petits ressalls, evitables tots ells per una cornisa a l'esquerra. El veritable inici de l'engorjat és a uns 300 m més endavant, on una taca de calcàries és tallada literalment pel torrent, a la cota 110.



Descripció

El primer pou, de 5 m, és evitable si es desgrimpa pel costat esquerre. A continuació, hi ha diversos petits ressals i gorgs que no ofereixen cap dificultat. S'inicien allí les nedades. Un

pou de 7,5 m en rampa permet nedar de nou; tot seguit es troben més ressals fàcils i gorgs, algun d'ells saltable sense perill, que fan gaudir de debò.

A migdia, el sol arriba fàcilment al fons dels 10 a 30 metres de fondària a l'engorjat. Vénen altres pous, separats per curts ressals. Continua el pou de 20 m, un xic inclinat, i de nou cal fer natació; després un pou de 12 m, gairebé desgrimpable per l'esquerra, amb un gran gorg.

Feia estona que ens semblava sentir les onades del mar. Heus aquí que ens trobem en un engorjat, de cara al Mediterrani, en un lloc ben poc accessible. Entre blocs, es baixen 6 m més i es queda a 7 m de desnivell del punt on trenquen les ones. Pels qui venim de les muntanyes, el lloc no pot ésser més insòlit. De fet, era d'esperar que només les Illes poguessim oferir quelcom tan extraordinari com el tram final del Torrent de Mortitx.

Retorn

Fonts serioses diuen que, al mateix final de l'engorjat, hi ha una vira per la dreta que permet sortir-ne i tornar pel rascler exterior. Nosaltres no ho sabem i no vam identificar aquest punt. Tanmateix, ens va semblar veure una altra punt d'escapada sobre el pou de 20 m, també cap el costat dret, sense gaire dificultat. Nosaltres vam deixar cordes fixes als pous, per remuntar-les amb jumars.

Material

Cordes de 18-15-15-15-40-30-15, bagues i spits. A l'estiu, no és

imprescindible el neoprè.

El desnivell d'aproximació des del refugi és de 250 m de descens. L'engorjat té 110 m de desnivell, en uns 500 m de recorregut.

Horari

Refugi a l'engorjat	1 h
Descens de l'engorjat	2 h
Ascens pels pous	2 h 30'-3h
Pujada al refugi	1h 15'-1 h 30'

Bibliografia

- BARRERAS, M. i FERRERES, J.
Cova de Sa Campana
Cavernas no. 18, Badalona, 1973.
(Cita el Torrent del Gorg Blau i Sa Fosca)
- BARRERAS, M.; FERRERES, J. i CARDONA, F.
La Cueva de Sa Campana y el Karst de Castellots
«Speleon», tom 22, Barcelona, 1975
(Conté una breu descripció i una topografia del torrent del Gorg Blau i Sa Fosca)
- GARCIA PASTOR, J.
Rutas escondidas de Mallorca, n^{os}. 15 i 16.
Ciutat de Mallorca, 1967
(Descripció i fotografies del Torrent de Pareis i tram de sortida de Sa Fosca a S'Entreforc)
- LLOFRIU, P.
Correu de Mallorca
«Vèrtex» no. 75, Barcelona, 1980
(Relat d'un accidentat descens al torrent, i apèndixs amb dades)
- **Mapa militar 1: 50.000 39-26 (671)**
Inca (1983)
- **Mapa militar 1: 50.000 38-25 (643); 39-25 (644)** Pollensa (1980)

L'EXPLOTACIÓ FORESTAL A LES ALTES VALLS DEL RIPOLLÈS

Un recurs econòmic important

Núria Font

El Ripollès, comarca de muntanya situada al vessant meridional dels Pirineus Orientals, ha basat durant molts anys l'economia en activitats industrials que no li eren pròpies (fonamentalment, la tèxtil i la metal·lúrgica) que, darrerament, per les dificultats que travessen aquests sectors, han conduït a l'estancament o, fins i tot, a la recessió econòmica d'aquesta comarca, amb pèrdua de molts llocs de treball, la disminució de la població, etc.

Per tal d'aconseguir-hi una possible recuperació, crec que caldria plantar-se el futur, no pas a partir de la importació de models industrials foranis, sinó a través de l'aprofitament o l'explotació dels recursos propis (turístics, ramaders, etc) i, per què no?, dels forestals. Però, això sí, de forma controlada i racional, de tal manera que no sols s'hi assegurin la conservació d'aquests béns, sinó que, a més, se'n possibilitin l'ampliació i la millora.

Des de aquesta òptica, aquest article pretén ressenyar la importància que té, o que pot tenir, l'aprofitament dels recursos forestals en una comarca de muntanya com aquesta, a partir de considerar la importància que tenen els ingressos, provinents de la venda de fusta, per a les hisendes municipals propietàries d'una superfície arbrada considerable. I, això, perquè el nivell de despesa municipal i, per tant, el possible grau de satisfacció de les necessitats i serveis d'una comunitat, està condicionat pel volum d'ingressos de què disposi cada municipi.

Extensió i importància del bosc:

Per «superfície forestal» entenem les terres en les quals viuen espècies arbòries, arbustives i herbàcies, espontàniament o procedents de sembra o plantació, sempre que no siguin característiques del conreu agrícola; aquest concepte n'exceptua aquells terrenys que, coberts

parcialment amb espècies vegetals de caràcter forestal, formin part o s'utilitzin en una explotació o finca marcadament agrícola. La superfície arbrada que anomenem normalment **bosc**, és un concepte molt més restringit, que únicament inclou les terres ocupades per formacions arbòries⁽¹⁾, siguin d'una o altra espècie, a excepció dels arbres de conreu; per tant, no tota la superfície forestal està coberta pel bosc, o pel bosquet (si l'extensió és menor a 4 Hs), sinó que, en molts casos, abraça, a més, àmplies zones de pastures o bé àrees no arbrades.

Des del punt de vista de la forma d'ocupació vegetal del sòl, i com ho podem veure en el Quadre núm. 1,

Catalunya, amb un 58 % aproximadament del territori cobert per boscos, bosquetons i pastures (superfície forestal), se situa per sobre de la mitjana de l'Estat espanyol, que sols assoleix el 50 % d'ocupació forestal. La província de Girona és, entre totes les catalanes, la que presenta un major percentatge (71 %) de la seva extensió sota la forma de superfície forestal. Si atenem a la superfície arbrada, o bosc pròpiament dit, el percentatge d'ocupació de Catalunya, respecte al d'Espanya, també es superior; així, el 36 % aproximadament de la superfície de Catalunya són boscos, mentre que a Espanya solament ho és el 23 % del

QUADRE N.º 1. Font: Inventario Forestal Nacional. Ministerio de Agricultura Madrid 1970

PERCENTATGES D'Ocupació ARBRADA I FORESTAL:

	SUP. ARBRADA/SUP. TOTAL	SUP. FORESTAL/SUP. TOTAL
GIRONA	54 %	71 %
BARCELONA	47 %	63 %
LLEIDA	31 %	57 %
TARRAGONA	16 %	39 %
CATALUNYA	36 %	58 %
ESTAT ESPANYOL	23 %	50 %

Per tal d'aconseguir una possible recuperació de la comarca, cal plantejar-se el futur a partir de l'aprofitament dels propis recursos, turístics, ramaders... i per què no?, forestals (Foto: Joan Jover)



territori. També la província de Girona és, en relació a la resta de Catalunya, la que presenta un major percentatge del territori cobert pel bosc, amb una ocupació arbrada del 54 %.

El Ripollès, amb una extensió de 103.116 Hs, que representen el 3,2 % del territori català (per la seva extensió se situa en el lloc 11^è entre totes les comarques catalanes) té uns percentatges d'ocupació de superfície forestal (69,2 %) i arbrada (52,7 %) molt similars als que hi ha en el conjunt de les comarques gironines (respectivament, 71 % i 54 % com ja s'ha dit, superiors als de tot Catalunya) i dels més alts (1^{er} lloc en superfície arbrada o boscositat real⁽²⁾ i 3^{er} lloc en superfície forestal o boscositat potencial) si els comparem amb les altres comarques de muntanya del Pirineu, com ho podem veure en el *Quadre núm. 2*.

QUADRE N.º 2. Font: elaboració pròpia

ÍNDEX DE BOSCOSITAT

(Real = Sup. arbrada/Total

POTENCIAL = Forestal/Total)

	REAL	POTENCIAL
ALT URGELL	36,39 %	65,81 %
PALLARS JUSSÀ	37,84 %	68,42 %
PALL. SOBIRÀ	45,33 %	81,98 %
VALL D'ARAN	51,82 %	93,72 %
CERDANYA	45,78 %	60,14 %
BERGUEDÀ	50,96 %	64,09 %
GARROTXA	47,39 %	62,20 %
RIPOLLÈS	52,68 %	69,18 %
GIRONA	54,00 %	71,00 %
CATALUNYA	36,46 %	57,8 %

De la referència a l'extensió relativa dels boscos del Ripollès, se'n deriva la importància d'aquests com a font de riquesa i com a factor de desenvolupament, des d'una triple perspectiva:

Ecològica:

- són un factor fonamental de protecció de l'estructura morfològica del nostre paisatge, en evitar la ràpida erosió del sòl;
- són un element de retenció i regulació de l'aigua de pluja, cosa que permet una millor i més controlada utilització d'aquesta; i
- són també molt importants, per la seva contribució, a través del procés de fotosíntesi, a la renovació i purificació de l'aire, d'altra banda tan contaminat.

Social:

- Els boscos satisfan necessitats estètiques i recreatives, o d'oci, cada vegada més importants, atesa la duresa i l'empitjorament de les condicions de vida a les grans ciutats; en aquest sentit, es pot

considerar el bosc com un recurs turístic, potenciador indirecte d'una sèrie de serveis o activitats econòmiques⁽³⁾.

Econòmica:

- són, directament, la font d'extracció de les matèries primes necessàries per a l'elaboració industrial o artesana de productes derivats de la fusta; i
- poden possibilitar l'aprofitament de la biomassa forestal com a combustible industrial⁽⁴⁾, en uns moments en què la substitució d'energies importades i la recerca de fonts locals d'energia són unes de les preocupacions de la nostra societat.

En definitiva, l'adequada conservació i millora dels boscos, compatible amb llur aprofitament racional i equilibrat, és una de les vies que pot possibilitar la recuperació econòmica d'una comarca amb moltes dificultats.

Estatges de vegetació i espècies arbòries dominants:

Des d'un punt de vista botànic⁽⁵⁾, al Ripollès es poden trobar quatre estatges⁽⁶⁾ dels homologats internacionalment:

– L'**estatge montà**, caracteritzat per la roureda amb boix, sempre per sota dels 1.500 metres d'altura. Al Ripollès, s'hi troba ben representat; predominantment a la part baixa de la comarca. A les terres septentrionals, no calcàries, domina el bosc de roure de fulla gran. El pi roig, que en aquests indrets pot ser considerat d'origen natural (si bé ha estat estès amb replantacions fetes per la mà de l'home) se situa per sobre dels 1.300 metres d'altura (hi ha importants pinedes a les valls del Freser i del Rigat). Les fagedes se situen en els llocs on reben humitat marítima, a l'est de la comarca, a les zones més frades i humides, i sempre als vessants que miren al Nord (són relativament abundants a Molló); i, per l'oest, es limiten a certs claps al Montgrony.

– L'**estatge subalpí**, entre els 1.600 i els 2.300 metres, és el domini del pi negre, amb neret i nabiu al sota bosc i amb ginesta al solell. Només hi ha avets en petits claps (a la Vall del Ter, per sobre de Setcases) ja que la seva fusta ha estat molt apreciada per l'home al llarg de l'història. Hi ha prats molt abundants, a causa de les antigues i recents destruccions del bosc d'aquest estatge.

– L'**estatge alpi** és propi de les grans alçades, per sobre dels 2.300 metres; o sigui, a la part alta de les muntanyes, entre el Puigmal i el

Desbrancat (Foto: Joan Jover).



El ròssec (Foto: Joan Jover).



Costabona. És format per pastures naturals, molt diverses i poc alterades per l'home.

– L'**estatge subnival** és en aquells llocs on el rocam només dóna opció a l'herbassar dispers.

En definitiva, podem dir que el Ripollès disposa de les característiques estructurals i ambientals d'un país de muntanya i, fins i tot, d'alta muntanya, que assoleix, al Puigmal (2.913 m), la màxima elevació, i on les espècies amb presència dominant són, entre les coníferes, el pi roig i el pi negre; i, entre les frondoses, el roure de

El bosc, font d'extracció de les matèries primeres necessàries per l'elaboració industrial o artesana de productes derivats de la fusta (Foto: Joan Jover).



Estatge subalpí: «hi ha prats molt abundants degut a les antigues i recents destruccions del bosc» (Foto: Joan Jover).



QUADRE N.º 3. Font: Ignasi Castelló-Ponència a les Jornades sobre Agricultura a l'Alt Pirineu. Generalitat de Catalunya 1979.

SUPERFÍCIE FORESTAL I ARBRADA: RÈGIM DE GESTIÓ

	% GESTIÓ PÚBLICA	% GESTIÓ PARTICULAR
ALT URGELL	44	56
PALLARS JUSSÀ	47,5	52,5
PALLARS SOBIRÀ	68,8	31,2
VALL D'ARAN	78	22
CERDANYA	66	34
BERGUEDÀ	19,3	80,7
RIPOLLÈS	22	78
GARROTXA	26,5	73,5
GIRONA	7	93
CATALUNYA	17	83

fulla gran i el faig, arbres tots ells de fusta bastant apreciada per la seva utilitat en fusteria de construcció, torneria, fabricació de mobles, pals i travesses, etc.

Propietat i formes de gestió:

La superfície forestal, si ens atenem a la propietat del sòl, es divideix en dos grans grups:

– **Propietat forestal pública o bosc públic**, aquell que té com a propietari al mateix Estat, o qualsevol entitat sotmesa a Dret Públic (Ajuntaments, Diputacions, etc.)

– **Propietat forestal privada o bosc particular**, aquella en què el terreny és de propietat particular, però el domini útil o propietat del Vol, pot ser-ho del mateix titular del terreny o de l'Administració.

Respecte a la forma de gestió o vinculació dels boscos amb l'Administració, es pot distingir entre:

– **De l'Estat**, aquells dels quals l'Estat n'és beneficiari directe, i n'és administrador a través dels propis organismes competents.

– **Consortiats**, els de propietat particular o entitat pública que estableixin amb l'Administració un conveni voluntari de caràcter administratiu, mitjançant el qual el propietari cedeix els Drets Reals de Vol (arbres drets) a l'Administració forestal, previ pacte d'unes contrapartides (Art. 287-288 «Ley de Montes, 1957».)

– **D'utilitat pública**, són els boscos de les entitats locals, gestionats per l'Administració forestal i d'acord amb uns projectes d'ordenació. Dels ingressos provinents de la venda dels productes forestals, el 85 % són per al propietari del terreny, i el 15 % restant per al servei forestal que ha dut a terme la gestió (Art. 333 – «Reglamento de 1962».)

El Ripollès té uns percentatges de superfície forestal i arbrada, gestionats per l'Administració, molt inferiors als que tenen la majoria de comarques de muntanya del Pirineu (Quadre n.º 3), ja que la mitjana en aquestes comarques és el 47 % de gestió pública i el 53 % de gestió privada, enfront a uns 22 % i 78 %, respectivament, en el cas del Ripollès. La diferència, per tant, arriba als 25 punts per terme mitjà. Si la comparació es fa respecte a Girona i Catalunya, les diferències en aquest cas són en sentit contrari, ja que Catalunya té un règim de propietat amb un elevadíssim grau de privatització (83 %) –superior a la mitjana de l'Estat espanyol en 14

punts—, que s'aguditzava especialment en considerar les comarques de Girona (93 % en règim privat).

Aquesta situació crec que pot dificultar la consideració i l'organització del bosc des de la triple perspectiva (ecològica, social i econòmica) a què abans feia referència, ja que això sobrepassa en molts casos l'immediat interès particular; si bé l'actual legislació delimita, en part, les competències dels propietaris en els boscos en règim privat. En aquest sentit, la gestió pública del bosc pot ser una millor garantia per a mantenir el necessari equilibri entre la rendibilitat a curt termini i la protecció i la defensa imprescindibles del medi natural.

Els ingressos forestals per a les hisendes locals

L'estructura i l'organització de les hisendes municipals es caracteritzen, bàsicament, per:

- Rígida uniformitat i homogeneïtat en l'organització del sistema municipal a tot el territori espanyol.
- Sistema de finançament basat, fonamentalment (90 % a nivell agregat), en els impostos: és a dir, en la butxaca dels veïns.
- Escassa responsabilitat fiscal per part dels poders locals, ja que, en gran part, els recursos (30 % a nivell agregat) provenen directament de l'Administració Central.
- Insuficiència municipal de

recursos, cosa que implica una inadequada cobertura dels serveis i de les prestacions locals.

– Insuficient aprofitament dels recursos propis, i concretament dels béns patrimonials (entre ells els forestals), en tractar-se, com ja s'ha dit, d'un sistema basat quasi exclusivament en la fiscalitat.

Malgrat això, de l'anàlisi de les liquidacions pressupostàries⁽⁷⁾ dels municipis de les altes valls del Ter i del Freser es dedueix la gran importància que, per a aquestes hisendes locals, tenen els ingressos derivats de l'explotació forestal. A continuació es recull, per al període 1971-1975, la mitjana dels percentatges de participació dels *I. patrimonials dins els I. totals* (% I. PATRIM/I. TOTALS) per aquells municipis del Ripollès que, en ser propietaris d'una superfície forestal prou important quant al volum «fusterible» registren de forma regular moviments econòmics com a resultat de l'aprofitament forestal. Per valorar aquest concepte, s'utilitza el total del capítol d'ingressos patrimonials, i no únicament la partida d'ingressos forestals. Aquesta simbiosi permet una millor operativitat i no desvirtua les conclusions del treball, ja que, en tots els casos, es verifica una correspondència situada entre el 90 % i 100 % entre *I. patrimonials* i *I. totals*, a excepció de Ribes i Sant Joan, on aquests percentatges disminueixen una mica (88 % i 84 %, respectivament), per tractar-se de

municipis més grans i, per tant, amb més possibilitats patrimonials. En el mateix *Quadre num 4* podem veure que, si bé el finançament de les hisendes locals a través dels béns propis és important al Ripollès, estem encara molt lluny de la situació d'algunes comarques veïnes. I, en aquest sentit, són moltes les qüestions que caldria plantejar-se respecte a la quantitat (tales molt freqüents, però amb poc volum de fusta), la qualitat (arbres petits, massa sovint) i la forma d'adjudicació (subhastes, en ocasions, amb reducció del preu inicial, a causa de la manca d'oferents) de la fusta dels nostres boscos.

Notes:

(1) Un espai es considera poblat amb espècies arbòries si la densitat de l'arbrat adult (aquell que té un diàmetre superior a 10 cm) és igual o superior al 10 %, o si, amb una densitat inferior, el repoblament natural o artificial cobreix almenys la meitat de la superfície.

(2) Per **boscositat real** s'entén la relació percentual entre la superfície arbrada existent i la superfície geogràfica total. La **boscositat potencial**, o relació percentual entre la superfície forestal i la superfície total, és la boscositat teòrica o estimada que s'aconseguiria transformant les pastures en bosc.

(3) BOURGAU, Jean-Marie. «Ensayo de evaluación económica de la función recreativa del bosque» Revista *Montes* – Madrid.

(4) BUATAS COSTA, Enrique.

Utilització de residus de fusta com a combustible industrial. Generalitat de Catalunya – Departament d'Indústria i Energia.

(5) VIGO BONADA, Josep. *L'alta muntanya catalana, flora i vegetació*. Centre Excursionista de Catalunya.

(6) Per «**estatge de vegetació**» s'entén el tipus de vegetació que correspon a una determinada zona altitudinal, atès que els factors climàtics van lligats a l'altitud. Els límits entre un i altre estatge són difícils de fixar, i tenen, per tant, un caràcter solament indicatiu.

(7)– El «Pressupost Ordinari», programa d'actuació econòmico-financer de les corporacions locals, segons la legislació ha d'estar sempre equilibrat (Ingressos esperats = Despeses a realitzar), i és per això que té major interès analític la «Liquidació del Pressupost», que és el resultat de l'activitat realment portada a terme, i no tan sols un conjunt d'intencions.

QUADRE N.º 4.– Font: elaboració pròpia, a partir d'informació directa dels Ajuntaments i del C.I.D.C.

MUNICIPI	% I. PATRIM/I. TOTALS	MITJANA D'ANYS
CAMPOLLES	51	1971-1984
GOMBRÈN	36	1971-1984
OGASSA	30	1971-1982
PARDINES	—	—
PLANOLES	39	1971-1983
QUERALBS	31	1971-1982
RIBES	10	1971-1983
SANT JOAN	2,5	1971-1983
SANT PAU	6,5	1971-1984
TOSES	—	—
VALLFOGONA	35	1971-1983
DÒRRIA	100	1975-1984
FORNELLS	100	1975-1984
NAVÀ	100	1975-1984
COMARQUES DEL PIRINEU		
ALT URGELL	17	1971-1975
PALLARS JUSSÀ	6	1971-1975
PALLARS SOBIRÀ	41	1971-1975
VALL D'ARAN	46,5	1971-1975
CERDANYA	33	1971-1975
BERGUEDÀ	13	1971-1975
RIPOLLÈS	11,5	1971-1975
GARROTXA	1,5	1971-1975

NOVES SENSACIONS... EL «PARAPENTE»

Carles Bravo Montesinos

El «parapente» és un nou esport nascut a França el 1980. Com el seu nom en llengua francesa indica, es tracta de la pràctica del paracaigudisme a l'àmbit de la muntanya. És la seva

simplicitat la que dona tot el seu caràcter en aquesta modalitat de vol. Els «parapentes» tenen un coeficient de planeig molt elevat, el qual possibilita d'enlairar-nos en muntanyes herboses i

no pas a penya-segats, com pugui semblar.

Així, doncs, la sortida del vol es realitza al pendent d'una muntanya. Després del desplegament de l'ala, el pilot ha de córrer per aquest pendent per tal d'enlairar el «parapente». El vol resulta com amb un paracaigudes convencional. La seva alçada depèn de la topografia del terreny; la direcció del desplaçament va regit per dos comandaments: per girar a la dreta o a l'esquerra. L'aterratge es realitza amb gran suavitat i facilitat. Els comandaments serveixen alhora de frens del «parapente».

... MOTOR!: és la paraula màgica que indica el començament de la carrera, pendent avall. La primera vegada, aquesta antinatural maniobra resulta impressionant; després, cada vegada és més i més excitant... El primer vol és al·lucinant.

Aquest nou invent resulta un complement òptim per la pràctica del muntanyisme. A qui no fa mandra, baixar dels cims?... A partir d'ara, ja no gaudim només de l'esforç i del triomf a la muntanya, sinó també d'un descens apassionant.

Els principals alpinistes d'Europa ja fan servir aquest nou sistema per a descendir, amb més rapidesa i seguretat, de les seves arriscades ascensions. Recordem, d'altra banda, que tampoc no cal tenir unes condicions físiques extraordinàries: a França, donen la llicència de vol a nois i noies de 12 anys.

El «parapente» és un ala de forma rectangular, de 20 a 30 m² de superfície de tela. El pes és sumament reduït: de 3 a 5 kg. La grandària depèn del disseny, i, aquest, dels serveis demanats a l'ala. N'hi ha d'especials per a paralpinisme, aprenentatge, vols d'alt rendiment, etc. El pilot va penjat en un confortable arnés, o baldric, semblant al d'alpinisme. Tot el conjunt ocupa com una motxilla petita i lleugera.

Amb els «parapentes» ja s'han realitzat experiències d'alt nivell. Pierre Gevaux ha baixat del Gasherbrum II, de 8.035 metres d'alçada, en 8 minuts; i Richard Prinquier ha estat volant 5 h. 30 min. a Mieussy (França) en un vol de només 1.000 m de desnivell.

Per la seva senzillesa i facilitat de pràctica, el «parapente» posa a l'abast de tothom una bona forma d'experimentar... NOVES SENSACIONS.

CLUB PARAPENTE PIRENAIC
-BARCELONA-
Apt. correus 23011-Barna 08080
Telf.: 93-3399761/93-2113105

Patrick té catorze anys: ja en fa dos que practica el «parapente» Foto: Manel de la Matta



(1) «Parapente», nom francès al qual caldrà trobar un nom català... Podria ser el de «parapendent»?

Era el mes de gener de 1985, al pic de l'estiu austral, quan alguns dels participants en el 36è Congrés Nacional de Botànica del Brasil, celebrat a Curitiba, la capital de l'Estat del Paranà, empenguerem una campanya d'exploració geobotànica per les terres meridionals d'aquell Estat. Són terres plenament tropicals pel clima i per la vegetació, encara que en un sentit astronòmic estricte no mereixin aquesta qualificació, perquè són situades uns 200 Km al sud del tròpic de Capricorn.

La colla era una bona mostra de la complexitat de la societat brasilera. Amb els autors d'aquestes ratlles, que no feia gaire que havien deixat a Catalunya les fredorades i les neus d'un hivern anormalment dur, hi havia: el professor Armando Cervi, un brasiler, descendent d'alemanys i d'italians, qui, després dels anys passats a Barcelona, col·laborant amb els botànics del país, ja pot ésser considerat mig català; Luiza Dombrowski, d'origen polonès, naturalista de l'Instituto de Defesa do Patrimônio Natural, sostingut pel govern del Paranà; Gerd Hatschbach, cèlebre explorador botànic de l'Amèrica tropical, fill d'alemanys, el qual, havent estat sotmès a la dràstica política d'integració lingüística portada a terme pel govern del Brasil, ja tenia dificultats per pronunciar el seu nom, una mica difícil per a la fonètica portuguesa; Nobor Imaguire, un japonès molt actiu i extremament amable, excel·lent coneixedor de la contrada; i, encara, ocasionalment, alguns altres botànics, l'enumeració dels quals seria massa llarga.

La Serra do Mar

El nostre primer objectiu va ésser la Serra do Mar, la gran serralada litoral del Paranà que, vista des de Curitiba, una ciutat situada a l'altiplà interior, a 900 m d'altitud, apareix a l'horitzó oriental com un fistó de turonets no gaire alts i de formes suaus.

Per fer el centenar curt de quilòmetres que separen Curitiba de les muntanyes, vàrem agafar un petit tren vermell, net i polit. Als vagons, uns altaveus transmeten música de Cleyderman. Pel camí, unes hostesses ofereixen als viatgers galetes d'*abacaxi* (aquest és el nom brasiler de la pinya d'Amèrica) i llimonada. Davant la nostra sorpresa, els companys brasilers ens diuen que la música és limitada a les línies turístiques, però que el servei de menjar gratuït és normal en els trens del Brasil. Que en som, de lluny, de la RENFE!

Quan passem al vessant oriental, marítim, de la Serra, el paisatge canvia

IMPRESSIONS D'UN VIATGE AL PARANÁ (Brasil Meridional)

Oriol de Bolós i Margarida Masclans

Els campos en el segon Planalto, vora el riu Tibagi



El professor Armando Cervi, amb un grup d'infants indis



bruscament. Si per l'oest, per la banda de l'altiplà, la base de la serralada es troba a uns 1.000 m d'altitud, per l'altre costat, les muntanyes baixen sobtadament fins a la mar. Des dels cims de Serra Graciosa al litoral atlàntic, situat a una vintena de quilòmetres, hi ha 1.472 m de desnivell. L'aspecte general del relleu ens recorda el de la Serra de Tramuntana de Mallorca, que també baixa ràpidament fins a mar des de prop de 1.500 m d'altitud.

Però, sota la influència del clima tropical molt plujós, aquestes muntanyes, que una mica més enllà assoleixen 1.922 m en el Pico Parana, el cim més alt de l'Estat, han adquirit formes especials: puntes i taules abruptes, que deixen entre elles amples valls. Són les formes de modelatge que han produït el cèlebre Pão de Açúcar, de Rio de Janeiro.

En el vessant oriental de la Serra do Mar hom pot distingir tres zones altitudinals, diferenciades per nombrosos caràcters geogràfics, entre ells per la vegetació: la zona inferior, de la mar fins a 400 m, força alterada per l'home; la zona de les grans selves, de 400 m a 1.000 m d'altitud; i, finalment, la zona

superior, dels roquissers i del pedruscall.

A la costa i a les baixes valls, tot l'any és estiu i la pluja hi és abundant: unes tres vegades més que a Barcelona, i ben distribuïda en tots els mesos. Quan hi arribarem, en els moments més calorosos de l'any, tot el país era d'un verd tendre, com el del País Basc o d'Irlanda.

Antonina, a la vora de la mar, és un poblet tranquil, que fa pensar en els de la nostra costa abans de la inflació turística. Hi fa una calor humida que recorda la dels dies més forts de l'estiu barceloní. És un poble de pescadors. També hi ha una mica d'indústria i algunes torres elegants. El passeig marítim, plantat de mangos, de guaiabers, de cocoters i d'altres arbres tropicals, és senzill, però ben endreçat.

A la costa, rocallosa i retallada, alternen penya-segats amb platjoles i amb claps de manglar, als quals dediquem una atenció especial.

El manglar (aquesta bosquina entortolligada que es fa a tots els països tropicals, a les terres que s'inunden quan la marea és alta) encara és ben constituït, al Parana, però ja no

baixa gaire més cap al sud. La primera línia és formada només per tres espècies de vegetals llenyosos. Terra endins, on la mar rarament arriba, la vegetació s'enriqueix de manera progressiva, i hi participen organismes no tan especialitzats. L'ambient fa una intensa fortor marina, i el fang és ple de forats habitats per crancs que la gent del país percaça activament per a menjar.

Als voltants d'Antonina encara resten claps importants de la gran selva primitiva: un bosc dens de 20 a 30 metres d'altura, format per moltes dotzenes d'espècies d'arbres diferents. Entre els components d'aquest gran bosc humit ens crida l'atenció una palmera alta i esvelta que neix en gran profusió a l'ombra; és el palmist, el *palmito* dels brasilers: l'*Euterpe edulis*. Els seus tanyes joves, comestibles i semblants a espàrrecs, però més gruixuts, són exportats en llaunes a tot el món. Però, per obtenir un d'aquests brots, cal tallar i matar la palmera, sovint de 10 o 15 metres d'alçada, de la qual només és aprofitable el cap, d'un metre de llargada o no gaire més. Per aquesta causa, el palmist es fa cada vegada més rar i això és motiu de preocupació per als botànics del país. Darrerament sembla que han trobat la possibilitat de substituir l'*Euterpe edulis* per una palmera afí, procedent, de l'Amazònia, que té la capacitat de rebrotar quan la tallen. Unes grans falgueres arborescents, amb tronc de cinc metres o més, i fulles molt retallades, són abundants dins la selva, sobretot en els còrrecs més humits.

Tots els arbres, tant els de la selva com els que viuen isolats vora la població, presenten les branques cobertes de vegetals epífits: falgueres, bromeliàcies, orquídies i aràcies del grup dels filodèndrons, al qual pertanyen algunes espècies sovint cultivades a casa nostra com a plantes d'interior. La freqüència de les pluges i, sobretot, el fet que la humitat de l'aire es mantingui sempre prop del punt de saturació, són condicions necessàries per a la prosperitat d'aquests vegetals que, transportats a Barcelona, es moren ràpidament (només una bromeliàcia americana, l'anomenat clavell d'aire, la *Tillandsia polystachya*, és capaç de viure a l'aire lliure a les terres mediterrànies).

Mentre esguardem, admirats, la riquesa de formes de vida vegetal que hi ha a les branques d'un arbre gegantí, se'ns atansa un guàrdia de vigilància de la costa i ens demana què hi fem. Quan li diuen que ens interessen les plantes que es fan damunt els arbres, i que a Europa no n'hi ha, a aquell home senzill li costa de creure-s'ho; per a ell l'exuberància de la vida tropical que ens

Paisatge típic dels voltants de Curitiba: el campo amb pinheiros.



envolta ha d'ésser per l'estil a tot el món.

Alguns quilòmetres cap a l'interior, al fons d'una vall on són abundants els horts plantats de vegetals dels tròpics (bananers, canya de sucre, pinya d'Amèrica, mandioca, etc.) hi ha el rialler poble de Morretes. Hi parem una estona per tal de beure *caixassa*, l'aiguardent de canya tan apreciat pels brasilers, i *caldo*, també de canya de sucre, que és el suc dolç, no fermentat, que hom prepara davant nostre, triturant la canya. Després d'una caminada en aquest ambient xafogós, les begudes són apreciades.

Als jardins hi ha, penjades, unes ampolles de vidre amb aigua a dins. Ens expliquen que és aigua amb sucre, i que les ampolles tenen forats laterals i les pengen als jardins per tal d'atreure el picafors, que hi van a beure. Els picafors (en portuguès *beijaflors*, besafors) són ocellets menuts, de bec llarg i prim, que normalment viuen del nèctar de les flors i que, en passar d'una flor a l'altra, són agents del transport del pol·len. Al cap de pocs moments apareixen alguns d'aquests ocells, de diverses espècies, de colors diferents. Són petits i elegants, però geniuts, i es barallen contínuament per ocupar els abeuradors, davant els quals es mantenen immòbils, en un vol (gràcies al moviment rapidíssim de les ales) que sembla més el d'un insecte que el d'un ocell.

En els vessants de muntanya propers, l'home va destruït en gran part la selva primitiva, i això ha provocat l'expansió d'un bosc secundari, en el qual és molt abundant un arbre de la família tropical de les melastomàcies, el *Tibouchina pulchra*, que, en començar el mes de febrer, és cobert de flors com ho són els ametllers que, al mateix temps, floreixen a les ribes de la Mediterrània. Però les flors de *Tibouchina* són d'un color de rosa viu. Tota la vall és florida. Les grans fulles dels arbres anomenats cecròpia, el limbe de les quals sembla una mà gegantina, de dos o tres pams de diàmetre, i les tiges vigoroses d'un gran nombre d'arbusts i de lianes fan costat a les tibuquines, dins la jungla verda i tendra que envolta els horts.

Més amunt, cap a uns 400 m d'altitud, entrem en els dominis de la immensa selva pluvial, a penes alterada per l'home. Els vessants de muntanya són coberts per un bosc que, vist de lluny, recorda els nostres alzinars, però que és d'un verd una mica més clar. Quan ens hi endinsem, a l'ombra dels grans arbres també ens sentim una mica com dins un alzinar no malmés pels «netejaboscs» que abunden a la nostra terra. Les diferències, però, són molt importants. La selva pluvial on ens trobem és molt més alta: els arbres fan 20 metres o més, i no hi predomina una

sola mena d'arbre, com a l'alzinar, sinó que el bosc és una barreja de més de cinquanta espècies diferents, cap de les quals no arriba a fer-se dominant. A l'ombra densa dels arbres hi ha plançons d'alguns d'aquests mateixos arbres, però amb prou feines s'hi fan arbusts ni herbes. Les plantes herbàcies viuen damunt els arbres, com a epífits. L'ambient és calent i xafogós, a conseqüència de la humitat de l'aire. Hi sentim uns ocells; però, per un seguit, no és el cant melodiós dels ocells de bosc europeus, sinó xeriquets aguts, i moltes vegades estridents.

A la vora dels camins, i allà on el terreny és rocallós, la selva és interrompuda per clarianes més o menys extenses. Les envaeixen masses impenetrables del bambú enfiladís (*la Chusquea ramosissima*), masses que ens fan pensar en les nostres bardisses d'esbarzers i vidalba, però que assoleixen alçades de deu metres o més. En aquestes bardisses, on un gran nombre de lianes diferents competeixen entre elles per arribar a la llum, no hi ha pas gaires plantes espinoses, però les fulles dels bambús tallen com a ganivets i hi fan impossible el pas.

Les vores del bosc i de la bardissa de bambús, en condicions de mitja ombra, són cobertes per un herbassar tendre i florit, d'una riquesa de formes i de coloracions que els jardiniers europeus envejarien: flors d'un vermell viu, flors blanques, flors grogues, grans fulles d'un metre de llarg i d'un pam d'amplada es distribueixen l'espai sense deixar gens de terra descoberta.

Actualment, tota aquesta zona de l'anomenada Serra Graciosa és parc nacional, i sembla que és assegurada la conservació en bon estat d'aquest paisatge admirable.

Una carretera travessa la selva i permet de veure-la fàcilment. Hi ha també caminets de bosc, ombrívols i humits; i, en algun lloc, placetes amb taules i bancs de pedra.

En una d'aquestes àrees destinades als excursionistes, estàvem examinant la imponent bardissa de bambús quan sentírem un crit: una *jararaca*! A dos pams dels peus del professor Imaguire, mig amagada entre les altes herbes, hi havia una serp d'uns dos metres. La *jararaca* (*Bothrops*) és una serp molt verinosa. De moment, tothom restà parat: no tan sols els forasters, poc habituats al tracte amb serps verinoses. Passat el primer ensurt, provàrem de fer una fotografia. Però, quan la vàrem revelar, només s'hi veia un fons verd d'herbes, uniforme; al mig d'aquest fons, en primer terme, una llauana de coca-cola buida i, al costat, una taqueta bruna, que corresponia a la cua de la serp, que se n'anava tranquil·lament.

Sembla que les serps tenen una certa preferència per les àrees on la gent va a menjar. Les deixalles dels excursionistes atreuen rates i altres animals, i l'abundància d'animals comestibles és motiu perquè les serps s'hi estableixin.

Més amunt encara, passats els 1.000 m, els vessants de muntanya es fan molt drets, i la selva perd vigor progressivament per manca de terra fèrtil. En aquests rostos pedregosos, els grans arbres cedeixen el lloc als arbusts; i, més endavant aquests són substituïts per pradells que alternen amb esqueis rocallosos i pedruscall. El camp de visió s'eixampla. Davant nostre tenim l'Oceà Atlàntic. Llavors, la majestuosa vitalitat de la selva pluvial resta alguns centenars de metres davall dels nostres peus.

Els Planaltos

Entre la Serra do Mar, propera al litoral atlàntic, i el riu Iguaçu, que marca la frontera del Brasil amb el Paraguai i la República Argentina (i que, en el lloc de confluència de tots tres Estats, forma les famoses cascades, unes de les més grans del món), s'estenen, en uns cinc-cents quilòmetres d'est a oest, els grans altiplans del Paranà que, en portuguès, reben el nom de Planaltos. Pel relleu, recorden la *Meseta* castellana; però són situats a una altitud superior, de 900 a 1.000 metres sobre el nivell de la mar.

Mentre la *Meseta* té un clima sec i continental, els Planaltos gaudeixen d'un clima, temperat-calent i marítim, molt agradable. A l'estiu no hi fa gaire calor i, a l'hivern, amb prou feines hi fa fred. Als edificis de Curitiba, en ple Planalto, a 900 m d'altitud, no hi sol pas haver calefacció; només petites estufes elèctriques per als dies de temperatura més baixa. No hi ha tampoc períodes de secada, i l'aire manté tot l'any una humitat que permet la vida d'una vegetació subtropical rica i exuberant.

El rei dels arbres dels Planaltos és l'araucària del Paranà (*l'Araucaria angustifolia*), a la qual els indis donen el nom de *curi* i els brasilers de llengua portuguesa el de *pinheiro* (pronuncieu pinyeiro). És un arbre que s'assembla força al nostre pi pinyer. Fa una capçada de forma semblant, ampla i plana, i produeix pinyes de pinyons comestibles. Però és molt més alt i robust —arriba amb facilitat a 35 metres— i té les fulles planes, de més d'un centímetre d'amplada. Les capçades planes dels *pinheiros*, amb aspectes de copa de xampany de forma clàssica, es retallen sovint a l'horitzó en els altiplans, i són un dels

Vilavelha, en el segon Planalto.



Una bardissa de bambús (Guadua), prop de Salto de Santiago, en el segon Planalto.



L'herbassar exuberant que es fa al marge de la selva, prop de Morretes. Són visibles uns bananers silvestres (*Musa rosacea*) i les flors blanques d'*Hedychium coronarium* espècie naturalitzada.



Branques d'un arbre cobertes de vegetals epífits (falgueres del grup dels polípodis, bromeliàcies, etc.) als voltants d'Antonina.



motius principals d'inspiració per als pintors paisatgistes de l'escola local de Curitiba, molts d'ells d'origen japonès. Solen pintar les capçades d'araucària amb una mena de filagarses que en pengen, les quals corresponen a l'epífit *Tillandsia usneoides*, molt comú a tota l'Amèrica tropical i abundant al cim dels pinheiros..

L'araucària sol aparèixer com a arbre dominant, que sobresurt (sovint isolat o fent una població esclarissada) per damunt d'una selva densa, més baixa normalment de 15 a 20 m d'alçada, la qual s'assembla encara, en molts aspectes, a la selva pluvial de la Serra do Mar. L'araucària, igual que el nostre pi pinyer i, en general, que els altres arbres de capçada plana, vol molta llum i no germina dins la selva, sinó només a les seves clarianes. Com que viu molt de temps, mentre creix, la selva se li sol fer compacta al peu.

La capital del Paraná, Curitiba, és una ciutat moderna, d'un milió d'habitants. En la llengua dels indis, el seu nom vol dir «molts curis» = moltes araucàries. La població hi és molt barrejada. Entre els seus fundadors hi havia una gran proporció de centreeuropeus; en primer lloc, alermansys. Ara també hi ha japonesos, alguns dels quals ocupen llocs importants a la Universitat i en altres centres d'estudi i de treball especialitzat. Els negres fan, més aviat, feines manuals. La població és jove, plena de vitalitat, amb una gran abundància d'infants. Els seus no són pas gaire alts, però hi ha força llocs de treball. Unes brigades (formades sobretot per dones) mantenen la ciutat neta i polida. No és pas allò d'un home que arrosega desmenjadament una escombra, cosa que estem tan acostumats a veure.

Els centres d'estudis botànics de la ciutat tenen personal abundant. Entre altres auxiliars, hi ha gent contractada principalment per tal que s'enfilí als arbres. En un país tropical, on les



espècies arbòriques es compten per centenars i on els epífits que viuen a les capçades són nombrosíssims, el treball d'aquests especialistes és de primera importància per als botànics, que no sempre tenen prou agilitat per a enfilarse ells mateixos als arbres.

Els parcs públics de Curitiba són maravellosos. Ja els carrers del centre de la ciutat són ornats amb una riquesa de plantes tropicals, entre elles falgueres arborescents i buguenvil·lees arbòries (les bunguevil·lees són indígenes del Brasil). Els parcs que envolten la ciutat, en realitat són claps de la gran selva natural de l'altiplà, mantinguts amb tota la plenitud de llur vigor natural. Són autèntiques boscúries humides, amb els arbres coberts d'epífits, amb falgueres arborescents i amb les clarianes vorejades d'herbes tendres de bosc. Aquestes selves són travessades per camins i corriols ombrívols, pels quals hom pot passejar. Cal dir que rarament hi ha senyals de l'acció de l'home: coses fetes malbé, deixalles o brutícia. Tot és pulcre, com en els països més avançats d'Europa.

Més lluny de la ciutat, hi ha grans extensions de casetes modestes, moltes d'elles fetes de fusta; però, en general, netes i voltades de jardinet i d'hort. No són de cap manera barraques.

Grups de casetes de característiques semblants apareixen també perduts enmig de les grans solituds del Planalto, separats els uns dels altres per desenes de quilòmetres.

L'altiplà no és pas una selva contínua. Arreu hi ha claps de bosc, com al Vallès o a l'Empordà, però hi predominen les grans praderies, pasturades sobretot per zebús, aquella mena de bous geperuts adaptats als climes tropicals. Hi ha també grans

extensions de conreus extensius: soia i blat de moro principalment.

Els prats de pastura (al Brasil, anomenats *campos*) són en realitat gramenets tropicals, o sigui sabanes. Gramínies fasciculades, parentes dels nostres albellatges en són molt característiques. Però, mentre el prat d'albellatge és sec, als *campos* del Paranà, en ple estiu, el paisatge és intensament verd. Una de les poques plantes que aquests prats tenen en comú amb la nostra flora és un lycopodi que, al Paranà, es fa als prats no gaire humits, i que, a Catalunya, només existeix a la part més plujosa dels Pirineus. En grans superfícies, la praderia és substituïda per una bosquina clara, d'un verd pàl·lid, que rep el nom de *vassoural*, en la qual dominen els *Baccharis*, arbusts de la família de les compostes, que assoleixen quatre o cinc metres d'alçària. Aquestes bosquines sense ombra ens fan pensar en les brolles amb pi blanc de la nostra terra (tot i que, entre unes i altres, hi ha grans diferències).

Sembla que els *campos* s'han estès, a despeses del bosc, per acció de l'home, que hi crema la vegetació llenyosa per obtenir pastures. De primer eren els indis; més tard, l'home blanc. Però, això, és una qüestió sobre la qual els especialistes encara no estan pas ben bé d'acord.

Com que l'aigua hi és abundant i hi sorgeix de molts llocs, a les fondalades són freqüents els aiguamolls i les llacunes, sovint voltades d'arbreda. L'acció de l'home, jugant amb el conjunt d'arbres, de prats i d'aigua, origina de vegades paisatges bucòlics, que no tenen res a envejar als de l'Europa humida.

Entre les llacunes molt nombroses, la Lagõa Daurada i les altres que l'envolten són especialment notables. Es tracta d'un sistema de cavitats (uns grans avencs plens d'aigua) que es relacionen entre elles per sota, com vasos comunicants. La llacuna principal, d'alguns centenars de metres de diàmetre, és envoltada per una exuberant vegetació aquàtica, a la qual segueix la selva ombrosa. Algunes modestes instal·lacions per a turistes no arriben a enlletgir l'indret.

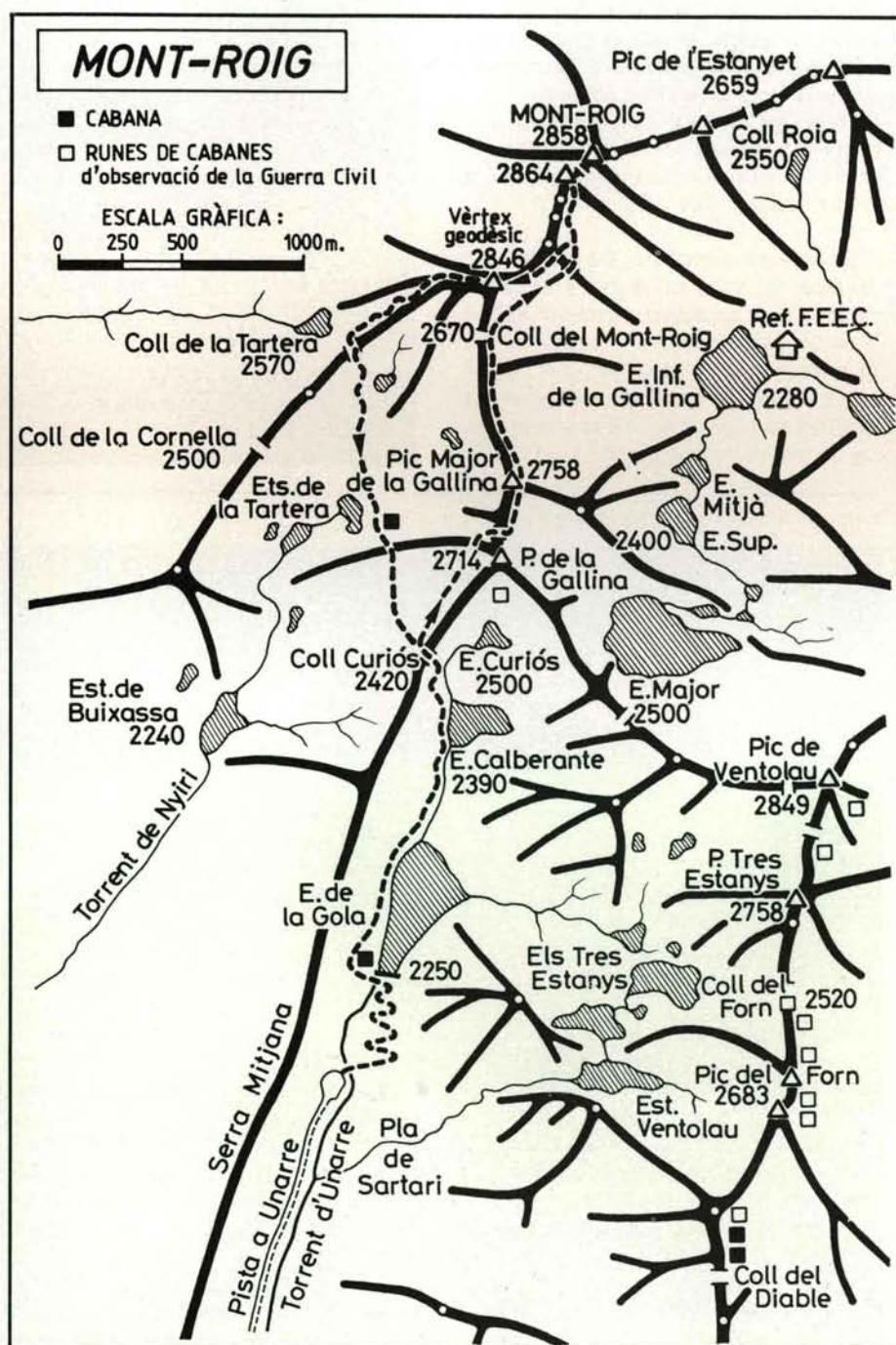
En els Planaltos (una vasta plana), amb prou feines hi ha roquissers. Sorpren de trobar-hi un petit massís encinglerat, de coloració rogenca, l'anomenada Vilavelha (pronuncieu Vilavella). Vist de lluny, sembla realment un castell o un poble enrunat. De prop, les formes del rocam ens fan pensar en Montserrat o en Sant Llorenç del Munt: hi ha monòlits, cingles i clivelles pregones, pel fons de les quals hom pot transitar. Una selva luxuriant envolta el roquissar, on encara habita el puma i on no són rares les serps de cascavell. Els arbres sostenen un gran nombre d'epífits que tenen el mateix aspecte que moltes de les plantes d'interior més boniques que venen els jardiners europeus. I aquestes mateixes plantes envaeixen també els petits relleixos de les roques, on fan veritables jardinetes complexos i plens de color. Al fons de les grans clivelles, que sol ésser molt humit i sotmès a una ombra perpètua, només s'hi fan falgueretes i selaginelles molt tendres, d'una delicadesa extraordinària.

Els altiplans d'amples horitzons havien estat els dominis dels indis kaingang, ara reduïts a petits grups que es dediquen a vendre capells de palla i cistelles als turistes, no gaire nombrosos, que passen per les carreteres. Són una població marginada, que recorda els nostres gitanos. Però no són pidolaires; seuen, gairebé immòbils, en un silenci trist i esquerp —no saben gaire portuguès—, tot esperant que algú els compri quelcom. Només la mainada, inicialment poruga i retreta, acostumada a ésser tractada amb desdeny, canvia de cara ràpidament per poc que hom li manifesti un mínim de simpatia.

El Paranà (terra de contrastes, de muntanyes i de planes, de selves i de prats, de ciutats modernes i d'immensos espais buits, habitada per un poble jove i vital (arribat d'arreu del món) i per residus de les antigues tribus índies que han rebut totes les bastonades de la història) és un país que té problemes, però que va endavant, i en el qual hom pot gaudir encara de la pau que regna a les grans extensions de terra no malmeses per l'home, cada vegada més difícils de trobar a Europa.

DIVAGACIONS I RECORDS CAMÍ DEL MONT-ROIG

Josep de Tera i Camins



Escric aquestes ratlles lluny ja del dia de l'excursió, contra el meu costum de fer-ho amb «la cosa calenta». El motiu és que no pensava parlar-ne, de l'excursió al Mont-roig pel vessant de l'estany de la Gola; és més, no pensava tornar-hi mai més.

Però una fallida sortida al Mont-Valier, fallida ja a Alós de Gil en veure'l completament tapat per la boira, va fer que portés l'Albert Mans i l'Albert Larosa a la vall d'Unarre, per tal de pujar al Mont-roig. Era la quarta vegada que hi pujava... I, a l'estany de la Gola, era la tercera.

De la segona a la tercera han passat dotze anys; aquest fet fa que em senti segur a dalt del jeep de l'Albert Mans, perquè la pista que surt d'Unarre era, l'any 1975, un camí infernal.

Ara, al 1986, continua estant molt malament; per això, quedem molt sorpresos quan, en arribar al Pla de Sartari (indret on s'acaba la pista) hi trobem tota mena de cotxes de matrícula francesa.

«No era pas així als anys 1972 i 1974, llavors no hi havia ningú» em dic a mi mateix.

També em pensava que les cames es negarien a caminar per l'ample camí que puja a l'estany; però no noto res especial: és la serenor i la perspectiva dels temps, que m'estan donant una tranquil·litat d'esperit inimaginable.

El meu pensament és molt lluny dels dos companys que, ignorants de què representa per a mi aquell camí, van a «tota pastilla».

Jo, en canvi, no tinc cap pressa; estic revivint aquell camí..., gairebé estic fruit-ne. Cada pas té un record.

Quina imprudència estava a punt de fer, l'any 1972, quan sense gaires coneixements, pujava sol per ací mateix, amb la intenció d'anar al Ventolau i al Mont-roig.

Quin esgotament vaig agafar després d'aconseguir-ho; va ser, potser, una experiència que, a vint anys, va anar-me molt bé. Hom ha de saber mesurar les seves forces, i ha de saber fins on pot arribar. I també ha de saber quins riscos val la pena d'assumir, i davant de quins és millor recular.

És clar que, això, és en funció també de les responsabilitats que cada persona té a la vida. No és el mateix tenir vint anys i cap mena de responsabilitat a sobre les espatlles, que tenir-ne trenta-cinc i estar carregat de responsabilitats de tipus familiar i professionals.

Però, en aquesta conclusió, no vaig arribar-hi el 1972. Quan vaig veure-ho molt clar, fou molts anys després. Concretament, fou baixant amb esquís

del coll del Muntanyó al refugi Josep M.^a Blanc. Havia plogut damunt la neu i, per tant, hi havia una duríssima crosta d'aigua glaçada. De tal manera que, durant la llarga flanquejada per damunt els estimballs, estaves continuament posant la «pell» en perill. I fou allí on, de sobte, em vaig preguntar què «carai» hi estava «fotent», jo, allí. És que encara no havia après a tornar endarrera? Es feia fosc, i cada vegada la crosta era més dura. Plorava de ràbia i d'impotència; el piolet, «previsorament» s'havia quedat al cotxe. Ganivetes als esquís? Ni un mil·límetre, no s'haurien clavats. Sense esquís, relliscada segura. Grampons? Sí, duia els grampons a la motxilla, però no podia posar-me'ls, ja que perdia la sensibilitat de les mans en treure'm els guants.

Aquell dia vaig jurar-me mesurar millor el risc a assumir. I la conclusió immediata fou que, l'endemà, al Peguera i en aquelles condicions, hi pujaria «sa tia». D'aquesta manera, en un dia de cel blau, i sense vent, jo baixava de nou cap a Espot sense cap mena de remordiment per no haver ni tan sols intentat pujar al cim.

Les fortes giragonses fan que el pla de Sartari quedi ràpidament enfonsat, i molt aviat arribem a les ruïnes dels edificis de les obres de la resclosa de l'estany de la Gola.

Era el 1974 quan també arribava, esbufegant i carregat com un burro, per aquests indrets. Però, contra el meu costum, aquesta vegada no anava sol. Ni molt menys! Anava de viatge de noces a la bonica i solitària regió dels Tres Estanys! Ens acompanyaven com a «portadors» la meva germana i el meu cunyat, els quals, en arribar a l'estany de la Gola, van deixar els «patracols» a terra i tornaren a baixar.

Els Tres Estanys: quin lloc tan bonic! Allí, en el punt d'unió dels dos estanys més grans, vam plantar la tenda. Paradisiac!!

Vaig tornar a baixar a la Gola per tal de recollir els «patracols», i allí (a l'autèntic cor de la muntanya) vam passar uns bonics dies de «pau i tranquil·litat».

No em commou recordar-ho; no és estrany, perquè forma part d'un passat assumit plenament.

En menys d'una hora, hem arribat a l'estany de la Gola, i, sense contemplacions, comencem a vorejar-lo per la seva dreia (0).

A mitja flanquejada ens «enganxa» el sol. Parada i fonda! Màquines de fotografiar a fora!

Sol! Quines postes vam poder contemplar, des de la nostra tenda.

Només ens calia anar fins en un petit turonet, des d'on dominàvem les valls d'Unarre, d'Esterri i d'Espot. Els tons rogencs eren esclatants!

Avui no podré passar pels Tres Estanys, ja que queden una mica apartats del nostre camí. De fet, no hi he passat més. Petjar de nou aquell indret potser fóra massa fort. Només els he tornat a veure una vegada, des del cim i el coll de la Coma del Forn (l'any 1983).

A l'entrada d'aigües de l'estany de la Gola hi ha una tenda, un simple puntet blau, a l'ombra –encara– del sol.

Com ha canviat! Ara ja hi ha tendes a l'estany de la Gola!

Emprenem la forta, però curta, pujada fins l'estany de Calverante. En arribar-hi, canvia el temps, ja que ens hi rep una forta ventada, i les boires llisquen per sobre l'aigua. Un atrevit pescador tremola, mal protegit per una roca, tot esperant que una truita distreta piqui l'ham. Es que no sap que les truites del Pallars «saben també llatí»?

En la vida quotidiana, les oportunitats fan com la boira: de vegades et passen lliscant, i de tu depèn quedar-hi engolít o fer un salt i quedar-ne apartat. Si hi quedes atrapat a contracor, per poder continuar el teu camí has d'esperar una clariana que, per més efímera que sigui, ha de permetre orientar-te.

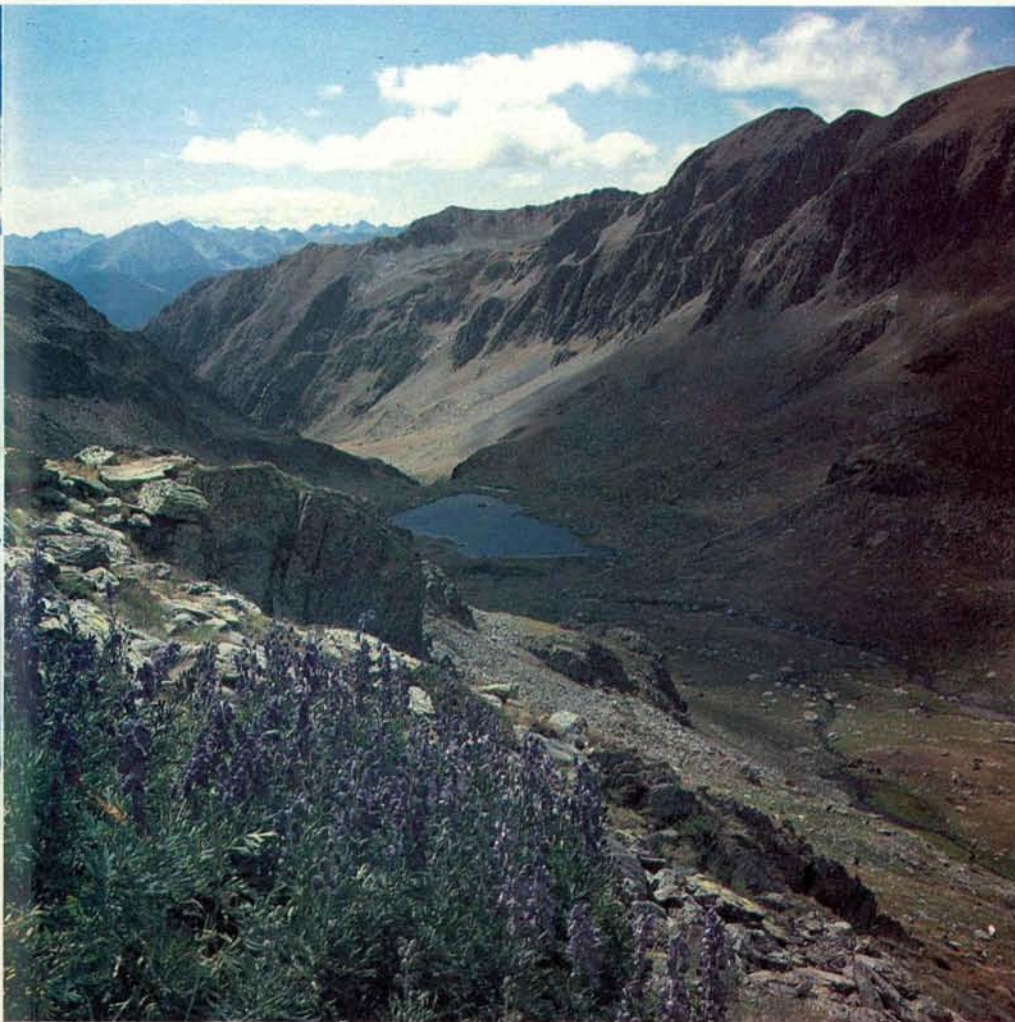
Estany de la Gola. (Foto: Josep de Tera).



Estany de Buixassa, camí del coll Curiós.



(Foto: Josep de Tera).



Estany de Calverante. (Foto: Josep de Tera).



Dalt del cim del Mont-roig. (Foto: Josep de Tera).



Quantes vegades se't posa a prova? Quantes bufetades hem de rebre? Com es superen les proves i les bufetades? Realment, s'ha de tenir una sòlida formació moral per arribar a comprendre que és una gran veritat la frase: «No és que se't tanqui una porta, sinó que, en realitat, se te n'està obrint una altra». És molt bonic escriure aquestes frases, ara; però el moment que et toca viure-les, és molt dur. I llavors, no ho veus així; és després, amb la perspectiva del temps, quan t'adones del camí que has recorregut.

La boira fa que tots aquests pensaments quedin, momentàniament, aturats, ja que, pel meu coneixement de la zona, haig de concentrar tots els sentits per tal de no desorientar-me i poder arribar, amb els dos companys, al Mont-roig.

De l'estany de Calverante al coll Curiós no hi ha cap problema, perquè és un coll molt baix i molt evident.

Una vegada arribats al coll (2.420 m) la boira ho tapa tot. Per tant, no veiem el Mont-roig. I això és un problema seriós, car per aquesta vessant hi ha moltes cingleres, i hi destaca la dreta, però descomposta, paret del Mont-roig.

Entrem enlairats a l'alta vall de Nyiri, tot flanquejant en direcció NE. Una petita clariana enmig de la boira ens permet de veure els estanys de la Tartera, envoltats de cavalls que pasturen tranquil·lament.

Orientar-se a dins la boira és, de vegades, qüestió de imaginació.

«Imaginació»; quina paraula tan

senzilla! Però s'ha demostrat: se'n té, o no se'n té; no hi ha terme mig. En aquesta conclusió, hi he arribat per diferents conductes.

A la vida quotidiana, quan has d'estar prenent decisions constantment i en qüestió de segons, has de tenir molta imaginació; si no en tens quedes desbordat pels esdeveniments. No ho han dit mai; però, a la muntanya, també se'n necessita molta, d'imaginació. I això ho veig en muntar-me les excursions a llocs on normalment em trobo sol. Probablement, per això escric aquests articles, i afortunadament intueixo que tenen ressò; perquè en aquestes solitàries contrades (i pels meus articles o no) comencen a organitzar-s'hi sortides.

Exemples: Poc després de la publicació de l'article sobre el pic de Mainera (MUNTANYA n.º 739, any 1985) es munjava una sortida que recorria exactament aquell itinerari. Aquesta sortida al Mont-roig que comento ara serà seguida amb esquís aquest hivern. Això mateix passarà amb una sortida hivernal a l'estany de Flamisella (R.M. 748, 1986). Els articles sobre l'Eriste Sud (R.M. 744, 1986) i el Cabrioules (Vèrtex 95, 1983) em consta que ja han estat seguits per un grup encapçalat pel rector de Santa Maria de Ripoll. L'article sobre la Riera d'Estaón (R.M. 741, 1985) ha tingut una gran acollida a la zona descrita. Els dos articles sobre el cercle de Salibarrí o Broate (R.M. 737 i 721, anys 1985 i 1982) van servir de fonament per un Ra'lly d'Alta Muntanya. L'article sobre el pic de Sotillo (Vèrtex, n.º 100, 1984) ha vingut a omplir un important buit sobre els itineraris des de Boavi cap a aquest important cim. El Russell (R.M. 743, 1985) ja ha estat resseguit diverses vegades.

Si pogués definir el meu pas del món de la muntanya, voldria que fos sense cap mena de protagonisme. Sé que sóc un esglaó més en aquesta llarga i inacabada escala que formen tots els excursionistes que miren la muntanya d'una manera desinteressada, i que fem conèixer els nostres «descobriments» perquè d'altres puguin seguir les nostres petjades per aquestes solitàries contrades, de la mateixa manera que jo he seguit, entre d'altres, les llunyanes petjades de l'A. Barrie, qui, l'any 1917 ja va acampar al costat de l'estany de Buixassa, a la vall de Nyiri.

La boira ploranera ens embolcalla completament, però nosaltres continuem flanquejant; el silenci només és trencat de tant en tant pel soroll de les esquelles dels, ara, invisibles cavalls.

La nostra intenció és anar al coll del Mont-roig, que no sabem ben bé on és.

Jo recordava que era millor davallar fins als estanys; però l'Albert té la mania «de no perdre alçada mai». Una lleugera clariana ens deixa veure un pic punxegut davant nostre: «El Mont-roig», diuen els companys. En canvi, jo diria que és massa baix i que és massa a prop per poder-lo ser.

Però, per «si de cas», comencem a pujar per una tartera que ens portarà a un pas de l'aresta. Mentre anem pujant, el sol comença a obrir-se camí entre les boires; de tal manera que aquestes comencen a estripar-se.

No és el Mont-roig, el cim vers el qual ens dirigim: ara es veu clarament, una mica més a l'esquerra, la seva característica forma punxeguda (i no és ben bé el cim; allò que és veu és el vèrtex geodèsic de 2.846 m). Nosaltres sortirem en un poc definit coll, situat entre els dos cims de la Gallina.

En arribar al collet (2.650 m) la panoràmica s'obre a l'estany Major de la Gallina i al —també punxegut— pic de Ventolau.

L'única vegada que he estat al costat de l'estany fou l'any 1972, ja que per anar del pic de Ventolau al Mont-roig vaig optar per baixar-hi. Era com ara, a ple mes d'agost, però hi trobo dues diferències molt importants: primera, feia un dia magnífic; i segona, feia tant fred que l'aigua dels torrentets estava glaçada.

Hi ha vegades que també quedes glaçat en veure actituds, resultats i maneres de fer. També hi ha vegades que no saps trobar col·laboradors, i has d'anar a buscar-los a fora, quan en realitat els tens a dins, gairebé al teu costat, però no els has sabut veure. Quan te n'adones, generalment ja no hi ets a temps: els possibles col·laboradors

s'han cremat, s'han anat pansint; fastiguejats, potser poden arribar «a plegar».

No es poden fer renovacions, canvis i ampliacions a «la tun-tun», o bé «sobre la marxa, ja ho veurem». Qualsevol ampliació ha d'estar perfectament «planificada» tant en l'aspecte logístic com en el pressupostari.

Tampoc no es pot mantenir un alt nivell d'imatge, si no va acompanyat també d'un detallat pla financer. Per construir un vaixell, no cal tenir primer la «xemeneia». Tal vegada només cal anar a la ferreteria a comprar un «full de serra».

Tota aquesta llarga meditació ha estat possible gràcies a l'esmorzar que ens hem cruspit en el petit collet, sota els cims de la Gallina.

El dia no serà bo, o almenys així ho sembla, ja que les boires tornen a aparèixer per darrera el Mont-roig. S'imposa accelerar la marxa.

La pujada al pic Major de la Gallina és una ferma i vertical grimpada, que no disminueix fins que arribem en un avant-cim, situat immediatament abans del veritable cim.

Des del pic Major de la Gallina (2.758 m) la panoràmica s'obre a la resta del estanys de la Gallina; hi destaca, doncs, el puntet blanc del refugi del Mont-roig (Ref. E. Pujol, de la F.E.E.C.).

La davallada vers el coll del Mont-roig és curta, i no presenta cap mena de dificultat (sempre s'ha de passar per la vessant de la Roia de Mollàs).

Una vegada arribats al coll, cal continuar per la típica tartera del Mont-roig, que flanqueja la base del vèrtex geodèsic; i, després, pel fil de l'aresta, s'han d'anar superant successius bonyes fins arribar al més alt

Mont-roig. (Foto: Josep de Tera).





que, lògicament, correspon al cim del Mont-roig (2.864 m).

Una mica més lluny, i separat per una profunda bretxa, hi ha una altra punta, una mica més baixa, i que és el Mont-roig per als francesos.

En aquesta bretxa hi mena la característica canal nevosa del Mont-roig. Anar d'una punta a l'altra és relativament fàcil (15 mn.); el millor pas es troba a la vessant francesa.

Estem embolcallats per la boira, fa fred i espurneja. Així, doncs, la nostra estada a dalt del cim és curta. Decidim, malgrat tot, anar al vèrtex geodèsic, perquè és un indret estratègic i un mirador (quan fa bo) de primer ordre: és el vèrtex de quatre valls: del riu Salat (França), de la Roia de Mollàs, de Nyiri i de Comamala.

Afortunadament, en arribar-hi canvia el temps i torna a lluir el sol per tots els costats, menys pel francès.

Podem, doncs, gaudir de la gran panoràmica del vèrtex geodèsic del Mont-roig (2.846 m).

Proposo als meus companys de baixar directament al coll de la Tartera, perquè així ho vaig fer l'any 1972. Ells ho accepten ràpidament, encara que, al començament, no ho veuen massa clar, ja que baixem pel costat mateix de la paret Sud del Mont-roig.

Torno a fer de cap, encara que no vagi al davant. El cap és qui dona la idea. Avui no sé quantes vegades n'he fet, de cap. És una trista constant en la meua vida. Jo no vull ser-ho, i sempre m'hi veig abocat. Sóc tímid i introvertit; i, malgrat això, sempre estic manant. De primer, vaig ser cap de la patrulla d'escoltes; després, cap de clan; més endavant, cap de tres agrupaments diferents..., i actualment, tota mena de

càrrecs relacionats amb el cap. Imagino que, per això, m'agrada d'anar sol a la muntanya. És quan realment sé qui sóc, i sé quines són les meves limitacions.

En una paraula, em retrobo a mi mateix. I sempre he estat igual! Recordo aquell «nano» de 13 o 14 anys que, a Vallfogona de Riucorb, feia patir els pares perquè desapareixia sol per dins dels boscos, o bé el veien passejar per dalt d'una cinglera, o anava a collir ametlles al poble de Savallà del Comtat.

Ara que sóc pare, comprenc de quina manera devien patir els meus, no sabent on era. I jo tan segur que n'estava, de tot el que feia! Avui, que estic explicant la «meua vida», puc dir que vaig agafar el càrrec d'Adjunt al Director de la Revista que teniu a les vostres mans «com una cura d'humilitat». Fou en una etapa en la qual vaig veure que els «fums» em pujaven massa (em conec força bé a mi mateix). I des de llavors, he anat complint «obedientment» la meua missió (encara que, de vegades, no hi he estat d'acord).

Sincerament, crec que tot l'equip hem aconseguit de «fer pujar» aquesta Revista. Però no sóc l'únic equip que ho hem fet. Observant l'Arxiu de la Revista (avui incomprensiblement quartejat, ple de pols i menyspreat) puc contemplar la feina feta des del 1891 amb els primitius butlletins.

Molta gent hi ha sacrificat hores i hores, al llarg de 96 anys, i tots els documents han estat escrupolosament guardats i emmagatzemats junts. Aquesta unió ha durat exactament 96 anys. És a dir, fins al moment en què, per ampliar la Biblioteca, s'ha cregut convenient destruir l'arxiu de la revista MUNTANYA. Més que destruir, és més correcte dir «disseminar»: un tros per

ací, un altre per allà, i l'altre més cap allà. Aviat serà impossible de trobar qualsevol document concret. Només esmento el tema de l'Arxiu, i no vull ni tocar el tema dels «Índexs» sorprenentment parats, davant d'un ordinador, durant un any i mig.

Ja hem arribat al coll de la Tartera (2.570 m). El sol llueix amb força; continuem baixant, tot travessant la part més alta de la vall de Nyiri.

Ens mantenim enlairats, tot creuant els últims prats. En trobar el primer torrent, fem una parada per a «dinar». Poc després, passem per una cleda on hi ha una petita cabana en bon estat.

En aquest punt començem a remuntar, per pujar al coll Curiós. Lluny, veiem un grup d'excursionistes als estanys de la Tartera: intuïm que són francesos, perquè tot ho porten de color «lila».

Sota un sol de justícia, arribem de nou al coll Curiós.

Regió de la Gola! Per què el cor em torna a fer un salt?

Ha quedat una tarda molt bonica. I, a sobre l'estany, hi ha un fantàstic joc de llums. Quin color té l'aigua!... La tenda ja no hi és.

Nosaltres també vam acabar plegant-la; un canvi de temps ens va reduir els dies. De primer, vam baixar a l'estany de Ventolau, on la vam tornar a muntar. Però la pluja i el fred ens van fer desistir de continuar-hi.

L'endemà, sota d'un fort aiguat, vam decidir retornar al Pla de Sartari. Estàvem xops, però contents: teníem tota una vida per davant... o això és allò que ens creïem... Malauradament, a un dels dos li quedava menys d'un any de vida...

HORARIS:

Del Pla de Sartari a l'estany de la Gola:	25 mn.
De l'estany de la Gola al coll Curiós:	40 mn. 1 h. 05 mn.
Del coll Curiós al coll de la Gallina:	50 mn. 1 h. 55 mn.
Del coll al pic Major de la Gallina:	15 mn. 2 h. 10 mn.
Del pic Major al Mont-roig:	35 mn. 2 h. 45 mn.
Del Mont-roig al vèrtex geodèsic:	25 mn. 3 h. 10 mn.
Del vèrtex al coll de la Tartera:	20 mn. 3 h. 30 mn.
Del coll de la Tartera al coll Curiós:	30 mn. 4 h.
Del coll Curiós al Pla de Sartari:	55 mn. 4 h. 55 mn.

TOTAL: 4 h. 55 mn.





MUNTANYA

EL NUN (7.315 m)

Himàlaia del Caixmir

ÍNDIA

Francesc Herrera i Leo Vegué

Al voltant de Kargil, les valls del Suru i Zaskar ofereixen algunes de les més espectaculars i difícils ascensions del Caixmir. El massís del Nun-Kun és un dels més freqüentats, per l'atractiu dels «set-mils» i per la facilitat d'accés, ja que els vehicles ens deixen a Tangol, a unes tres hores de marxa d'aproximació del camp de base del Nun, a 4.400 m.

Un cop acosenguit el permís de la Indian Mountaineering Foundation, el grup de l'expedició es va posar a treballar en el projecte.

L'expedició es va anomenar «Cívico-militar al Nun». En ella s'hi aglutinaven dues escoles de muntanya: la civil i la militar; i també el criteri d'aconseguir el cim en equip. La Federació Espanyola de Muntanyisme i l'Escola Militar de Muntanya estaven treballant conjuntament en un objectiu en la tasca de preparatius i de realització de l'expedició. Aquesta sortida tenia un caire oficial, de molta importància per al grup; i, amb aquest compromís, es van seleccionar acuradament els components de l'expedició.

La documentació de base del cim que teníem, ens la va facilitar el Servei General d'Informació de Muntanya i, en particular, en J.M^a. Mèrida, de Sabadell, per la seva experiència de l'expedició al «Nun 83»: ens va presentar francament tot el que coneixia del cim. Aquesta trobada amb en Mèrida va ser de molta importància: ara sabíem com era el Nun i què ens hi esperava.

L'expedició estava composta per 8 militars membres de l'Escola Militar de Muntanya i pels nostres consocis Leo Vegué i Joan Martínez, membres actius del C.A.D.E. Com que el viatge es va organitzar a través de l'agència «Trekking y Aventura», de Madrid, aquesta es va encarregar la tasca de portar l'expedició desde Madrid al camp de base del Nun, i de tornar-la a Madrid.

L'expedició era de tipus lleuger, portava un pes total de 625 kg. Es va plantejar la progressió en tècnica alpina,

fent quatre cordades de dos i distribuint-nos la tasca d'equipar els camps d'alçada.

Dia 9 de juliol: els portadors van fer tres viatges de Tangol al camp de base; són 800 m de desnivell, i 16 portadors que carreguen 21 kg cada un. El CB es va muntar a 4.400 m; més amunt hi havia neu, i les tendes no hi tenien tan espai verd.

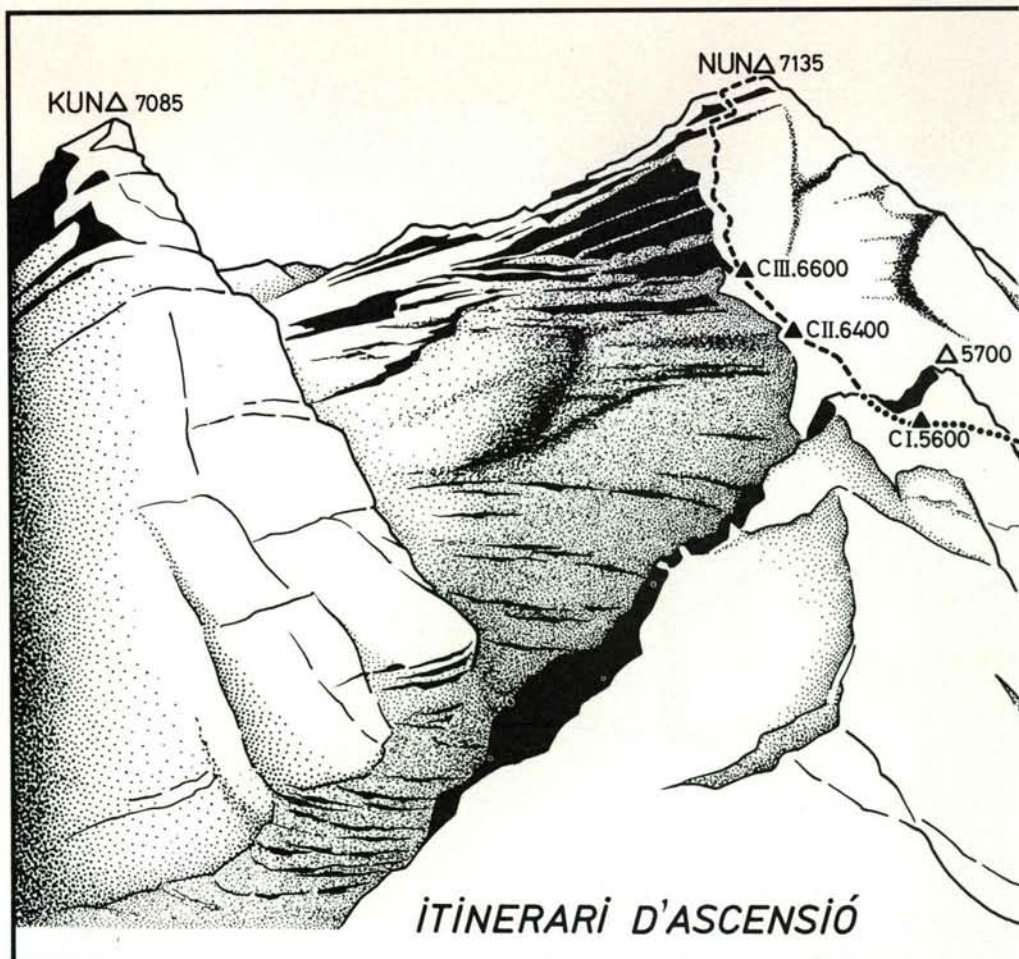
Dia 10: es prepara tot el material i el menjar, en racions d'alçada, que es pujaran al dipòsit de material, a 4.900 m, en 10 paquets, que ens pujaran demà 10 portejadors. Amb en Santiago, cap de l'expedició, parlem que només tenim el «permís del cim» per a 7 homes, ja que els noms

dels darrers no figuren al permís; això ocasionà un contratemps, que va obligar en Santiago a resoldre'l en arribar a Delhi.

Això ha fet que arribés avui al CB, havent sortit aquest matí de Srinagar. Amb ell ha vingut N.J.K. Singh, que és l'oficial d'enllaç. Aquest tema es va resoldre a través de l'ambaixada d'Espanya a Delhi, el nostre corresponsal Thakur i la Indian Mountaineering Foundation. Quant al problema sobre la freqüència de ràdio, només el volen saber per a connectar amb l'helicòpter, en un cas d'emergència.

Parlo amb en Singh de la importància d'aquesta expedició des d'un caire oficial, i del poc temps que tenim per a fer el cim; el permís en regla pot arribar d'aquí a una setmana i, ara que fa bon temps, ens és vital d'instal·lar el dipòsit i, des d'allí, el C1 que, en realitat, serà el CB avançat. Li dono una fulla de noms com a referència del grup, i li faig un programa del temps màxim que estarem al CB.

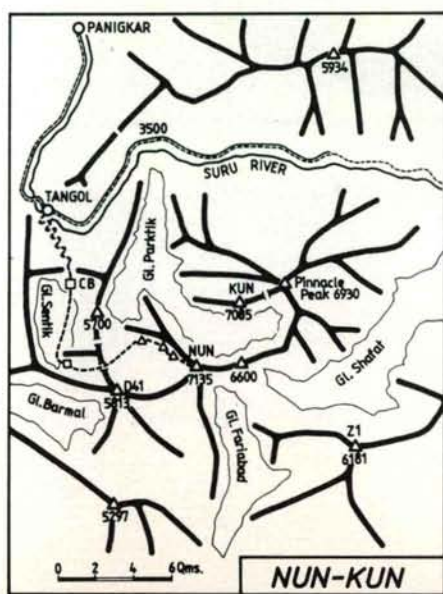
Dia 11: surten dues cordades (Leo/Joan i Franki/Pedro) amb el propòsit d'equipar amb cordes fixes les esquerdes i els forts pendents de neu que separen el dipòsit del C1. Més tard, i amb els 10 portadors, surten Jaime/Alfonso i Paco/Eduardo. Com que



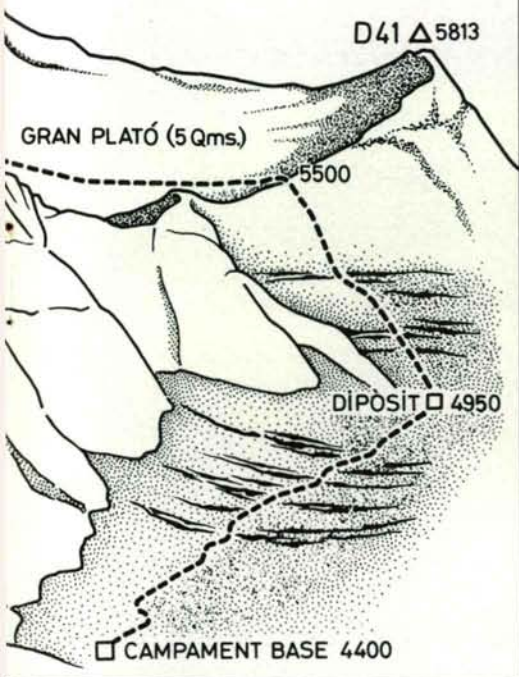
Pòster: L'alba al C3, 6.600 m. (Foto Leo Vegué).

els portadors han deixat tot el material al dipòsit, el segon equip pot pujar càrregues amb l'itinerari equipat fins al plató. Els portadors tenen problemes d'equipament: els manquen mitjons, calçat adequat i ulleres. Tornen tots al CB.

Dia 12: els 8 homes surten d'hora i instal·len una tenda Baltoro al C1 (5.600 m), que és el camp de base avançat. També han transportat material



NUN 7135m.



del dipòsit al plató. Mentre, al CB, en Cèsar, que es el metge de l'expedició, passa revisió mèdica a Singh (oficial d'enllaç), Gulam Cadir (cuiner), Gulam Rasul i Sunil (ajudants), i Ajay Maira (encarregat dels serveis indis). Els 8 homes que han estat treballant al plató C1, baixen a dormir al CB.

Dia 13: mentre aquest matí descansa el grup que ha estat treballant fort al plató (5.600 m) aquests dos darrers dies, pujo amb l'oficial d'enllaç fins a les esquerdes; ell hi està interessat per a fer un reportatge per a la Indian Mountaineering Foundation. En Singh no passa de l'esquerda principal, i jo m'arribo fins al plató (5.500 m) per pujar-hi material. Ell m'espera a l'esquerda, i baixem plegats al CB. Aquesta tarda surten 8 homes que dormiran al dipòsit (4.900 m).

Dia 14: mentre els 8 homes d'atac pugen al C1 (5.600 m) material i menjar, en Santiago i en Cèsar surten del CB per pujar menjar al plató (5.500 m); jo em quedo amb l'oficial d'enllaç, i em faig càrrec de les comunicacions al CB. Avui arriba el permís oficial, a mans d'un policia de Panikhar acompanyat d'en Tohair Khan, de Tangol. Els 8 homes es queden al C1 (5.600 m), i en Santiago i en Cèsar baixen a dormir al CB.

Gran plató, entre el dipòsit, 4.950 m, i el C1, 5.600 m. (Foto: Francesc Herrera.)



Dia 15: els homes de C1 (5.600 m) surten a muntar el C2 (6.400 m); només hi ha lloc per a una tenda; s'hi queden el Pedro i l'Eduardo. Els altres han pujat bosses de menjar i combustible; en baixen 6 al C1, a dormir; parlen de neu amb males condicions i de pendents de 50°. La pala més forta ha quedat equipada amb cordes fixes.

Dia 16: surten el Pedro i l'Eduardo cap al C3 (6.600 m), i hi munten una tenda; mentre, els del C1 pugen al C2, arriben fins al pendent més fort, que ja està equipat amb corda fixa, i tornen al

C3 (6.600 m). Mentrestant els del C1 han tardat de 4,30 a 7 h per arribar al C2; en Franki i el Jaime es queden al C2 (6.400 m), i en Joan, amb Leo, Paco i Alfonso pugen fins al C3 (6.600 m), ja que hi ha un bon lloc per a muntar les tendes. Jo he sortit del CB cap al C1 amb la ràdio, per fer de pont en les comunicacions. Des del C1, parlo amb el C2, el C3 i el CB. Demà, sis homes intentaran assolir el Nun.

Dia 17: en Joan, Leo, Pedro, Eduardo, Paco i Alfonso es dirigeixen vers al cim; es queden al C2 en Jaime i en Franki, que estan molt afectats del mal d'alçada; de tota manera, van al C3 (6.600 m). Jo estic sol, amb la ràdio i uns prismàtics al C1 i observo l'ascensió del cim. A les 10 h, el Joan és el primer del grup, seguit d'en Leo; els restants són a 6.800; l'Alfonso transmet per ràdio: «*Gracias al buen hacer de los catalanes se está abriendo la ruta hacia la cima*». Acaben de superar un pendent de 65°, amb glaç podrit; aquí la progressió és per cordes fixes; als darrers metres, deixen la ràdio oberta fins que arriben al cim.

Els: Joan, Leo, Pedro, Alfonso, Paco i Eduardo han fet el cim, de 7.135 m, a les 13,30 h. «Salut, companys; estic amb vosaltres en aquest moment d'alegria. Al cim es profereixen els «visques» i «vivas» de protocol i els agraïments a tots els qui han fet possible l'expedició. Diuen que han trobat, al cim una bandera de Catalunya i l'escut de Tarragona, de l'expedició del 1985.

En Leo m'adreça una salutació en llengua catalana des del cim, agraïnt la tasca que des del C1, he estat realitzant el dia de l'ascensió.

Hi ha un núvol a dalt del cim. Els anuncio que ve una clariana, i que és qüestió d'esperar una estona per a poder fer bones fotos. El cas és que es fa tard i comencen a baixar del cim al C3 (6.600 m).

En Jaime i en Franki es queden al C3, amb els altres; en Pedro i l'Eduardo baixen a dormir al C2 (6.400 m).

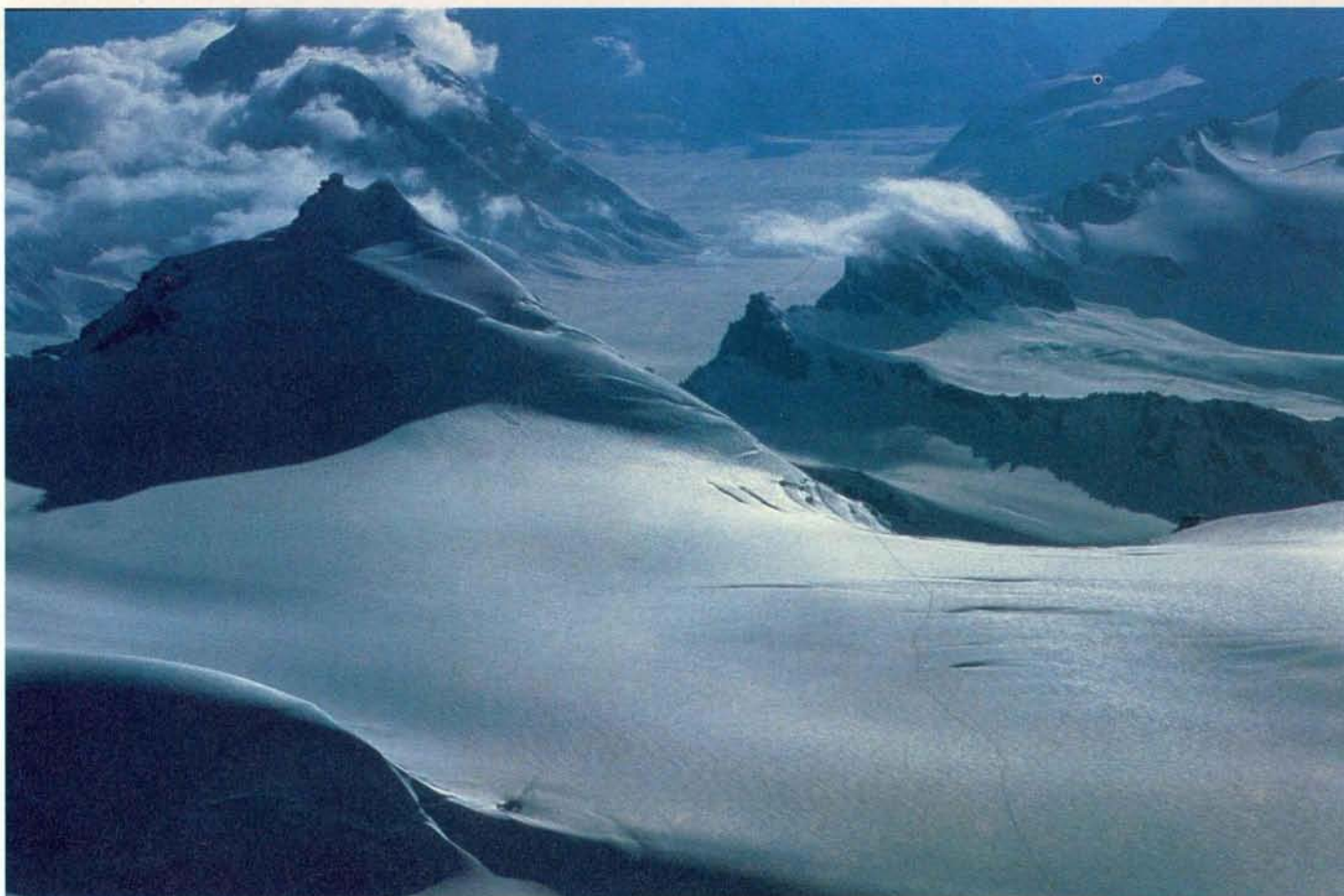
Dia 18: de matinada ha nevut una mica; no puc veure els companys amb els prismàtics, perquè hi ha un núvol sobre el C2 que tapa el Nun. Comunico per ràdio amb el C2: han dormit bé i es troben bé; aviat baixaran cap al C1. Amb el C3 no hi ha comunicació; parlo amb el CB; no sabem si el Jaime i el Franki intentaran avui el cim.

Comencen a baixar del C2 i del C3 cap al C1. Arriben Pedro, Eduardo, Joan, Leon, Paco, Franki, Alfonso i Jaime. Informo per ràdio de que tots són al C1, preparo beguda i menjar per al grup; Pedro i Eduardo baixen al CB; els altres hi baixarem demà.

El Nun, 7.135 m. jugant amb els núvols. (Foto: Leo Vegué).



El gran plató desde el C3, 6.600 m. (Foto: Leo Vegué).





El C3 (6.600 m). (Foto: Leo Vegué)



Dia 19: després d'esmorzar, sortim del C1 (5.600 m) cap al CB (4.400 m). Baixem amb les esquerdes més obertes. Quan arribem al CB, tot són celebracions. Havent dinat, s'accepta la proposta de baixar a Tangol el dia 26 de juliol.

Certament, el Nun ha estat pujat amb molt pocs dies. És que hi hem trobat bon temps i teníem molt bona informació, tant de l'itinerari com de les dificultats. També hi vam trobar bastants trams equipats amb cordes fixes per expedicions anteriors. I el grup estava ben preparat, tan físicament com moralment, amb ganes de pujar al Nun.

PARTS PRINCIPALS DE LA VIA

De 4.900 a 5.000 m/a.

Llengua de glacera amb abundants esquerdes. Séracs i ponts de neu inestables.

De 5.500 a 5.600 m/a.

Gran glacera horitzontal de 5 km de llargada. Exposició permanent a la radiació solar.

De 5.600 a 7.135 m/a.

Paret N-NO del Nu. inclinació amb una mitjana de 50° i murs de 65°. A la fi, 50 m de roca (IV) per arribar a la cresta del cim.

CARACTERÍSTIQUES GENERALS

Ascensió bàsicament glaciària, que transcorre entre 4.600 i 7.135 m/a. El principal obstacle es planteja per l'augment de la temperatura ambient al llarg dels dies anteriors a l'atac final, fent que les esquerdes s'obrin i que la qualitat del glaç fes molt delicats els trams de màxima inclinació.

Aquesta estabilitat climàtica es mantingué fins al dia anterior a l'atac del cim. Després empitjorà i provocà precipitacions periòdiques tant en alçada com al camp de base.

El plantejament logístic consistí a portar, fins a l'allunyat C1, un volum de càrrega que ens permetés disposar d'una autonomia de deu dies per atacar, en estil alpi, un total de nou homes. Tres dies van ser suficients per poder tornar al C1, després de la conquesta del Nun per sis homes, el dia 17 de juliol, a les 13,30 h.

SITUACIÓ DELS CAMPS

C de base 4.400 m/a.

Límit de neus perpètues, aigua i herba.

C I 5.600 m/a.

Al peu de la paret final: 3 tendes

C II 6.400 m/a.

A plena aresta Nord (emergència): 1 tenda.

C III 6.600 m/a.

A l'últim lloc de la paret: 3 tendes

Instal·lació del CB el 10 de juliol, Evacuació, el 26 de juliol.

DADES D'INTERÈS

COMPONENTS DE L'EXPEDICIÓ CÍVICO-MILITAR 1986

Grupo Militar de Alta Montaña:

César Alfaro	Cap.	5.500 m/a
Santiago Arribas	Com.	5.500 m/a.
Perico Expósito	Sar.	1.ª 7.135 m/a.
José Jaime	Cap.	6.700 m/a.
Alfonso Juez	Cap.	7.135 m/a.
Franco Pelayo	Cap.	6.700 m/a.
Francisco Pérez	Sar.	7.135 m/a.

Federación Española de Montañismo:

Joan Martínez	CADE	7.135 m/a.
Leo Vegué	CADE	7.135 m/a.

Trekking y Aventura:

Francesc Herrera	CADE	5.600 m/a.
------------------	------	------------

ANTECEDENTS ESTATALS AL NUN-KUN

Exp. León	1980,	2 homes.
Exp. Sabadell	1983,	7 homes.
Exp. Tarragona	1985,	2 homes.
(1.ª asc. estatal)		

(Al suplement de l'AVUI, del diumenge, 7 de desembre, Xavier Garcia féu un reportatge en recordança del geògraf Josep Iglésies i Fort, traspasat el dia 16 de novembre, qui, d'entre els paisatges que amb més delectança havia admirat, va confessar que eren el Montsant, Siurana i el Congost de Fraguerau, amb la seva ermita romànica de Sant Bartomeu. Això em va despertar l'interés d'escriure quelcom sobre aquesta parcel·la geogràfica de la comarca del Priorat i en homenatge a l'eminent mestre d'excursionistes, a qui sempre vaig distingir i vaig apreciar que em considerés deixeble seu).

Una de les maneres d'arribar fins al Congost de Fraguerau és des de la vila d'Ulldemolins. Cal sortir pel carrer del Balç, que comença al Pla de l'Església. En arribar a les últimes cases, hom troba dos camins i un oliver gros, quasi mort de vell. El poeta local, Domènec Aran, va deixar escrits uns versos al·lusius a aquest oliver, que recordava de la següent manera, a la diada de Sant Antoni:

*Tú, tan vell oliver gros,
del temps preclar testimoni...,
que n'has vist de processons
el matí de Sant Antoni!*

Agafarem el camí de la dreta, si anem a peu, i el de l'esquerra si volem anar fins a la Font de la Gleva amb cotxe, per una pista de terra amb bones condicions fins a l'ermita de Sant Antoni, i no tan bones fins a la font esmentada.

El camí escollit per anar-hi a peu planeja pel collet de l'Arsons i davalla vers el riu Montsant; primerament, de forma planera i, al final, amb força pendent. En arribar al riu, cal seguir el camí carreter que mena riu avall, per la seva dreta; es deixa quan hom troba la forma de passar-lo per un camí que s'enfila per l'esquerra i que planeja tot seguit a certa alçada, amb panoràmiques vers l'enderroc molí de l'Espasa, l'albareda de l'Arsons i les crestes de Serra La Llena com a teló de fons.

El camí d'endinsa vers una petita torrentera, i té al costat esquerre una margedà, d'aquelles que són un clar testimoni de l'esforç de l'home quan encara la fil·loxera no hi havia fet estralls. El camí arriba a traspasar la torrentera, quasi sempre eixuta, i ascendeix un xic en ziga-zaga per seguir una direcció dreturera vers els repeus del Montsant i per un sòl força erosionat, format per margues de colors rosats amb variants tonalitats. En arribar al Coll del Prat, el terreny és desprovist de vegetació i s'hi manté l'erosió comentada. Aquest lloc cal qualificar-lo de porta d'accés a un espectacle meravellós: el Congost de Fraguerau. S'hi hauran invertit uns trenta-cinc minuts.

Podem baixar fins a la font de la Gleva per la pista que utilitzen els

EL CONGOST DE FRAGUERAU

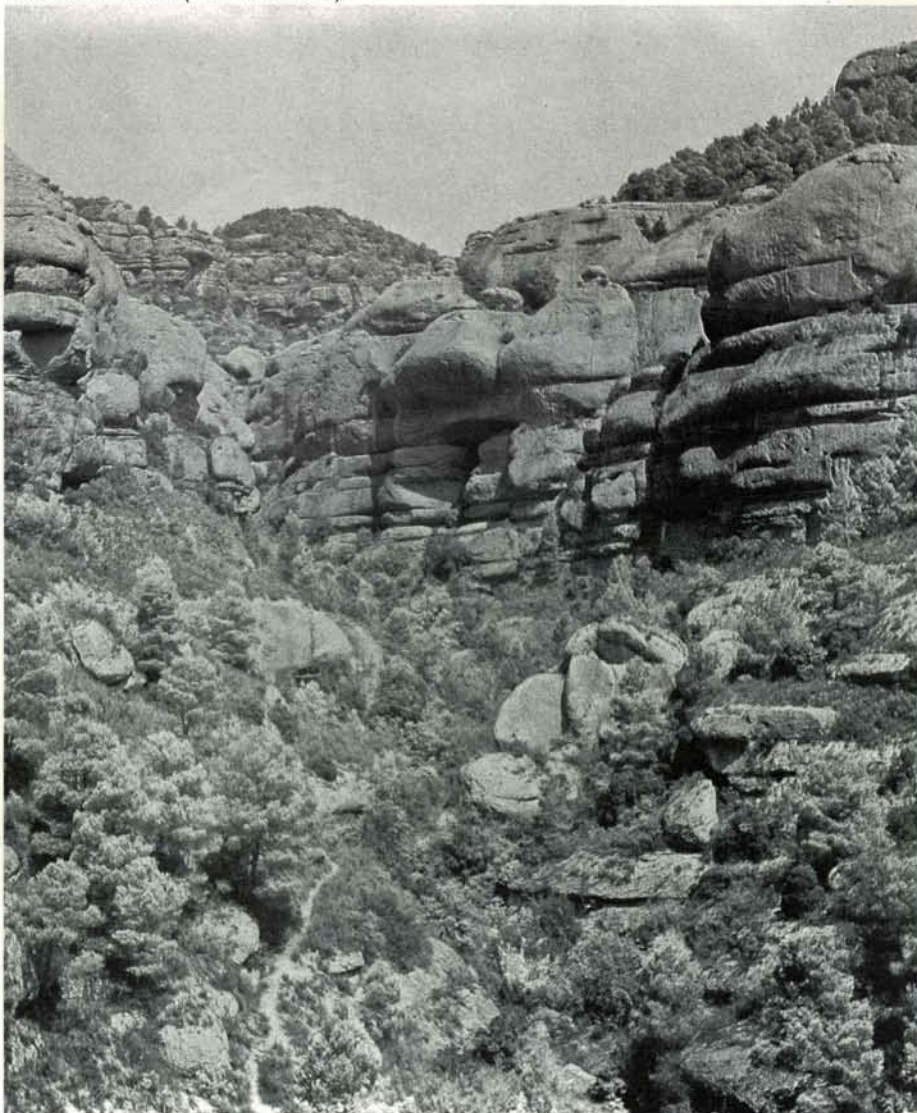
Modest Montlleó i Espasa

cotxes, o seguir un senderó que passa per la vora de la pedra anomenada «la campana», que es distingeix, entre una munió de disperses, per ser la més gran. L'escampall n'es tan considerable que hom pensa en un cataclisme llunyà. Des d'aquest lloc de recepció vers la contrada més prodigiosa del Priorat, si abans d'endinsar-nos-hi i colpegem la «roca de la campana», el seu ressò ens transportarà a moltes de les nostres excursions que, en el moment d'entrar en un poble, les campanes en han donat la benvinguda. El so metàl·lic de les campanes ens el recorda Josep M^a Espinàs en els seus llibres de viatges entre ells, el *Viatge al Priorat*.

Recomanaria, a l'excursionista, el caminet de la dreta, i deixaria la pista per als cotxes. Als vint minuts, i sense esforç, s'arriba a la Font de la Gleva. Aquest paratge havia estat un deliciós indret, del qual conservem uns inspirats versets de Joan Viladoms, un barceloní que va arribar a estimar moltíssim aquests paratges montsantins i es destacà en el mestratge de l'ensenyança de ballar sardanes, particularment en uns anys en què, ballar-les, era força compromés. El fragment poètic diu així:

*Que per contemplar, dolça Natura
i copsar el sentit de la vida
el cos no deu de portar fatiga:*

Racó de la Pastera. (Foto: M. Montlleó)



Font de la Gleva, font d'aigua pura!

L'antiga Font de la Gleva és un manantial constant, i el lloc fou embellit, al seu dia, per un pagès d'Ulldemolins, en Ferran Freixes, conegut com el «Fernando Tocaio». Home que, per satisfacció pròpia, va viure hores i hores dins d'aquest trosset de paradís, sadollant-se de pau i de silenci. Fou un autodidacte en tot: coneixia la tasca agrícola, sabia fer carbó, era un llenyataire expert, el pastoreig no li tenia secrets i estudiava la naturalesa com ho faria un lletraferit. Per a ell, l'escola fou la mateixa natura, i d'ella va treure'n sempre conclusions de lògica irrefutable. El Congost i els seus roquissers li foren l'assignatura preferida i, els animals del bosc, els companys més estimats: una mescla de franciscà i anacoreta. Per això, parlar amb ell era una delícia; i els erudits l'havien tractat amb tota consideració i estima. Fou un home bo, un «pou de ciència popular». Els excursionistes el recordem sempre, quan estem descansant a la vista dels cirerers de la font. La nova font hauria de tenir una estela que el recordés i en perpetués el nom; així, la seva memòria seria honorada com es mereix. (Potser, aquesta tasca la podrien portar a terme els socis de l'Agrupació Excursionista, d'Ulldemolins).

A partir d'aquí, el camí és un senderó mes o menys ample —un camí de bast, com dirien els pagesos—, propi per a fer-lo a cavall de la mula, quan abans de la cerretera hom volia anar d'Ulldemolins a Margalef. Encara no cinc minuts ens separen de les Cadolles Fondes (gorgs). L'aigua de la Font de la Gleva s'hi despenja des d'uns trenta metres, i hi forma un espectacle poc comú, que hom pot fruitir des d'una atalaia excepcional, amb un pi providenciat que dona seguretat a l'hora de mirar el llit del riu. És un indret de bellesa singular, on contribueixen

diversos elements: el solc del riu que s'hi obra pas dificultosament, per entre un rosari de gorgs de diferents profunditats: cingleres alteroses i ventrudes; la cascada i la vegetació ufana que s'agermana amb la roca nua.

El vent, l'aigua, el fred i la neu han estat els artífexs que han erosionat els cingles del congost, en un treball constant i sense defallença. Aquests genis modeladors, reunits, hi han edificat un món de pedra d'imaginació exaltada. El llibre escolar de la primera Generalitat de Catalunya, *Terra i ànima*, ens diu que el Congost de Fraguerau és «una d'aquelles visions que suposarien inventades per un Gaudí, entallador de muntanyes»; i, efectivament, algunes cingleres es poden comparar amb *La Pedrera*, del Passeig de Gràcia, a Barcelona. Potser Gaudí, durant la seva infància, va recórrer aquest lloc i li va quedar la visió a la ment per sempre més. (Una cosa que sempre m'ha fet estrany és que Jacint Verdaguer no visités el Montsant, tant pel nom que té com per ser una muntanya on tants anacoretas s'hi han aixoplugat).

Des d'aquestes Cadolles Fondes, el trajecte segueix el curs del riu Montsant, a mitja alçada; i, planejant més o menys, avança encaixonat entre el riu i les cingleres de color malva. El llit del riu, en algunes ocasions, ens ofereix els seus capricis i llegendes. El «Toll de la Mula» té la seva contalla; diuen que, un dia, un traginer que anava a Margalef va tenir la dissort que li caigués al riu la mula, carregada d'or; i ja podeu pensar el trasbals que va ocasionar recuperar l'or i la mula. Quasi davant d'aquest «Toll» hi ha la *Roca balladora*, un enorme bloc de pedra, vora el camí, erosionat en forma de balma, que serveix de sopluig. Antigament, al retorn dels aplecs a

l'ermita de Sant Bartomeu, aquest lloc fou escollit pels fadrins d'Ulldemolins per ballar-hi, mentre els avis, a l'ombra de la balma, llucaven les diferents evolucions de les danses i prenen força enlairant amb mestratge el «carretell». Al costat del nom de *Roca balladora* hi ha unes inicials que corresponen a Modest Bargalló, descendent d'Ulldemolins, home culte que va estimar molt aquest contrada i es va sentir adolorit quan, durant uns anys, l'ermita de Sant Bartomeu va caure en oblit. Això el va moure a escriure un plany, a la Revista del Centre de Lectura de Reus, l'any 1920, intitulat *L'ermita morta del Montsant*. En un dels seus paràgrafs, diu:

Quan aneu al Montsant, no us accontenteu amb visitar les obagues i llurs fonts i ermites; mireu cap allí on es besen dues serres, i no oblideu que en un barranc amagat resta desconsolada la pobra ermita de Sant Bartomeu. Feu-li una visita; l'ànima del frare Grau, que aleteja solitària per la plaça freda de la seva ermita, rebrà, agraïda, una gota de dolçor, i vosaltres omplireu el vostre cor d'espiritualitat en veure el xiprer evocador, alçant-se tristament sobre aquesta terra aspra (...).

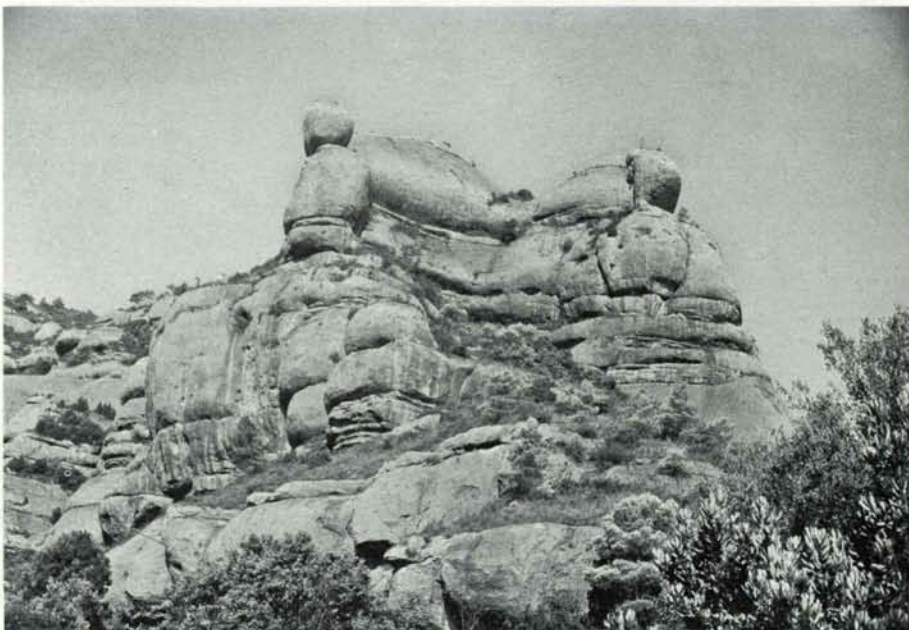
Ben aviat es veuen els *Tres Jurats* Petits, eminències erosionades, una d'elles força esfèrica. Davant d'aquest caprici de la Naturalesa, al qual ascendeix un senderó, s'obra una petita vall, anomenada *Racó de la pastera* nom que li prové de la grandiosa cova que s'obre vers Ponent. La seva estructura i situació i el colorit ens porten a pensar en una construcció oriental. La cova es troba a mitja alçada, i cal entrar-hi per un relleix situat a uns deu metres de la base. Aquesta cova també té la seva llegenda, per cert, tràgica! Sembla que, a principis del segle XVIII, i durant una cruent guerra, s'hi refugiaren veïns d'Ulldemolins; a causa dels molts dies que hi pernoctaren hagueren fins i tot de fer-hi el pa; d'aquí el nom de «pastera». Un dia en què la dissort va portar en aquest indret les tropes invasores, van haver de fer callar els plors d'un petit infant, amb tan mala sort que va morir, però tots els que s'hi refugiaven van evitar de ser descoberts i, possiblement, torturats.

El riu serpenteja i les cingleres van mostrant llurs nuses. L'escriptor Joan Santamaria descriu aquest paisatge d'aquesta manera:

Aquells rocatams i pedregots, aquells enfurancs i lloms ferosos, aquelles raiqueres roges i degotisses com estranyes obertes, i aquella pelussera aspra i hirsuta dels arbres damunt dels ventres de les muntanyes (...) us endolceixen els ulls.

El camí va a mitja alçada, i el paratge manté la feresteguesa inicial. A l'esquerra s'hi poden contemplar els *Tres Jurats*, de considerable alçada; en forma de gep de camell i enlairats del camí, encara semblen mes alts que no són en realitat: un centenar de metres, des del camí, i uns trenta, des de la

«La Sella», a l'entrada del Racó de Sant Bartomeu.
(Foto M. Montlleó)

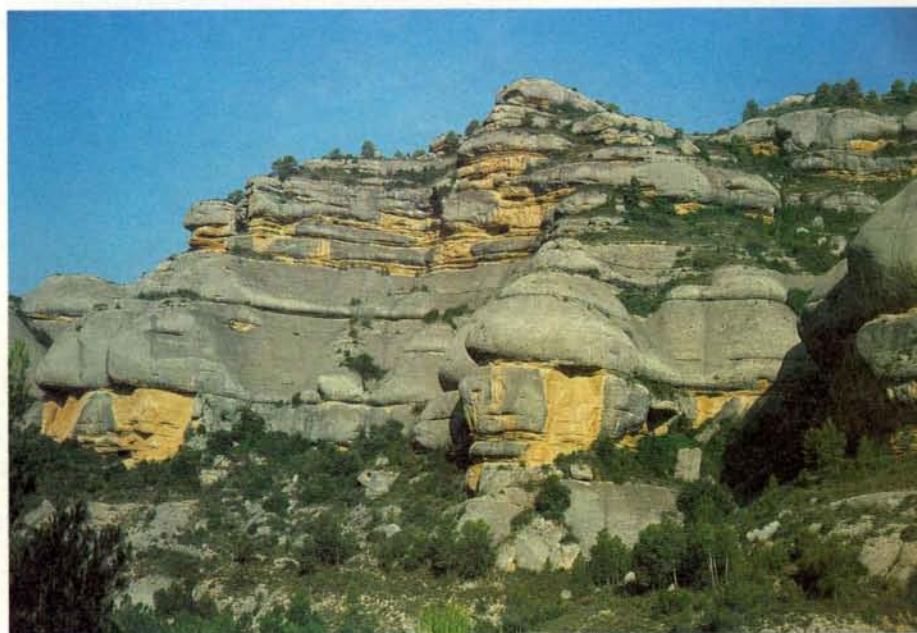




seva base. Foren escalats a l'11 d'agost de 1946 per Josep Barberà, del GAM de Sant Cugat del Vallès, ajudat per en Freixenet, de Reus, i Pere Blanch, d'Ulldemolins, qui avui té un càrrec de responsabilitat a l'agrupació Excursionista Montsant. Segons deixaren escrit, hi van emprar: dues cordes de 40 m, dues escarpres, sis pitons extraplans, deu «pitonisses», quinze tacs, dues estibes, vint mosquetons i 3 hores 45 minuts. Caràcter de l'escalada: artificial.

El camí descendeix fins quasi la vorera del riu, i el Congost s'eixampla un xic; la vegetació de la riba fluvial no deixa veure el curs de l'aigua, encara que la remor no deixarà d'acompanyar l'excursionista a qualsevol estació de l'any. En alguns determinats llocs, es veuen rètols d'acotaments de pesca i caça i els preventius d'incendis. Uns altres indicadors són els de la Secció Excursionista del Reus Esportiu, que assenyalitzen els camins més interessants:

«L'Esfinx», del congost de Fraguerau. (Foto: M. Montlleó.)



A la part dreta s'obre una raconada: es tracta del Racó de Sant Bartomeu, que estotja l'ermita romànica. Per entrar-hi, cal travessar el riu Montsant mitjançant un pont penjat, en dies de forta empenta d'aigua, i pel mateix riu, la majoria dels dies de l'any.

Tot i essent-ne la nota predominant la salvatgia, el cercle tancat per grans roquissers es veu embellit per la presència de l'ermita i del solitari xiprer. Aquest paratge sembla creat expressament per portar-hi a terme una vida dedicada a la meditació, al recolliment i a la contemplació. En Josep Fusté, fill d'Alforja i enamorat d'aquesta ermita, poc abans de morir, en una de les freqüents estades en solitari en aquest racó, va escriure un sonet del qual em plau donar-ne un tast:

*En plena nit, perdut entre el boscatge,
m'ha fet d'alberg nocturn un ermitatge.
Era un indret abrupte i isolat.
La quietud de la xica capella
i el seu xiprer, fitat en una estrella,
el feien ple de la Divinitat.*

Des de l'ermita, mitjançant un corriol que sembla esborradís, es pot ascendir al cim de les cingleres que encerclen el racó o fins a la carretera que mena, a l'esquerra, a Bellaguarda, Margalef o La Granadella, i, a la dreta, a Ulldemolins o a La Pobla de Cérvoles.

ERMITA DE SANT BARTOMEU DE FRAGUERAU

L'ermita de Sant Bartomeu es troba situada, a 520 metres d'altitud, en una raconada del Congost de Fraguerau (fra Guerau era el nom del primer anacoreta que hi va viure). Es tracta d'una ermita romànica (freqüentment oblidada en els tractats d'art romànic català), tota de pedra, d'una sola nau, amb l'absis d'unes dimensions proporcionades, amb porta d'accés de cara al nord, i porta lateral, com pertoca a aquestes construccions; sobre d'ella s'hi pot veure l'escut d'Escaladei, amb la inscripció 1799 (data, segurament, d'algun arranjament posterior). Té uns 9 metres de llargada interior per 3,5 d'amplada. Com es pot comprovar, és una joguina del romànic més occidental de Catalunya.

A l'interior es pot contemplar, avui, un digne arranjament que permet veure la puresa de les parets de pedra tallada (tasca portada a terme, de forma desinteressada, per un col·lectiu de joves de la vila d'Ulldemolins). L'ara de l'altar major, emmarcat pel discret absis, és una grossa pedra del terme, ornada amb una creu de ferro forjat (obra de cal Biel, de L'Espluga de Francolí, i ofrena d'un ulldemolinenc anomenat Bartomeu). Completen la petita estança uns bancs de fusta adossats a les parets i un quadre, pintat a l'oli sobre fusta de xiprer, que representa Sant Bartomeu (original de la pintora sitgetana, Teresa Ferrer), inspirat en l'antic retaule que tenia l'ermita fins a principis del segle. Sembla que,

antigament, hi havia hagut també el cor (deducció que es pot fer per les senyals que queden al descobert a les parets) i que segurament aquest seria amb trèvol i barana de fusta. També, a la part exterior, s'hi poden veure senyals de haver-hi hagut una porxada com a soplug pels dies de pluja. Llavors, cada diumenge s'hi deia missa, principalment en època de recollida de fruits, com la verema i les olives.

L'ermita es troba tancada i, per poder-la visitar, cal demanar les claus a la rectoria d'Ulldemolins. Una flaire de cervera ens delata que la porta és feta d'aquest arbust i que no té gaires anys. (Efectivament, uns bons amics d'aquest paratge van cedir, gentilment, dos troncs gruixuts de cervera, i el fuster d'Ulldemolins, Pere Portal, la va construir).

La raconada que estotja l'ermita és un indret soliu, guardat per cingleres amb relleixos i petits abalmaments esquitxats de matolls, arbrissos i herbes remeieres. Hom creu trobar-se en un lloc tancat, en un autèntic racó de món. No obstant, ja era conegut per l'home prehistòric. Es veu que els nostres avantpassats també buscaven aixoplucs assolellats on poder treballar el sílex amb tranquil·litat i comercialitzar-lo amb altres tribus mancades d'aquest elemental mineral, preferit en aquella època per a fabricar instruments lítics.

Vora l'ermita, hi ha una balma de considerables dimensions, dins la qual es guarda un receptacle que sempre està ple d'aigua provinent d'un degotall constant. L'home hi ha afegit dos cossiols, imitant el primitiu, i així s'obté més quantitat d'aigua. Al costat mateix, encara hi són visibles les restes d'una construcció que, a l'antigor, devia servir de soplug a pastors, conjuntament amb els ramats. La casa de l'ermità, com que estava en ruïna, la van aterrar, i es deixà la part inferior de la construcció a tall de barana, protecció que permet contemplar la contrada sense perill.

Quan es descobreixen les excel·lències del paratge i hom s'hi identifica, endivina perquè fra Guerau va escollir aquest lloc aïllat i tan acollidor.

NOTES HISTÒRIQUES

Les primeres notícies que tenim de l'ermita diuen que es va bastir i habitar en temps de fra Guerau Miquel, anacoreta del segle XIII. Els escrits que ens en parlen semblen meitat realitat i meitat llegenda; sigui com sigui, els relats han arribat fins avui i, combinats amb la documentació descoberta posteriorment, ens veiem animats a fer-ne sols una síntesi, i deixar una més ample descripció per als erudits historiadors.

L'escriptor Francesc Gras i Elies, en la seva *Historia de las ermitas del Arzobispado de Tarragona* (1909), ens diu que, l'ermita, la va fundar el frare Grau, l'ermità més antic d'aquella comarca, i que, l'any 1160, abans de la fundació d'Escaladei, la reina Sanxa,

muller del rei Alfons el Cast, es trobava enllitada a la vila de Casp, després d'un sobrepant, i que restava a dos dits de la mort. Havent arribat a la Cort la nova que hi havia un frare, anomenat Grau, que feia miracles mitjançant les seves oracions i herbes remeieres, el van enviar a buscar. Una vegada davant la malalta, va resar unes oracions que feren que la Reina rescobrés la salut. Agraïda, va voler fer-li un agradós obsequi, que ell va rebutjar, i li demanà, a canvi, la propietat fins a la seva mort del terreny que ell ocupava entre espadats, cosa que li fou concedida. En morir l'anacoreta, va passar la propietat a la Cartoixa d'Escaladei, segons es desprèn d'una butlla papal.

Segons el llibre *Les Muntanyes de Prades, el Montsant i Serra La Llena* (1960), segona edició, original de Josep Iglésies, Joaquim Santasusagna i Ramon Amigó, un prior d'Escaladei, fra Guerau, en visita per aquelles contrades, s'enamorà de la filla del mas d'en Garriga i, per punir el seu desviament, es va retirar en un racó de serra La Llena.

L'historiador Josep Lladonosa, cronista de la ciutat de Lleida, ens diu que el canonge Josep de Vallès, primer historiador d'Escaladei vers la segona meitat del segle XVII, trobà escrit en els arxius de la cartoixa que la reina Sanxa estigué efectivament malalta (i l'explicació s'ajusta força amb la descrita anteriorment) i amplia la documentació dient que, el dia 5 d'agost de 1192, fra Guerau va obtenir la propietat de la Quadra de Sant Bartomeu, contrada coneguda també per «*Ruina montis*» o sigui ruïnes de muntanya, segurament per tractar-se d'un paratge ple de còdols, impropis per a cultivar-hi res.

Entre 1210 i 1215 devia morir fra Guerau, ja que, a partir d'aquí, no es troba enlloc el seu nom, i no se sap si fou enterrat a l'ermita. També s'ha trobat escrit que, amb el frare Grau, va residir-hi un deixeble espiritual, anomenat Joan; i es tenen notícies que, l'any 1597, l'ermita estava a càrrec d'un anacoreta anomenat Dídac.

El segle passat, tot el Congost de Fraguerau, principalment les terrasses prop del riu i on el congost s'eixampla, estava encatíf de vinya, s'hi aprofitaven la sarga i els joncs, i les petites hortes mantenien les famílies que hi residien durant setmanes, segons l'estació de l'any. Encara avui s'hi poden veure edificacions a les balmes, a la part solana, els habitants de les quals acudien a missa a Sant Bartomeu, els diumenges. Aquestes construccions, avui abandonades, seran motiu d'estudi en l'esdevenidor, com a edificacions singulars rurals, d'una època que tingueren motiu d'existir.

Després de la fil·loxera, l'interès per aquella allunyada contrada decaigué, i també ho féu la concurrència als aplecs de Sant Bartomeu, que tenen lloc al 24 d'agost; l'ermita fins i tot restà sense ermità. Avui podem assegurar que ha reviscolat la devoció i l'interès excursionista per la contrada. Aquell

escrit del científic Bargalló no va caure en oblit. A poc a poc va anar creixent la inclinació a fer-hi visites, i fou mossèn Isidre Torremadé, rector d'Ulldemolins els anys seixanta, qui va donar-hi el relleu necessari per a la represa dels aplecs, que han tingut continuïtat amb l'actual rector, mossèn Joan Roig, qui ha procurat conservar el caliu de manera tal que en sembla assegurada la continuïtat. Pel que fa als excursionistes, cada dia són més els qui inclinen les seves passes vers aquest racó místic.

Durant l'aplec de 1967, l'autor d'aquest senzill treball, després d'haver assistit a la missa i d'haver dinat en comunitat amb els romeus, va sortir amb la motxilla a l'esquena, on portava set ampolles d'aigua del degotís de la cova de davant l'ermita, prèvia benedicció i, a peu, les va portar a les esglésies parroquials dels set pobles que formen el Priorat històric. Aquesta original forma d'agermanament fou molt ben acceptada pels respectius rectors, que abocaren l'aigua a les piques de la parròquia a fi que els feligresos, en entrar al temple el següent diumenge, es persignessin amb l'aigua de Sant Bartomeu de Fraguerau.

Amb motiu de l'aplec de l'any 1980 es va estrenar campanar. De sempre, havíem vist l'ermita sense cloquer, i crèiem que no n'havia tingut mai. Però en anar a fer una reparació a les teules, es van adonar del seu basament; així que, diumenge sí i l'altre també, i pedra a pedra, unes vegades sobre el coll i d'altres a lloms de la mula, un grup de nois d'Ulldemolins, esperonats per mossèn Roig, el bastiren de bell nou. La direcció la va portar un autodidacte, en Josep M.^a Figueres, un jove amb molta voluntat i força inquietud. Cal dir que l'obra es meritòria i, malgrat no se'n tigués documentació, quasi asseguràrem que l'antic devia tenir la forma donada al d'ara.

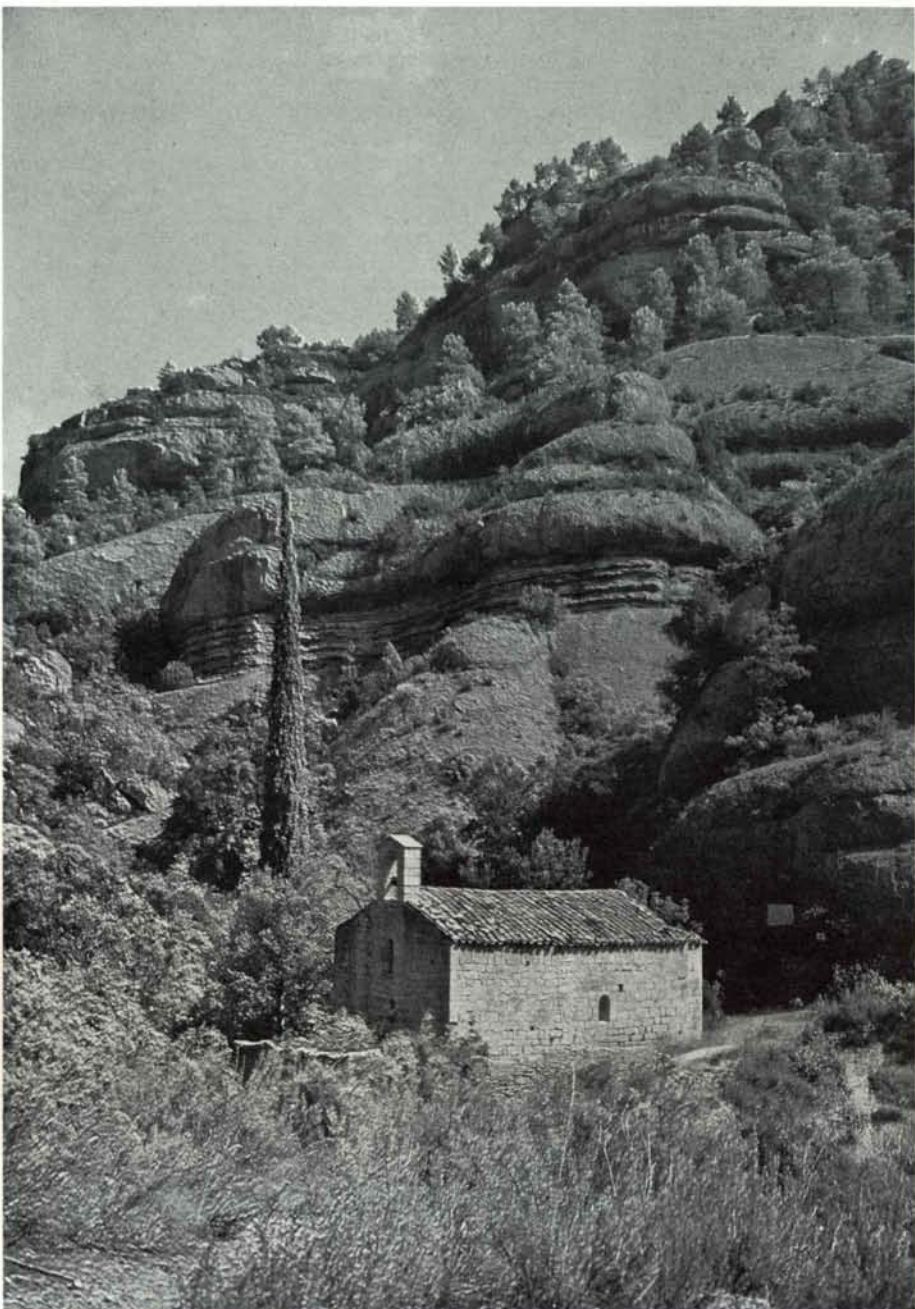
Respecte al retaule antic, segons que sembla del segle XIV, fou traslladat al Museu Diocesà de Tarragona per a millor salvaguardar-lo. Aquest estava compost de tres predel·les laterals, una de la part superior i la central, amb la figura de l'apòstol. Dissortadament fou robat del Museu, el 9 de març de 1980, si bé posteriorment, el 3 de juny de 1983, es va poder recuperar el brancal central corresponent a la figura de Sant Bartomeu. Cal dir que, quan el traslladaren de l'ermita a Tarragona, ja hi faltava una predel·la de la part inferior del costat esquerra, motiu prou justificat per decidir-ne el trasllat.

CONGOST DE FRAGUERAU AVALL.-

Si del Racó de Sant Bartomeu tornem al riu Montsant, i agafem la direcció de Margalef, el camí avança per l'esquerra, aigües avall, continua l'engorjat i les cingleres van mostrant estructures capricioses, com *El Bèlit*, uns metres separat del camí.

Els nadius en diuen *El Bisbe*, i potser aquesta denominació és més encertada. És possible que hom el bategés sense

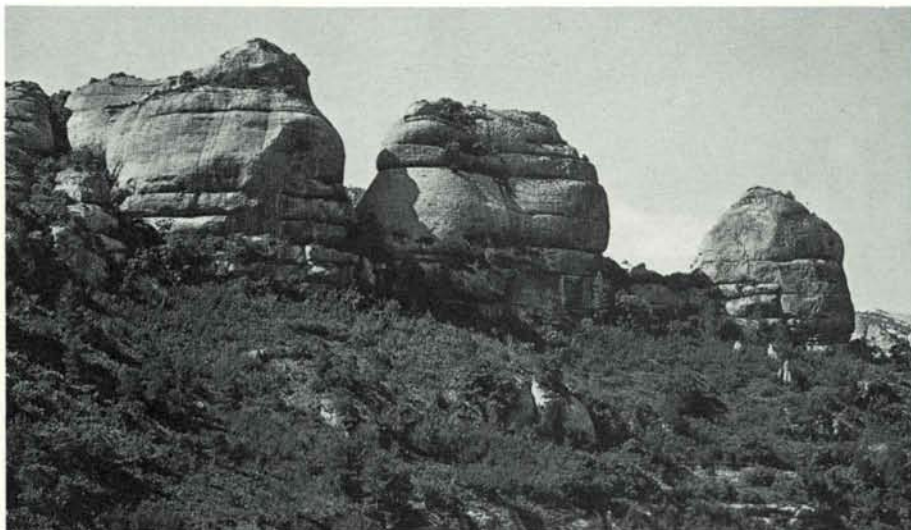
Ermita romànica de Sant Bartomeu de Fraguerau.
(Foto: M. Montlleó).



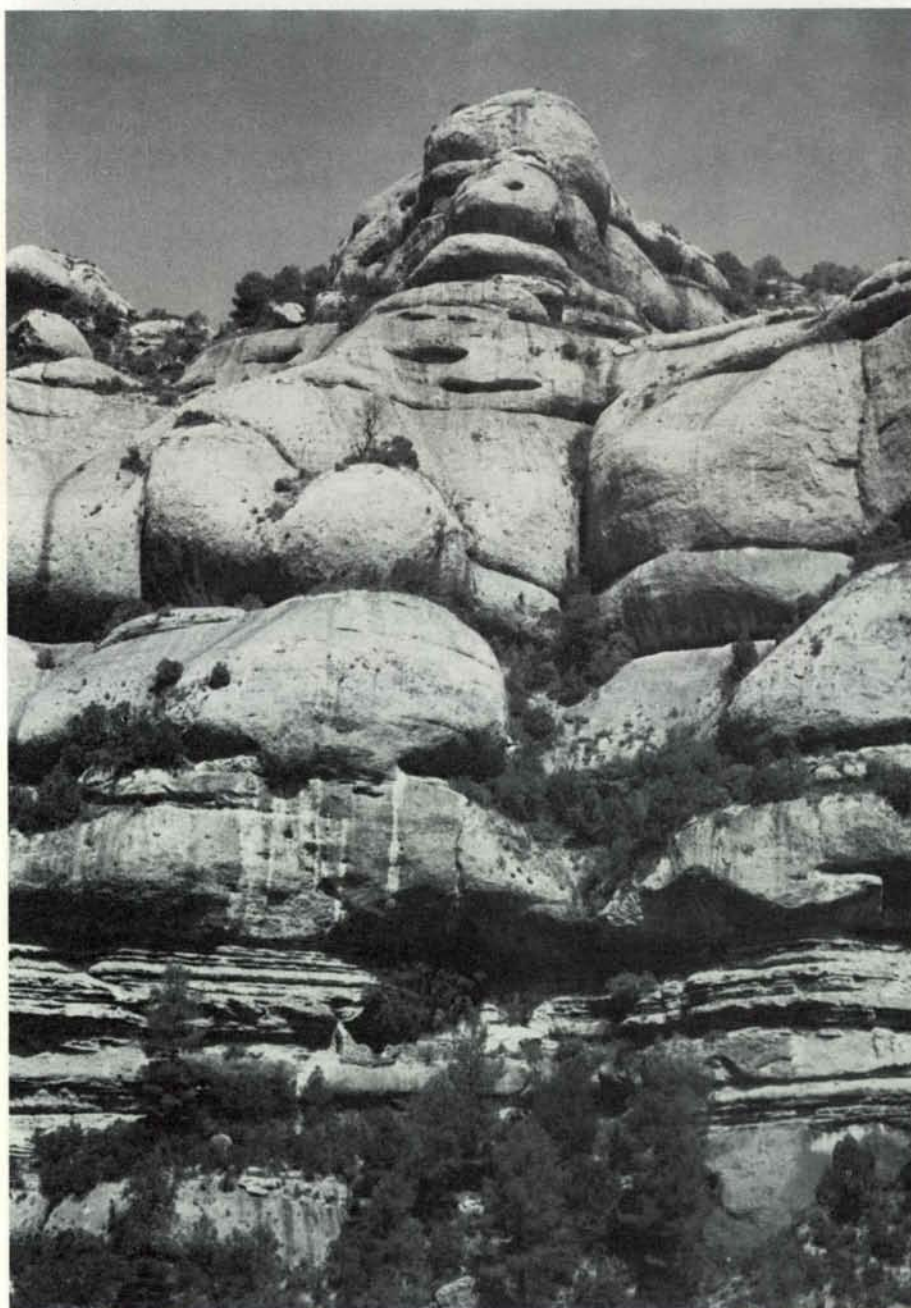
La salvatgia del Congost de Fraguerau. (Foto: M. Montlleó).



«Els Tres Jurats», del Congost de Fraguerau. (Foto: Raül Borràs)



Els arbres i matolls s'agermanen amb les cingleres nues, i les edificacions aprofiten els relleixos. (Foto: M. Montelló)



mirar si ja tenia nom. Un grup del Centre Excursionista de Catalunya el va escalar. La descoberta, l'havia feta en Kildo Carreté, del CADE, quan tornava dels Ports de Beseit en motocicleta. Des de la carretera va llucar-lo i decidí escalar-lo. L'any 1958 el van escalar un grup ben qualificat del CADE. Era el mes d'agost, i havien deixat el Pirineu d'Osca, perquè la pluja no els deixava fer res, i escolliren Fraguerau per a banyar-se i descansar, tot procurant assolir el seu propòsit.

Al peu del Bèlit van instal·lar el campament de base i l'atac no es féu esperar. Eren les dues de la tarda i, per falta de temps i material, aquell dia van decidir amagar a l'abric d'una balma tot el material. La setmana següent continuaren l'ascensió i, a un quart de cinc de la tarda coronaren el cim, on va quedar un llibre de registre amb la signatura de tots. De la vila d'Ulldemolins fins al Bèlit cal calcular una hora i tres quarts.

En una altra ocasió, els espeleòlegs del Centre Excursionista de Catalunya foren els que es traslladaren fins al congost de Fraguerau per baixar a l'avenc Montlleó, esquadra a un centenar de metres del llit del riu i d'uns quaranta metres de profunditat. De fet, quedaren un xic decepcionats, puix pensaven, per les notícies que tenien de l'avenc, que podia haver estat molt més profund.

Vora el camí, i continuant el trajecte vers Margalef, es troba la Font del «Saput» (gripau), que ofereix un esmerlit corrent d'aigua, molt preuat no obstant l'estiu, quan la calor es fa sentir. Arreu es veuen balmes, protegides per parets de pedra: aixoplucs de pastors i pagesos que, en altre temps, senyorejaven pel congost. De totes les coves en sobresurt una, tocant el riu, anomenada de «l'Argamassa». Durant un temps es podia llegir a l'interior un inscripció que deia: «Aquí es va trobar el tresor». I és que, una llegenda, situa en aquesta cova l'amagatall d'un gran tresor: un bromista es va entretenir a indicar-nos-en el «lloc».

Un fet espectacular es troba, com qui diu, a la cantonada; l'aiguabarreig del riu Montsant amb el barranc dels Pèlags, i l'eixamplament del congost amb dilatades panoràmiques vers el Pont Natural, Toll de l'Ou, El Frare, La Roca Colom, Els Ventadors, etc. Val la pena de sojornar en aquest lloc per poder copsar totes les meravelles que ofereix. A partir d'aquí, el riu Montsant comença a tenir més cabal, i el congost ja no és tan estret. Des d'aquí es poden fer excursions al cim del Montsant, ja sigui per la Cova Soronelles, per l'antic hort del «Celestino» de la Morera, i la font de la Falzilla, enllaçant amb l'antic camí de Cabassers, etc.

Anirem congost avall, cosa que, en definitiva, és l'itinerari escollit, i el que ens permet el coneixement complet del Congost. La pregonesa a què estàvem avesats ja ha decaigut, si bé

emocionalment el paisatge no decau. El camí comença a traspasar el riu diverses vegades. En una ocasió, riu i camí s'ajunten sota d'uns grans blocs de pedra que formen un pont; romànticament, diríem que són dues pedres que es besen damunt les aigües cristal·lines del riu que, mansament, continua planer vers el mas d'en Soleras. Aquest mas resta tancat: el propietari s'hi va veure obligat, pel mal ús que se'n feia. Davant mateix hi ha una platja de pedra nua, que invita a un bany durant els dies assolellats d'estiu.

Fou per aquestes contrades on el poeta Ventura Gassol i mossèn Higiní Anglès passaren la nit al ras, en companyia d'un pastor, la companyia del qual fou molt profitosa per a ells, ja que es dedicaven a recollir cançons de pandero, de pastors; de traginers, de pagesos, populars etc. En una conferència que va donar al Centre de Lectura de Reus, el 14 de març de 1928, mossèn Higiní Anglès va dir que, per sopar, el pastor els va oferir esquirofregit, i que no els va agradar gaire; però la mostra de gratitud envers aquell pastor ha de ser grandiosa, ja que varen aplegar-ne cançons de gran interès.

El camí se'ns ha tornat carreter, i propi per a circular-hi cotxes. El pas, a partir d'ara, serà més segur; no caldrà mirar a terra. Podrem entretenir-nos mirant el paisatge a pler. A les voreres del riu es veuen petites hortes dels vilatans de Margalef. Potser, dintre d'un temps, aquestes finques es veuran anegades pel pantà que s'ha previst de construir-hi. Els de Reus i Tarragona necessiten aigua, i els sedueix aquesta que mena al riu Siurana a l'altura de El Lloar. Els excursionistes estem preocupats, ja que una bona part del paisatge que admirem quedarà sota les aigües, així com també moltes coves de força interès.

El camí planeja per l'esquerra de la vall; la distància, des d'Ulldemolins, ja és de més de tres hores. El paisatge perd una bona part de la seva bellesa inicial; el congost es va eixamplant, i s'amoreseixen els vessants. Deixem enrera el *Racó del Bromet*, les *Cadolles del Comte*, el *Tormo del Gall* (un ample monòlit de conglomerat), la *Cova Roja* i, a la banda oposada es veu el mas del «Caime» (Jaume), al final de la barrancada de la «Bòria» (boira).

Cal travessar el riu i no caldrà traspasar-lo més. Continuarem encinglerats, molt més per la dreta que per l'esquerra, des d'on provenen les barrancades, com la de la Cova de la Taverna, de més de cent metres de llargada i de curs molt interessant. L'exploració fou feta pel grup d'Espeleologia del Centre Excursionista de Catalunya.

Ara, el camí passa elevat sobre el nivell del riu. A la dreta, la *Cova dels Cavalls* i la *Covassa*, una balma grandiosa a la vora del camí. La seva cavitat es perllonga un centenar de metres, i hi ha algunes construccions que, en algun temps, serien corals de

bestiar.

A l'altra banda de riu deixarem la *Cova «Soleiada»*, de singular bellesa, i arribarem a les ruïnes del Molí d'en Vilar, on fins no fa massa anys es molia blat i ordi, i s'hi produïa electricitat. El lloc és digne de passar-hi una estona. Vora del camí hi ha un font; i, una vegada salvat el Barranc de les Ganyes i el camí de les Espadelles, que baixa de Serra La Llana, s'arriba a la carretera. La vila de Margalef resta a uns 20 minuts.

El Congost de Fraguerau s'ha acabat! El recorregut haurà estat d'unes quatre hores i mitja. No obstant, cal destinar-hi tota una jornada, tenint en compte que s'hi faran moltes parades.

La vila de Margalef, petita i acollidora, ofereix hospitalitat i noves rutes vers el Montsamt: ja sigui per visitar l'ermita de Sant Salvador, l'antic mas d'en Serrador o les ermites de La Foia i Sant Roc, del terme de Cabassers.

Finalment, no vull acabar aquest discret treball sense fer conèixer els vint-i-cinc escrits més afortunats, trobats a les llibretes de signatures de l'ermita de Sant Bartomeu de Fraguerau, perquè encara puguem sentir-nos cofois d'una bona part de muntanyencs, que deixen veure sensibilitat i bones maneres. Segurament que el lloc dona peu a sentir-se escriptor asserenat, i agraït per tanta beutat oferta a mans plenes, cosa que solament pot brindar la mare Naturalesa.

- *Amb el llapis a la dreta / la llibreta a l'altra mà, / fa estona que vull escriure / i sols sé meditar. / Em convenç cada dia, / i n'estic ben convençut, / que, en aquest lloc, la poesia / és la seva quietud.*
- *Deux Alsaciens, épris de la belle nature, rendent un hommage d'admiration à Sant Bartomeu de Fraguerau.*
- *Unos burgaleses, admiradores de Catalunya y de este santo lugar inigualable.*
- *Un dia de desembre, prop Nadal, vam venir de Tarragona, un tros a peu i un altre caminant.*
- *Avui és la primera vegada que he tingut la satisfacció de visitar aquesta veritable meravella de soledat que és l'ermita de Sant Bartomeu.*
- *Si jo pogués dir què em passa ací dins: pintar el perfil de l'aire que ocupa el meu esperit... Mes solament tinc paraules, solament tinc sentiments... La font continua cantant i jo et continuo buscant.*
- *Amb gran recança, després d'haver viscut la Diada de l'Aplec, el capvespre em recorda que t'haig de deixar; però en acomiadar-me, et dic de tot cor: Fins l'any vinent!*
- *Perduda entre el rocam d'un racó de la vall, t'alçes orgullosa, petita ermita. Les teves pedres balmades i el punxagut xiprer, són un respir de pau i silenci.*
- *Una noia xilena que estima molt Catalunya, la seva gent i aquest indret.*
- *M'anima pensar que la nova joventut, no dona l'espatlla a la muntanya, fins i tot hi ha qui s'hi inspira i no pot fer menys que fer un verset.*
- *Hem vingut aquí per trobar-nos més prop de la Natura integral.*
- *Avui ens sentim més prop de Déu en aquest lloc, esperem tornar-hi amb renovellats ideals, que són molts.*
- *Amor! És l'única cosa que us puc donar des d'aquest lloc*

sagrat, companys excursionistes!

- *Tot esperant la vesprada, plau-me recitar des d'aquest lloc aquelles estrofes finals... «Oh, quina mort més pia, / morir així, com mor el dia!»*
- *Després de passar la nit a Coll de Mònecs, hem volgut també assaborir l'altre aire monacal d'aquesta ermita. El recolliment i la felicitat d'aquells anacoretes encara el traspuen, aquestes encantades pedres.*
- *Esperant que Sant Bartomeu ens ajudi a trobar tots els camins.*
- *Res no és tan meravellós com un cap al tard amb pluja en aquest racó de Sant Bartomeu. Testimonis d'aquest gran espectacle i millor albada, signem tots, satisfets.*
- *Que la pau d'aquest lloc, vetllada per sant Bartomeu, imperi per tots els àmbits de la nostra pàtria.*
- *Je me sens joyeux d'avoir visité ce bel endroit.*
- *De bell nou, sota els teus dominis i roqueralls, rodejat de cel i bosc... Aquí, una joventut que segueix les teves petges, sant Bartomeu, construirà un món més just i alegre.*
- *No sé si el meu cor m'enganya / o és massa dolça la mel / o bé el cel era la muntanya / o la muntanya era el cel; / però he vist una llum clara / quan m'amanyagava el son... / i, al tebi bes de la mare, / he estimat a tot el món.*
- *¡Wir grüssen alle noch Kommenden! Saludamos a todos los que lean estas líneas. (Un suizo y un alemán.)*
- *Bella vetllada, / bell despertar... / Serra enyorada: / pensem tornar!*
- *En este lugar de oración elevo la mía a tí, Señor, para darte las gracias de estar aquí con mi familia, y pedirte que los hombres sepamos descubrir los caminos que conduzcan a la verdadera paz y unión de toda la Humanidad.*

EL GRAU DELS BARROTS

Trescant pel Montsant

Antoni M. Casas*

La Morera refulgeix d'un sol blanc i tendre, aquesta matinada de primavera. La massa compacta del Montsant, coronada per la majestuosa, superba, gegantina cinglera, s'imposa al nostre esguard, i arrenca del cor espurnes d'admiració. La Morera sembla un poble ubicat allí a posta perquè reti homenatge a les imponents moles del massís. En efecte, les seves cases, baixes, semblen inclinar-se per reverenciar els déus de pedra dels espadats. El campanar, tanmateix, roman dreçat i ferm, lluny de la idolatria: apuntant, como una sageta viva, al cel blau.

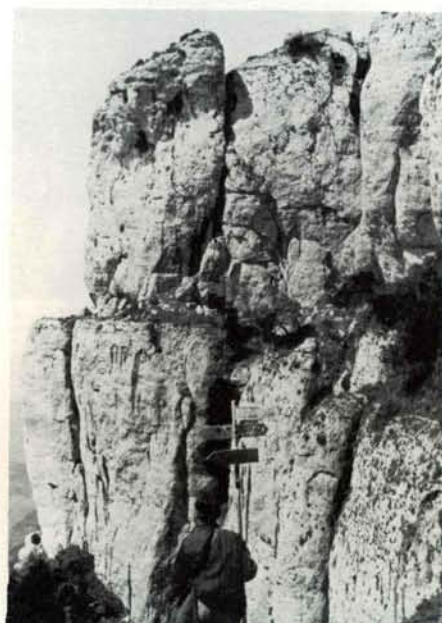
Iniciem l'ascensió. D'antuvi, un rètol ens esperona agraçosament: «La Grallera». «Els Barrots». «El Carrasclet». Quan hom contempla l'alterosa cinglera, amb aparença de muralla xinesa, es pregunta com se les comprondran aquests graus per sortir-se'n airosament. No els pot ser gens fàcil!

La Grallera fa una forta marrada per l'esquerra, amb la intenció de driblar tots els esculls possibles. Temps era temps, els pagesos de La Morera enfilaven aquest grau amb l'animal ensarriat, per conrear els comellars al bon temps, i collir les olives per Nadal. Encara ens ho recordava, fa pocs dies, la Teresa de cal Ros, que són els propietaris d'algunes partides del Montsant.

Però Els Barrots, i El Carrasclet, són més temeraris que La Grallera. Afronten l'espadat pel dret, com el torero encarat al brau per les banyes. Possiblement, Els Barrots sigui el grau més aspriu, dramàtic i emocionant de tots els que escalen el Montsant. Té una força provocadora irresistible. Ens hi decidim!

El sender està ben senyalitzat, però es revela aviat ferèstec i escabros. Té uns trams amb aparença i verticalitat de tartera. Un tronc negre i calcinat,

Mirant enrera, el vianant queda espatit de la seva gosadia. (Foto: A.M. Casas).



cadàver d'alzina, barra el pas i ens recorda que, fa uns quants anys, el foc va fer estralls per aquests topants.

Però, si es nota a faltar el bosc ombrívol, tenim, per contrapartida, una discreta estesa d'herbes i flors boscanes que, en aquesta primavera tendra, posen pessics de joia al terror desolat. Aquí trobem l'*escarçanella* o *flor de Sant Joan*, de coixinets grocs en raïm; l'*escabiosa*, de botons blavins; l'*herba prima*, amb el seu revifall de peduncles com agulles encastades; la *mareselva* o *lligabosc*, sarmentosa, de flors singulars; l'*herba lletosa*, de mata esponerosa i l'esclat incontenible de les seves flors grogues; i aquesta herbeta, blanca, suau i tendre, la *maleïda*, que té una llegenda pròpia per a explicar el seu nom infortunat. (Es conta que, en el començ, era aquesta una flor vanitosa i coqueta com cap altra, i pretenia ser la més blanca i la més olorosa de totes. «Blanca, ho seràs», li respongué el Creador; «però, en càstig de la teva presumpció jamai la teva flor no serà

olorosa». En efecte; la maleïda no exhala ni gota de perfum).

Anem grim pant. El cingle espadat es va atancant; però li costa d'arribar. El Montsant és molt alt, i exigeix a tots els qui el pretenen un fort tribut en forma de suor, que regalima galtes i pit avall.

Tenim damunt nostre, con una immensa espasa de Damocles, la Roca Falconera. És potser el penya-segat més impressionant de tot el cingle; diríeu que amenaça de desplomar-se sobre aquestes diminutes, indefenses, desvalgudes figures nostres, que s'han cregut amb prou pit per a franquejar-lo entre galiasses tan colossals.

Un giravolt més i ens situem a frec d'espadat. Aleshores, apareix una profunda esclatxa de roca, negra com una gola de llop. El camí de grau s'hi entafora.

Quin tall més pregon, al cingle! I quina ombra i frescor quan som dintrel! Tota la fresca de la matinada sembla que s'hagi refugiat allí, fugint de l'escalfor del sol. A mida que gategem, tallada amunt, el dia es va tornant nit. Quan, girant en rodó, mirem cap a baix, la boca d'entrada figura la lluna en quart minvant. A dalt, sembla voler nèixer una nova aurora. Crida l'atenció, a l'exclatxa, una tronc de boix grèvol, que puja qui sap els metres en recerca d'aire i de llum.

Ara, el grau queda tallat en una raconada de la roca. I no es veu per on se'n pugui sortir. En la semiobscuritat distingim una placa clavada a la pedra. Ens hi apropem i aconseguim llegir:

«Grau dels Barrots, arranjat per la secció excursionista del Reus Esportiu.»

Descobrim, clavats a la pedra, uns claus de ferro en forma de «T». Es l'única possibilitat per poder seguir endavant. Ens hi enfilem i anem a sortir a una irregular cornisa a mitja altura de l'espadat. La cornisa s'enfonsa en la roca i forma una balma baixa i allargassada per on l'excursionista, corbant l'esquena, pot continuar avançant. Ara, la cornisa s'eixampla, i el vianant pot finalment drèçar-se. Ens trobem en un excel·lent mirador, fins i tot cantat per un rètol metàl·lic: «*Balcó del Priorat*».

L'aspectacle que s'albira és impressionant. Després de l'encongiment de l'esclatxa i de la cornisa, ara el vianant experimenta la glòria d'un ressuscitat.

Es el mirador de l'amplíssima vall del riu Siurana, amarada, al fons, d'horts i conreus, i escalonada després per muntanyes brunes i ondulades, picades d'avellaners i de ceps. Més enllà van traient l'esquenada, cada vegada més difuminades i blavoses, serres com les de Llaveria i de Pradell, o la Mola de

*Soci de la Secció Excursionista de l'Associació d'Alumnes i Ex-alumnes de l'Escola de Mestratge Industrial, de Valls.

Coll-de-Jou. Aquest Priorat té tota la voluptuositat i misteri d'un paisatge romàntic, com els que pintaven Gericault i Delacroix. Costa fer-se a la idea que un terreny d'aquesta naturalesa pugui regalar un brou de la qualitat dels vins del Priorat.

La taca blava del Pantà de Siurana, a l'extrem meridional de la Serra de la Gritella, posa una nota de serenitat clàssica sobre el fons apassionat del terror.

El poble de La Morera apareix sota la barbacana del Montsant, ros i trempat com un niu d'oronelles. Més llunyans, Poboleda, Torroja, Porrera, Gratallops, les dues Vilelles, que s'aclofen al recer de les muntanyes. Al costat dret del nostre panorama s'entrelluquen les ruïnes venerables de l'antiga Cartoixa d'Escaladei. Al terme de La Morera despunta una singular construcció. És Sant Blai, una abandonada residència senyorial, bastida en el mateix lloc on antigament s'ubicà el monestir de Bon Repós, de monges cirtercenques. Aquí hi feu vida cenobítica, i arribà a abadesa, Margarida de Prades, esposa que fou de Martí l'Humà. En restar vídua i sense descendència, passada que fou la corona d'Aragó a Ferran d'Antequera pel compromís de Casp, trobà en aquest lloc la pau que anhelava el seu esperit. Avui, del vell monestir no romanen sinó alguns carreus aprofitats per la construcció de Sant Blai. Però, si visiteu Santes Creus (el monestir de la Conca del Gayà, a la comarca de l'Alt Camp), us delitarà profundament el claustre antic, per la seva sensibilitat, elegància i simplicitat; el cicerone us contarà que aquest claustre prové del monestir de Bon Repós, del Priorat, que, en extingir-se, fou traslladat, pedra a pedra, a Santes Creus.

Finida la nostra pausa contemplativa al «Balcó del Priorat», reemprenem el camí de grau. Avancem pel regueró a mig aire de l'espadat. Hi ha trossos tan estrets, sempre amb la timba sota els peus, que imposen respecte, i no li és permès, al vianant, de sofrir de vertigen. Un cable, clavat a la roca, dóna seguretat. Imposen aquestes parets altíssimes a sota i damunt de les nostres fràgils persones. Semblen els murs d'un castell medieval; i el vianant recorda el vell trobador que maldava d'arribar a la cambra on romania presonera la princesa enamorada. Avancem amb cautela. El cable va oferint el seu ajut.

Ja hem superat la part més abrupta i perillosa. Són enllà del gran estimball. Quan, mirant enrera, distingim la silueta de la cornisa per on acabem de transitar, quedem espaordits de la nostra gosadia. Fenòmens geològics

El vianant avança pel regueró a mig aire de l'espadat. (Foto: A.M. Casas).



La majestuosa cinglera s'imposa al nostre esguard. (Foto: A.M. Casas).



com el del Barrots ens poden donar alguna idea, a nosaltres, petits i preocupats encara que coses més petites, de la grandiositat de les formes còsmiques, i dels cataclismes i les convulsions en la formació de l'Univers.

Ara ens resten les escasses altures rocalloses que ens portaran a la carena de la Serra Major. El sender bifurca: Enfilem el de la dreta, més planer. Hi ha una raconada d'alzines, roures i aurons, agombolats de boixos i lianes. Aquí no hi arribaren les urpes del foc. D'una alzina penja un rètol de fusta, com un pitet d'infant: «Grau del Carrasclet».

El grau es veu pujar amb dificultat, ajudat de travesses de ferro. Anem

endavant. Les xiruques trepitgen una catifa d'herbes, característiques del Montsant. Com que moltes són aromàtiques, vet aquí que el sender va desprenent una flaire captivadora. Aquí, la boixerola, la sàlvia, el barbelló, la farigola, la sajolida, l'espigol. En aquesta època de la primavera, moltes herbes boscanes han disparat al cel les seves floretes blanques, grogues, vermelles i blaves. Es veuen encara estenalls de narcisos que delecten per la seva corol·la groga, en forma de copa menuda, i pel seu perfum finíssim. Salvem els últims desnivells i ens plantem damunt la carena de la Serra.

Quina visió tan exòtica i delitosa, la del Montsant. Se'ns podria fer creure que hem arribat a una planeta desconegut; pelat de la gran vegetació: només l'ondulació suau i amorosívola de la Serra, blanca de rocam, i tacada de sables i càdec. Fa la sensació d'una pell de tigre. Josep Veciana poetitzava:

*«Montsant apar un monstre d'espatlles
rabassudes;
farrenya m'és sa cara, sa ossada, de
gegant;
amb sa espinada enorme, de cingles i
rocs formada,
el temps que tot ho enruna, està
desafiant.»*

La Serra tindrà uns quinze kilòmetres de llargària, des de l'Albarca fins a Cabassers. És l'espinada dorsal del Montsant. Si pel costat sud, per on hem pujat, cau a plom, en espectaculars cingleres, per la banda septentrional es desfà en estreps i torrenteres, com la de Les Pletes, La Bruixa, l'Eixaragall o el Bidovar, que conflueixen al barranc del Pèlics, que desguassa al Riu Montsant, i finalment, a l'Ebre.

Deambular per la Serra Major és una festa per a l'excursionista. Li fa la sensació de ser protagonista d'una pel·lícula de ficció. El Montsant té una originalitat, sobre les altres serres catalanes, que encativa. Hom es pregunta com és possible que un paisatge tan eixut, àrid i auster, pugui penetrar, tan pregonament, en la nostra sensibilitat. El cor s'acurulla de vivències plàstiques inefables. No es cansa, l'esguard, d'albirar les blavoses panoràmiques que tenen aquell *sfumato* que Leonardo da Vinci sabia imprimir a les seves teles. L'ànima de contemplatiu que tots portem dintre aflora ara a flor de pell, en una vibració radiant. Com el poeta Miquel Melendres, l'excursionista pot dir:

*«Ara ma vida és sols un pur silenci
per escoltar el murmur de l'Amor.»*

La muntanya és així. Es fa valer! Demana el tribut d'un esforç i una suor que moltes persones jutgen excessius. Però, quan us ha lliurat el seu encís, qualsevol cost el teniu per un guany.

ESCALADA ESPORTIVA

maig; la segona, a Coll de Nargó (Lleida), prop d'Andorra, estava prevista pels dies 15, 16 i 17 de maig i se'n traspassà la semifinal i la final al següent cap de setmana, per culpa del mal temps; i l'última, a Patones (Madrid), els dies 29, 30 i 31 de maig.

1er. PREMI D'ESCALADA MADRID-87

Aquesta prova es realitzà els passats 29, 30 i 31 de maig amb una gran assistència, tant per part del públic com per part dels competidors: més de cent. De les classificatòries, no cal ni parlar-ne. Després d'esperar un munt d'hores, durant les quals els participants estàvem reclosos en un «recinte» on hi havia una bassa d'aigua bruta, poca ombra i molt sol, passàrem a realitzar les dues vies

Joan Olivé

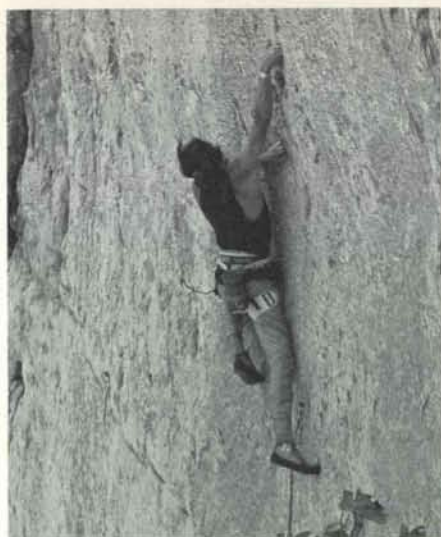
INTRODUCCIÓ

Actualment l'escalada esportiva ha adquirit un gran nivell i una gran acceptació, atès el mínim risc que ofereix.

I és ara, precisament, quan el qualificatiu d'esportiva adquireix la seva màxima significació. Per què? Perquè és enguany que la competició ha entrat en el món de l'escalada, al nostre país i arreu de la Península.

Aquesta modalitat ja es practicava fa un munt d'anys als països de l'Est i des de fa tres anys es practica a l'Europa occidental. Així, doncs, aquest any és el primer a fer-se aquí, amb força èxit. Aquest mes de maig s'han fet tres competicions: la primera a la Vall de Leiva, a Múrcia, els dies 1, 2 i 3 de

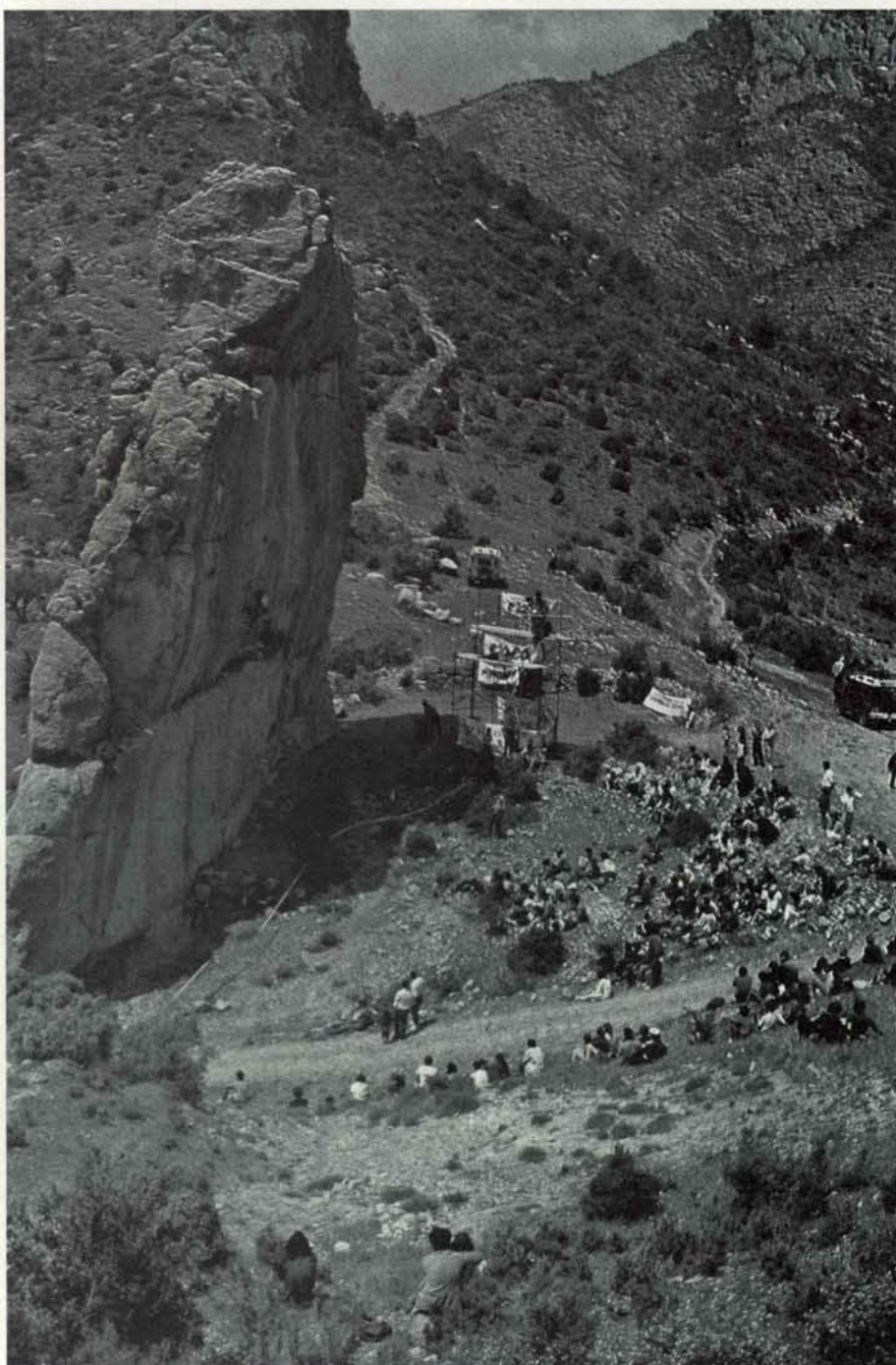
Carlos García a la final (Foto: A. Montserrat)



Classificacions Coll de Nargó

- | | |
|------------------------|------------------------|
| 1er. Fco. Javier Orive | - Madrid |
| 2n. Carlos García | - Pamplona |
| 3er. Joan Olivé | - Barcelona |
| 4t. Txema Gómez | - Sabadell |
| 5è. Jordi Besora | - La Riba (Tarra gona) |

Visió general de la final (Foto: A. Montserrat)





de la classificatòria de dificultat 7a i 6c, que fèrem «a vista». Aquestes rutes només van ser fetes en la seva totalitat per dotze escaladors que, junt amb els sis escaladors que van arribar més amunt i amb millor temps, van passar a la via de la semifinal, la qual s'efectuà el dissabte, a la tarda, amb molta calor i força espectacular, en una ruta de 7a+. Aquí, el fabricant de peus de gat «Kamet» va fer una magistral maniobra publicitària que li va sortir totalment gratuïta: féu sortir, com demostrador de l'itinerari, el distribuïdor de «Kamet» a Anglaterra, disfressat amb el material del «Team Kamet-Petzl-Desnivel», samarreta inclosa. Gràcies a Déu, no duia la revista sota l'aixella, perquè li hauria dificultat els moviments... Cal mencionar el gest de l'escalador Francisco Javier Orive «Chochín», en abandonar la prova en aquests moments, per no considerar-se classificat. Molt bé, «Chochín»!

A la semifinal es classificaren vuit escaladors, i quedà fora gent amb moltes possibilitats, com en Pep Boixadós «Rosso» o Celso Martínez «Finuco».

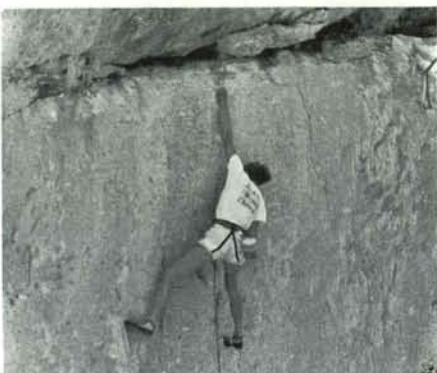
La final es realitzà el diumenge, per la tarda —quan el sol picaba més fort—, en un itinerari de 7b. Va haver-hi un empat de Carlos García i Patxi Arocena a la segona posició, els quals, en superar el sostre que finalitzava la via, van saltar-se la presa-clau que restava amagada, i van caure abans d'arribar a la reunió. No va ser aquest el cas de l'escalador madrileny Txavo Vales qui, sense pensar-s'ho dues vegades, va anar directament a la presa amagada i superà la via sense dificultat.

«Tongo», es rumorejava...

Pel que fa a la resta de finalistes, van caure tots en un pas anterior al sostre. La classificació final va quedar d'aquesta manera:

- 1er. Txavo Valès, Madrid
- 2on. Patxi Arocena, Euskadi
- 3er. Carlos García, Pamplona
- 4art. J. Manuel García, Granada
- 5è. Eduard Burgada, Cerdanyola del Vallès (Barcelona)
- 6è. Marcos García, Madrid
- 7è. Víctor Gómez, Lleida
- 8è. Joan Olivé, Barcelona

«Chochín», el guanyador, durant la seva actuació (Foto: A. Montserrat)



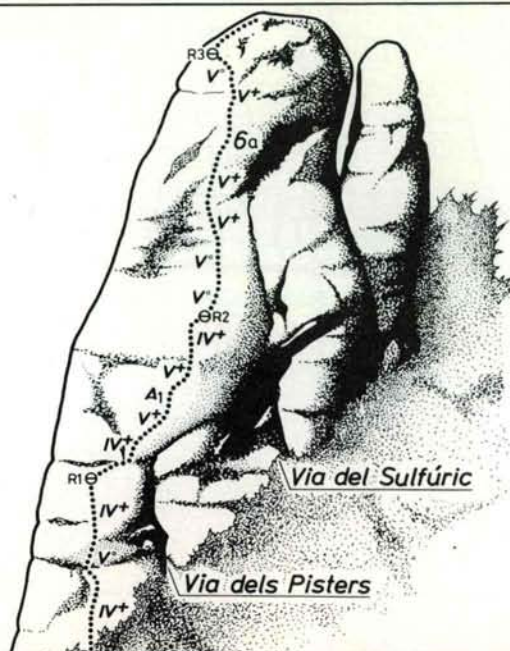
COMPETCIIONS 87

31, 1	Febrer	Licra Open Indoor	Vaulx-en-Velin.
1, 2, 3	Maig	Trofeo Boreal	Leiva.
15, 16, 17, 23, 24	Maig	Gran Premi Catalunya	Coll de Nargó.
30, 31	Maig	Premio Com. Aut. Madrid	Patones.
12, 13, 14	Juny	Internationale de France	Thonon le Biot.
4, 5, 6, 7	Juliol	Gran Premio d'Italia	Arco di Trento.
2, 4, 5, 6	Juliol	Trophée de Provence	Cavaillon.
18, 19, 20	Setembre	Grand Prix de France	Traubat.
25, 26, 27	Setembre	Barna Rok	Barcelona.
1, 2, 3, 4	Setembre	Journées d'Escalade	Lans en Vercors.
	Octubre	Comp. Int. del Tarragonès	La Riba - Montblanc.

VIES D'ESCALADA

MONTSERRAT

(El Sentinella)

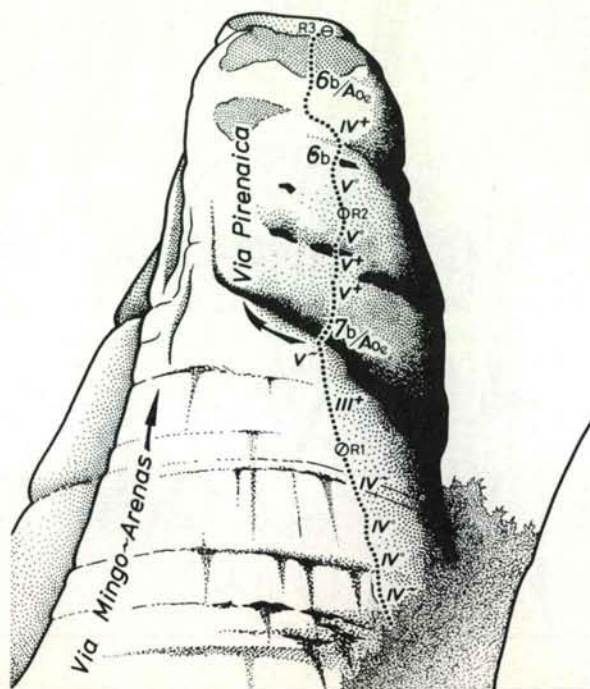


Via «Wagner»
80 m MD sup.

1.^a asc.: 1 maig 1987
per: Guillem Àrias, Manolo «Love»
i Manel Pedro «Gastón»

MONTSERRAT

(Magdalena Superior)

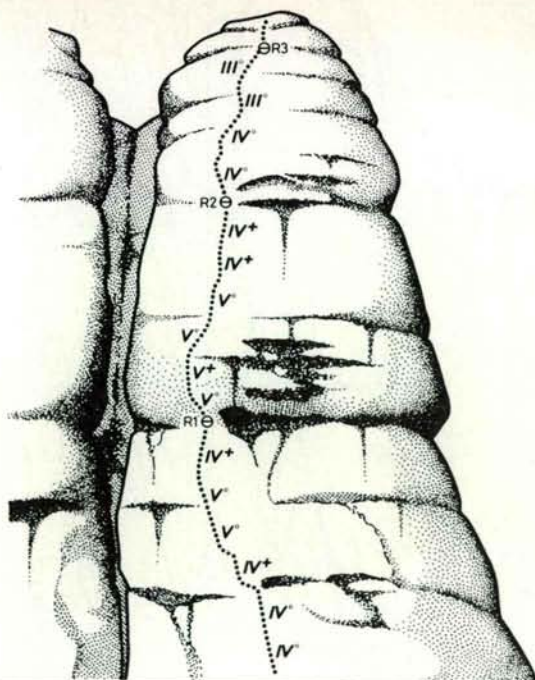


Via «Quatre roses»
90 m ED A⁰

1.^a asc.: 19 novembre 1986
per: Josep Escofet, Jordi Ferrer
i J. Antonio Vicente

MONTSERRAT

(Roca Mala)

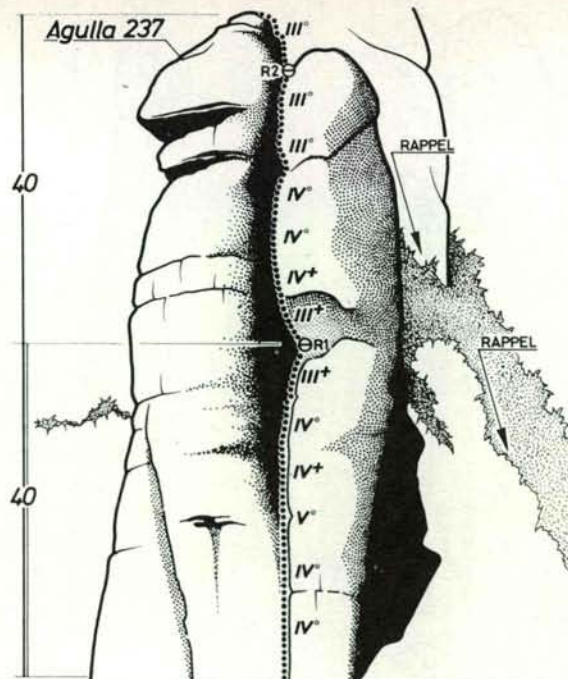


Via «Macunaima»
85 m MD⁰

1.^a asc.: 20 abril 1987
per: Manel Pedro «Gastón» (sol)

MONTSERRAT

(Contrafort Desgraciada)

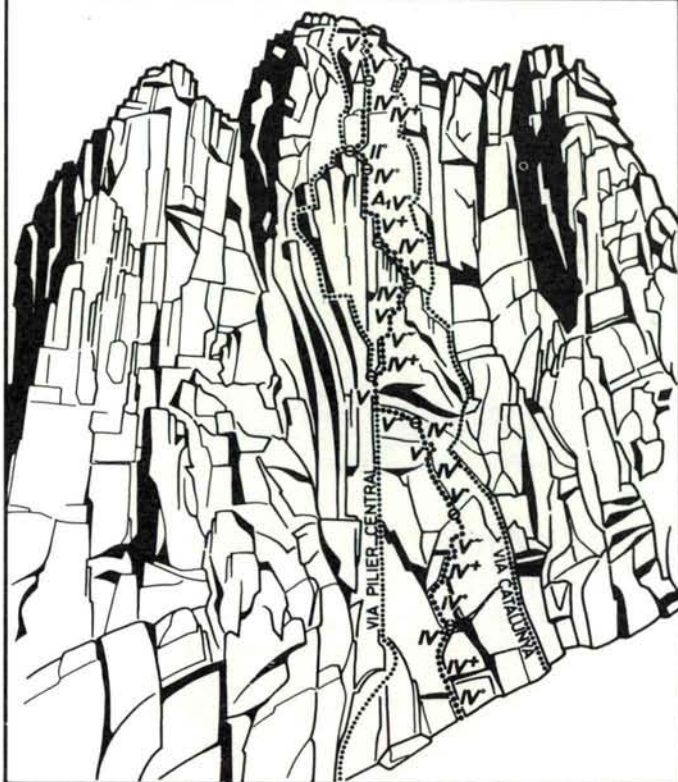


Via «Lepe»
80 m D sup.

1.^a asc.: 18 març 1986
per: Manolo Pérez «Lete» i Pere Cantón

PIRINEU CENTRAL

(Maladeta Oriental)

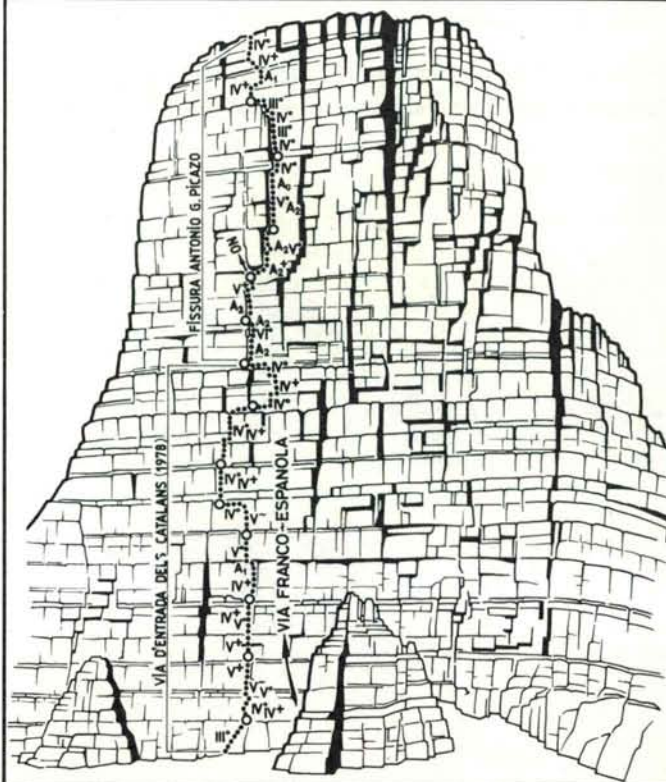


Via «Rainbow Warrior»
280 m MD⁰3

1.^a asc.: 18 agost 1985
per: Manolo Lence i A. García Picazo

ORDESA

(Tozal del Mallo)

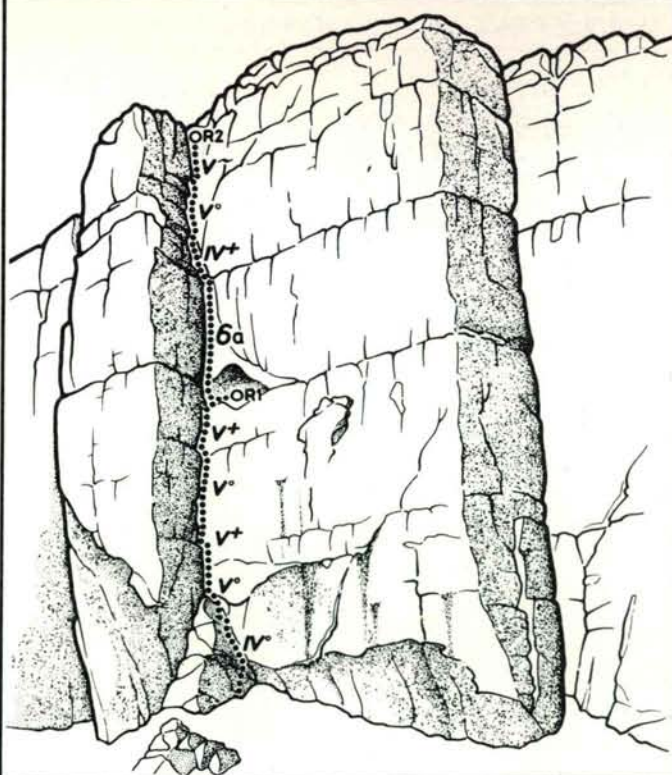


Fissura «A. García Picazo»
180 m MD⁰ Az

1.^a asc.: 2 octubre 1986
per: Antonio García Picazo (sol)

ALACANT

(Guadalest)

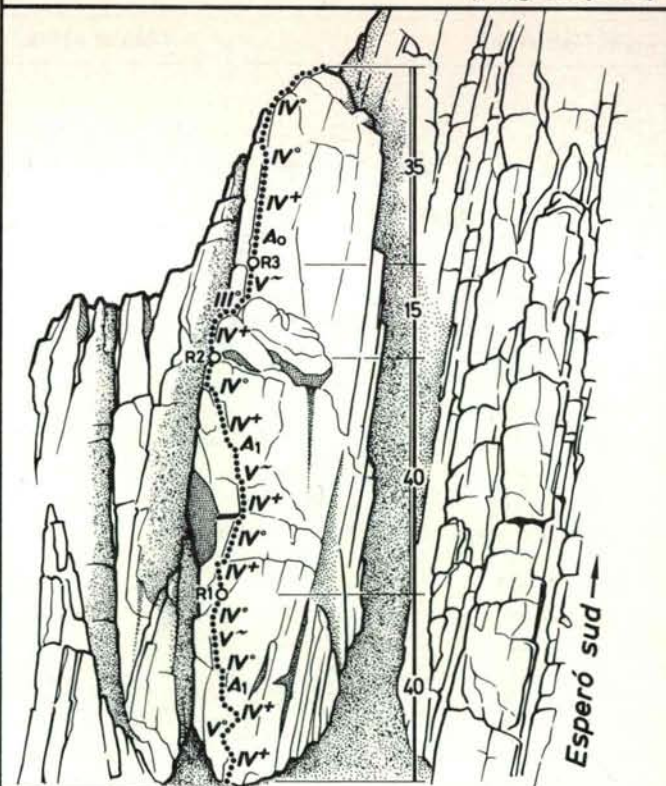


Diedre «Kaiser»
80 m MD sup.

1.^a asc.: 18 abril 1987
per: J. Enric Castellnou i Armand Ballart

ALACANT

(Puigcampana)



Pilar del Mediterrani
130 m MD⁰

1.^a asc.: 17 gener 1987
per: Juan Agulló i José García

ESPELEOLOGIA

Miquel Bosch i Serra

Continuem, en aquest número, la relació de les principals exploracions espeleològiques realitzades a l'Estat espanyol durant el passat any 1986. També us oferim una actualització de la llista de grans cavitats, el dia 1 d'abril, amb algunes correccions posteriors.

PIRINEUS

Larra

L'expedició búlgara del S.C. Studentz Pleven a *Illamina'kc Ateak* ha assolit la cota -1353 m, amb visibilitat fins a -1356 m, en el 4^l sifó de la zona terminal. Disset persones transportaren el material d'immersió fins a primer sifó a -1325; tres bussadors superaren els tres primers i sols un d'ells atacà el 4^l. a -1338 m, de 45 m de longitud i 15 de fondària, i s'aturà al davant del S-5.

El *Pozo Estella* ha estat enllaçat al sistema format pel *Pozo de Frotenac* i el *Pozo de los Dos Acuarios*. El resultant *Sistema de Añelarra* té més de 10 Km de recorregut i 711 m de fondària, a l'espera de les verificacions necessàries.

L'E.S. Cholet s'ha aturat a -300 m a l'avenc *UK. 311* molt a prop d'una de les branques amunt del *Sistema de Añelarra*. Pel damunt de les galeries del sistema, l'E.S. St. Nicolas ha explorat l'*AN. 58* (-148 m), i entre aquest i el sistema *FR. 3-FREU.3* (-455 m), l'*AN. 73* fins a -210 m.

Una desobstrucció a -95 m en l'*AN. 0* ha permès al G.S.H.P. (Tarbes) i al G.E.K.A. (Savoie) de perllongar la cavitat fins a -171 m. A l'avenc *AN. 8* ells mateixos han realitzat una desobstrucció a l'enfonsament del pis inactiu (-280 m). La cota final (-400 m) és pendent d'una topografia que l'autentifiqui.

Sobre el curs de l'hipotètic riu Z, G.S.H.P. i G.E.K.A. han explorat la *Z. 106* fins a

-242 m, mentre que el S.C. Gascogne assolí -181 m a l'avenc *Z. 111*. A la zona de Llano Carreras, el S.C. Poiteven realitzà una desobstrucció, a -303 m, a l'avenc *C. 110* i una escalada, a -270 m, a la *C.2* (-365 m), que els permeté d'assolir la cota -360 m.

Dins del *M.413*, únic accés conegut a un fragment del riu Z, el C.D.S. 42 i el S.C. Rosny han descobert una nova via activa en la qual han explorat 500 m fins la cota -450 m, i s'han aturat en una estretor semi-inundada amb corrent d'aire.

Taillon-Marboré-Mont Perdut

El G.S. Pyrenées ha assolit, a -598 m, el sifó terminal de la *Sima J.J.* del Taillon, que havien explorat l'any anterior fins a -355 m. A la *Sima de la Torre del Marboré* han descobert una nova via, per la qual han davallat fins a una estretor inundada a -330 m, i a la *Sima del Marboré* (-401 m) han continuat les exploracions a les galeries fòssils, entre -130 i -260 m, i han realitzat diverses escalades a la zona terminal. En la mateixa campanya, han explorat 50 cavitats de menors dimensions, entre les que destaquen la *T.30* (-135 m) i la *T.37* (-175 m).

Escuaín

La S.I.E. del C.E.A. ha realitzat una nova topografia del *Grallar de Sarronal* (C.13), anomenat *Avenc de les Gralles* pel G.E.B. La cota final, segons la nova topografia (-604 m) és bastant diferent de l'anunciada pel G.E.B. (-567 m).

Sierra de Tendeñera

El G.I.E. del C.E.G. ha explorat diferents cavitats de petites dimensions a l'entorn del pic de Tendeñera. Entre elles, destaca, l'anomenat *Complex Fallat* (TE.9-TE.10) de -101 m de fondària.

A la *Grallera de Pico Fenez*, l'E.C.G. ha conseguit

GRANS CAVITATS DE L'ESTAT ESPANYOL

Nom	Metres	Situació
PEL DESNIVELL		
1. Illamina'ko Ateak	-1.353	Navarra
2. Sistema de la Piedra de San Martín	-1.342	Navarra-França
3. Sima del Trave	-1.256	Astúries
4. Sima 56	-1.169	Cantàbria
5. Sistema Badalona	-1.150	Osca
6. Sistema del Xitu	-1.135	Astúries
7. Sima GESM	-1.098	Màlaga
8. Torca Uriello (-1.017, +5)	1.022	Astúries
9. Pozo de Cuetaibo	-948	Lleó
10. Torca del Jou de Cerredo	-912	Astúries
11. Pozu Cabeza Muxa	-906	Astúries
12. Torca de la Laureola	-863	Astúries
13. Avenc S. 1-S. 2	-846	Osca
14. Torca del Alba	-840	Astúries
15. Torca T. 173	-831	Cantàbria
16. Avenc Badalona	-830	Osca
17. Sistema Garma Ciega-Cellagua	-825	Cantàbria
18. Sistema Cueto-Coventosa-Cuvera	-815	Cantàbria
19. Complejo Cemba Vieya-Parodia	-810	Astúries
20. Sima Tere	-792	Cantàbria
21. Torca Tejera	-758	Astúries
22. Sima del Florero	-729	Cantàbria
23. Cueva Buchaquera (-607, +107)	714	Osca
24. Sistema de Añelarra (AN. 3-AN. 6-AN. 51)	-711	Navarra
25. Sistema Arañorera (-600, +101)	701	Osca
PEL DESENVOLUPAMENT		
1. Complejo Ojo Guareña	89.071	Burgos
2. Red del Silencio	55.000	Cantàbria
3. Sistema de la Piedra de San Martín	5.200	Navarra-França
4. Sima del Hayal de Ponata	32.000	Biscaia-Alaba
5. Sistema de los Cuatro Valles	31.506	Cantàbria
6. Sistema Cueto-Coventosa-Cuvera	30.350	Cantàbria
7. Cueva de los Chorros	23.000	Albacete
8. Sistema Sur de la Vega	20.063	Cantàbria
9. Red del Hoyo Grande	17.180	Cantàbria

forçar l'antic meandre terminal (-522 m), i hi ha assolit la cota -640 m en un nou pas infraquejable.

Cotiella

A l'avenc *A.11*, l'E.R.E. de l'A.E.C. i la S.I.S. del C.E.T. continuen l'exploració de les galeries superiors, més avall del Llac i la Cascada. A -200 m han descobert una nova sèrie de pous que podrien enllaçar amb l'afluent.

Maladeta

L'exploració d'una galeria lateral ha permès, al G.E.R.S. A.E.M., de portar el desnivell total del *Sistema de Alba* a 546 m. El desenvolupament total topografiat és de 3.410 m, mentre que la travessa representa un recorregut de 2.107 m.

Cerdanya

EL sifó terminal de la *Galeria Badalona* ha estat explorat per l'E.C.G. fins a -44 m, amb un recorregut de 278 m. Així la *Cova de la Fou de Bor* arriba als 3.173 m de galeries, essent el seu desnivell de 101 m (-88, +13 m).

ALTIPLÀ DE CASTELLA

Burgos

Segons l'última actualització, el desenvolupament total del *Complejo Ojo Guareña* arriba als 89.071 m.

El G.E. Ribereño ha acabat la topografia de la *Cueva del Agua* (Basconcillos del Pozo), que presenta un recorregut total de 3.310 m.

A la Sierra de Tesla, el G.E. Niphargus ha explorat una nova entrada i una

petita galeria a la *Sima de Charanca II*, amb què el recorregut hi arriba als 1.600 m, essent-ne el desnivell de 193 m.

SIERRA DE ALCARAZ

El G.E. d'Alacant ha topografiat 2 Km de galeries noves darrera el sífo Vera a la *Cueva de los Chorros*. Pel seu costat, el G.E. Pertrel (Elda) a retopografiat la cavitat entre la boca i l'ementat sífo, cosa que li ha permès d'explorar algunes galeries noves. Ambdós grups tenen el propòsit d'elaborar un plànol conjunt. Actualment, el recorregut total supera ja els 23 km.

ILLES CANÀRIES

Lanzarote

Amb els seus 100 m de desnivell, i segons les dades actuals, la *Sima de Tinguaton* és la cavitat volcànica vertical més fonda del món.

Tenerife

El G.E..T. Benisahare (Sta. Cruz de Tenerife) ha explorat diverses galeries noves a la *Cueva del Viento*, i n'ha portat el recorregut total molt a prop dels 15 km. Segons aquest grup, es tracta d'una sola cavitat, no de diversos segments independents, amb una desnivell màxim de 518 m.

ACTES

HOMENATGE A L'ALCALDE DE BARCELONA

El passat 16 de gener, tingué lloc, al Palau de Congressos de Montjuïc, l'acte d'homenatge, en un sopar que les associacions esportives de Barcelona i Catalunya volgueren oferir, a l'alcalde de Barcelona Excm. senyor Pasqual Maragall i a tots els qui amb ell han fet possible que la nostra ciutat fos designada seu dels Jocs Olímpics del 1992.

Les associacions esportives volgueren que fos el Centre Excursionista de Catalunya, com a entitat degana de l'esport a Catalunya, la que, en nom de tots, oferís l'homenatge.

S'hi reuní un gran nombre d'assistents, entre els quals hi havia dos ministres, el Secretari d'Estat per als Esports, el President del Comitè Olímpic Espanyol, el Director General d'Esports de la Generalitat, i moltes altres personalitats del món esportiu i cívic. Finalitzat el sopar, el president del Centre, senyor Josep M.^a Sala i Albareda, pronuncià les següents paraules, que foren interrompudes alguna vegada pels aplaudiments:

L'esport de Catalunya, aquí i avui tan àmpliament representat, ha volgut confiar al Centre Excursionista de Catalunya la presentació de l'homenatge al senyor Pascual Maragall i a tots aquells qui, des dels respectius llocs de responsabilitat, han treballat perquè Barcelona fos la seu dels Jocs Olímpics.

Crec que, entre les entitats aquí presentades, més d'una n'hi ha que ho hauria pogut fer amb més mèrits olímpics que nosaltres, com per exemple el Club Natació Barcelona, o tantes altres. Però la nostra condició d'Entitat degana de l'esport a Catalunya ens obliga a acceptar aquest honor i, amb esportivitat i orgull, no volem defugir-ne.

Un edifici es construeix pedra a pedra. Obtenir la designació de seu dels Jocs Olímpics és també la coronació d'una obra feta pas rera pas. Barcelona havia intentat organitzar els Jocs Olímpics diverses vegades, al llarg d'aquest segle. Obtenir-ho aquesta vegada, enfront de ciutats de tan prestigi com París, Àmsterdam i tantes altres, no ha estat fàcil. Però aquella llavor que es plantà per primera vegada el 1876, donà naixement al primer club on l'esport i la cultura anaven de bracet; i d'aquell en seguiren d'altres i la pràctica esportiva s'anà

estenen al llarg i a l'ample del país. En aquest homenatge d'avui, hi vull veure també l'homenatge a tots aquells homes que, al llarg dels anys, des de l'anonimat moltes vegades, i a canvi de res més que no fos la millor pràctica del seu esport favorit, han lluitat i han fet possible arribar a la fita que ara celebrem. Entre molts i molts, i a títol de respectuosa i exemplar memòria, podriem citar en Picornell, en Serrahima, en Ponsati i tans d'altres.

A Barcelona neix, en el primer quart de segle, el Comitè Olímpic Espanyol que presideix el baró de Güell, soci del Centre Excursionista de Catalunya. I aquell Comitè Olímpic atorgà al Centre, el 1926, la Copa Stadium, en reconeixement als seus mèrits de pioner en la implantació dels esports d'hivern a casa nostra.

Són aquestes accions les que construeixen la reputació de ciutat esportiva que Barcelona ha guanyat a poc a poc.

Deia que obtenir la designació de seu olímpica no ha estat cap tasca fàcil. Ha calgut treballar de ferm: durant un llarg temps, sumant esforços i unificant criteris, i demostrant amb la intensitat i la vitalitat dels nostres esportistes que Barcelona tenia la capacitat d'organització i la il·lusió col·lectiva per tirar endavant els Jocs Olímpics del 1992. Aquest esforç, aquesta suma d'il·lusions i d'activitats, va tenir el premi el 17 d'octubre passat quan, per boca del President del Comitè Olímpic Internacional, el nostre concitadà, i també soci del Centre Excursionista de Catalunya, el senyor Joan Antoni Samaranch, es proclamà Barcelona com a seu dels Jocs Olímpics de 1992.

Com a President d'una entitat que cultiva dues branques esportives (una olímpica, com l'esquí -ja el 1936, a l'Olímpiada d'Hivern, a Garmish-Partenkirchen, un esquiador del Centre formava part de l'equip espanyol-, i un altra constituïda per

l'excursionisme o alpinisme que no són disciplines olímpiques, però que gràcies a elles, l'emblema olímpic ha onejat el cim més alt de la terra, l'Everest), no puc menys d'alegrar-me d'aquest compromís contret.

I com a muntanyenc, que no lluita mai enfront d'un altre home (i dic lluita en el sentit més noble de la paraula), m'alegraria que aquests Jocs Olímpics fossin una ocasió d'estrényer els llaços més fermes d'amistat entre tots els homes i dones de bona voluntat, que han fet de l'esport, per sobre de la diferència de races, religions i polítiques, una font d'esplai i de millora personal i no pas un motiu d'enveja o de rivalitats més o menys deshonestes. Els esportius catalans, tant els olímpics com els que no són, hem de fer una pinya i demostrar amb fets que els arguments que esgrimien els qui tan fort han treballat per aconseguir aquesta designació, eren una realitat sòlida i ferma.

Però tot col·lectiu té un motor i un cap visible, i aquest col·lectiu que ha aconseguit aquest brillant èxit també el té.

Aquest cap, aquest motor que ha rodat al màxim de la seva força, és la persona de l'alcalde de la nostra ciutat el senyor Pasqual Maragall, per a qui demano un fort aplaudiment.

I és a ell, com a representant d'aquest equip, a qui totes les entitats esportives catalanes (i crec que també les de la resta de l'Estat espanyol) oferim aquest homenatge com a testimoni de la nostra disposició a ajudar en tot allò que faci falta i que pugui reportar una major magnificència als nostres Jocs Olímpics.

Però permeteu-me, senyor alcalde, unes paraules encara.

La nostra entitat, el Centre Excursionista de Catalunya, la practicant més antiga de l'esport i de la cultura, no oblida que els Jocs Olímpics es donen a una ciutat, i no a un país o a una nació. I aquesta ciutat és la nostra

Barcelona, cap i casal de Catalunya; i que la llengua en què parlem els seus fills és el català. Per boca vostra, senyor alcalde, hem sabut que el català serà llengua oficial dels Jocs, i això ens tranquil·litza. No som exclusivistes, però sí que volem que la nostra llengua sigui la primera dels Jocs, al costat de la seva germana, la castellana i de les que el reglament olímpic assenyali; i que també els qui vegin o escoltin la transmissió del que es faci, s'adonin que a Barcelona hi ha una cultura pròpia que és la catalana. Era, aquest, un aspecte que la majoria dels qui som aquí ens preocupava, i creïem que era oportú deixar-ne constància.

Per acabar, i aprofitant que ací hi ha reunida tota la plana major de l'esport català i espanyol, en nom de tots voldria fer un prec. I és que, per tots els mitjans, s'ajudin l'esport de base i les entitats que d'una manera altruista s'hi dediquen. Coneixem, senyor alcalde, la vostra lluita per ajudar l'esport. Això ens anima. De molts milers d'esportistes anònims en sortiran els caps de brot que lluiran amb llum pròpia, i que donaran glòria a tot l'esport del nostre país. Que això pugui començar a ser una realitat el proper 1992!

Senyor alcalde, en nom de tots els ací units, us prego que vulgueu acceptar aquest homenatge que, com diria el vostre avi, el gran poeta Joan Maragall, és el d'un poble que «estima i avança donant-se les mans».

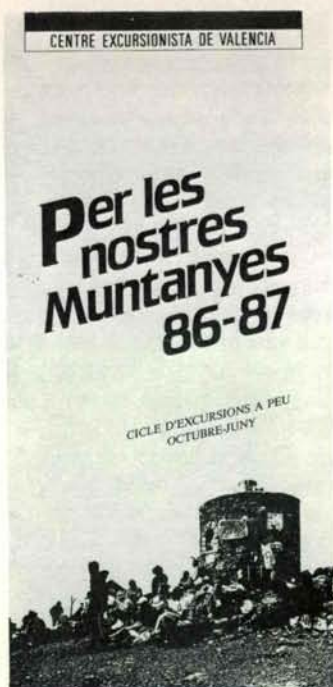
A continuació, el senyor alcalde, Pasqual Maragall, agrai l'homenatge que li tributàvem i l'acceptà en nom de tots els qui han treballat perquè els Jocs Olímpics fossin una realitat: tant les institucions públiques del país, com les associacions esportives, les empreses privades i diverses personalitats a títol personal. Acabà demanant el recolzament entusiasta de tots, i la major difusió de l'esport a tots nivells.

Tot seguit lluirà al President del Centre, com a representant de totes les entitats esportives del país, la bandera de la Barcelona olímpica, que ha quedat guardada al nostre local social.

Redacció «MUNTANYA»

Comptant amb l'èxit de participació d'anteriors anys el CENTRE EXCURSIONISTA DE VALÈNCIA ha publicat el Quart Programa «PER LES NOSTRES MUNTANYES, 86-87», un cicle d'excursions a peu, previstes entre octubre i juny, que consta de 10 itineraris en forma de travessies, la majoria repartides en dues jornades, els quals hauran de desenvolupar-se per les següents contrades:

1. Valls d'Ebo i Laguarda –
2. Serra de Gúdar – 3. Serra Aitana – 4. Castell de Chirel – 5. Serra del Montsec – 6. Contreres – 7. Montsant – 8. Moles del Maestrat – 9. Montseny – 10. Serra de Guara.



Es tracta d'un conjunt d'itineraris que, sense oferir grans dificultats, pretenen divulgar entre els seus socis zones prou característiques, distribuïdes per tot el País Valencià i també per Catalunya. És una mostra de

la bona feina de la gent del nostre homònim valencià, i de la seva inquietud per a facilitar el coneixement d'indrets força diversos i de gran atractiu paisatgístic i muntanyenc, presentant-los amb cura i, encara cal dir-ho, en la llengua pròpia del país que, més que ningú, els excursionistes procuren defensar en totes les ocasions.

L'aproximació als llocs de partida de les excursions es fa en autocar, des de la capital valenciana.

J. Bordons

CONCERT DE PIANO A CÀRREC DE M.^a SALOMÉ LÓPEZ

El dia 27 de març (i no el dia 20 com era anunciat al Butlletí) va tenir lloc l'anunciat concert de piano a càrrec de la senyoreta Maria Salomé López i Quintilla, consòcia nostra i vocal de la Secció de Ciències i Arts. La senyoreta Salomé, que ha dedicat bona part de la seva carrera musical a donar concerts a diverses sales, com el Palau de la Música Catalana, Casal del Metge, Cercle Artístic, Biblioteca de Catalunya, i als Instituts Francès, Britànic i Italià, entre altres, ens va oferir un escollit repertori que executà amb precisió de professora i de concertista. Les obres que va oferir foren d'Scarlatti, Soler, Bach, Beethoven, Chopin, Mompou i Debussy.

Els aplaudiments foren perllongats. Tothom celebrava l'encert que havia tingut la Secció de Ciències i Arts de portar a terme semblant vetllada, i els comentaris falaguers dels assistents féu considerar la continuació de concerts semblants.

Una vegada acabat el concert, la senyoreta concertista fou obsequiada amb un magnífic ram de flors, que va posar una llaçada a la gratitud que tots vam compartir. Des d'aquesta columna, Salomé, t'agraïm amb goig, la vetllada que ens vas oferir.

M.M.

HOMENANTGE A APEL·LES MESTRES

Organitzat per la Secció de Ciències i Arts, va tenir lloc al nostre estatge social, el dia 29 d'abril, un recital de cançons d'Apel·les Mestres, a càrrec de la soprano Pilar Adan, acompanyada al piano pel mestre Marcel Olm.

El nostre President, Josep M.^a Sala i Albareda, va obrir la vetllada amb uns mots elogiadors de la soprano Pilar Adan i del professor Marcel Olm, a qui va agrair la gentilesa d'oferir-nos un recital de cançons en homenatge al polifacètic Apel·les Mestres, en motiu del 50è aniversari del seu traspàs, que va tenir lloc l'estiu del 1936, homenatge que, per motius de programació, no s'havia pogut portar a terme fins aquesta primavera.

El nostre consoci Joan Costa féu la presentació de la soprano (ja coneguda de la casa, per haver actuat en un vetllada poètico-musical en lloança de la Verge Bruna com a solista de la Coral Mercè Sala de Mataró, l'any 1974) i del pianista Marcel Olm, ambdós amb una trajectòria musical ja rica i notable arreu del país. També va justificar l'homenatge i s'esplaià en detalls del mestre Apel·les Mestres, qui a part de la seva coneguda vida de dibuixant, poeta, i escriptor, tenia una obra prou extensa en el camp musical.

La primera part del programa escollit va correspondre a cançons amb lletra i música d'Apel·les Mestres; i la segona part, amb poesies, del mateix poeta, musicades per diversos autors, com Enric Granados, Joaquim Cassadó, Ricard Lamote de Grignon, etc. El concert va acabar amb l'*Himne Català*, d'Apel·les Mestres.

Fou una vetllada d'aquelles que sempre es recordaran. El públic assistent comentava amb goig, pels passadissos de la casa, el recital, la selecció de les cançons, l'encant de la veu de la soprano, la

justesa de l'acompanyament i l'encert de la Secció de Ciències i Arts en organitzar una vetllada musical de tanta categoria.

MM.

SEMBLANCES

REMEMBRANÇA D'ANTONI GELABERT

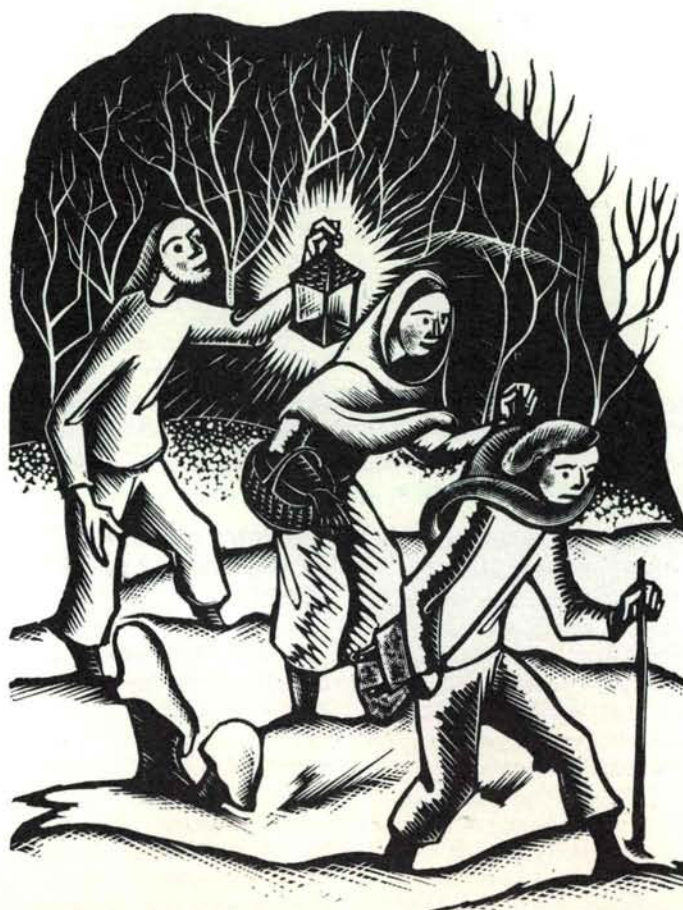
El nostre país és un poble que recorda amb freqüència els seus fills il·lustres desapareguts i que han deixat una estela de mestratge que dignifica i honora la nació catalana.

Sovintegen les recordances materialitzades als nostres pobles, ja siguin amb monuments, esteles, pedrons, fonts, carrers o places. I la nostra entitat, amb 110 anys d'existència, ha tingut moltes ocasions d'homenatjar els seus socis llorejats. La revista «MUNTANYA» (i abans el Butlletí), inclouen moltes pàgines en llur record o homenatge, en reconeixement dels mèrits contrets.

Amb motiu del 75^è aniversari del naixement del mestre xilògraf Antoni Gelabert i Casas, em plau recordar-lo una vegada més. I dic això, perquè, abans de la seva mort, ocorreguda el 4 de gener del 1980, la Secció de Ciències i Arts ja l'havia commemorat en diverses ocasions.

La primera fou del 4 al 24 de desembre del 1976, durant l'any del centenari, amb una exposició de les seves obres més afins a les activitats de la nostra entitat. Després, l'any 1981 tingué lloc una exposició de gravats i de goigs, temàtica a la qual es va dedicar moltíssim: fins a la seva mort fou insubstituïble com a il·lustrador de goigs, arribant i tot a editar-ne pel seu compte. Una de les col·leccions la va intitular «Els sants muntanyencs», de la qual solament es feren quatre devocions: *Sant Bartomeu de Fraguerau*, *Sant Pere de Grau*

Xil·lografia d'Antoni Gelabert



d'Escales, Sant Genís de Querforadat i Sant Elm de la Torre d'en Barra.

També, durant l'any del Centenari de l'entitat, va crear la il·lustració del segell de correus de 6 pessetes que, sortosament, vam veure editat. No cal dir que també va realitzar els programes d'actes i els *Goigs a Sant Francesc d'Assís*, patró dels acampadors, editats per la nostra entitat.

A l'ermita de Sant Antoni, d'Ulldemolins, durant la setmana santa de l'any 1982 hi hagué una mostra del seu art, i el senyor rector, Joan Roig, féu una evocació de l'artista, en acabar-se la missa a la seva memòria. Fou com un agraïment de la vila d'Ulldemolins al xilògraf que havia realitzat els *Goigs de Sant Bartomeu*, i que havia batejat un llibre amb el nom de *Cadrolles de muntanya*, en record de les Cadrolles Fondes del Congost de Fraguerau, i havia creat la il·lustració dels *Goigs de la Verge de Loreto*, patrona de la vila.

També, cada any, la

Secció de Càmping organitza un Campament anomenat «Antoni Gelabert», a fi de recordar la seva personalitat.

Antoni Gelabert fou l'ànima de la Diada de la «Missa en memòria dels excursionistes morts durant l'any», que es porta a terme a les ermites de muntanya del nostre país, i que organitza el Foment Excursionista de Barcelona, cada mes de novembre.

La nostra Biblioteca estotja els llibres d'Antoni Gelabert, i una selecció dels seus gravats i goigs. I voldríem que algun estudiós pogués arribar a fer un recull de tota la seva obra: meritoria, agradable a la vista, enginyosa, creativa, comunicativa, històrica, educativa, asserenadora, mística, que emociona per la seva vitalitat, etc. Ens plauria molt que algú ens posés a les mans un llibre sobre l'Antoni Gelabert, creador d'una obra d'abast universal, mestre del burí i de la gúbia.

M.M.

BIBLIOGRAFIA

VIAJE EN EL TRANSIBERIANO.— Autor: Casimir Vila i Vinyeta. Ed. Obelisco. Barcelona. 130 pàgines. Il·lustrat amb fotografies i un mapa. 1986.

L'autor d'aquest llibre de viatges, observador nat i amant de la lectura, va tenir la gentilesa de fer-nos-en conèixer el manuscrit, per saber la nostra opinió, així com la possible publicació si el contingut mereixia l'interès de l'hipotètic lector. La veritat és que, a nosaltres, la lectura d'aquesta obra singular, emplenada d'observacions, d'ambients, llocs i persones ens va seduir. El vam considerar molt interessant, i la nostra entitat el va orientar vers editorials que es podrien sentir atretes per publicar-ho, i així ha esdevingut. Avui tenim a les mans un exemplar cedit afectuosament a la nostra Biblioteca i dedicat: un gest que ens complau.

El llibre comença amb els preparatius de «l'aventura», per seguir amb la descripció detallada del viatge, amb documentació de primera mà d'una travessia amb tren per la desconeguda Sibèria i els seus pobles.

Podríem dir que hom hi viatge còmodament, de la mà del matrimoni Vila-Mascort. Ens endinsen per terres ignotes i ens passen les seves experiències, els seus descobriments i ens ho comuniquen amicalment,



amb un llenguatge tendre i sensible. Creus veure el tren amb el seu sotraguejar, les amples superfícies, els gran llacs, els colors dels rius, de la «taiga», dels gira-sols.

Una lectura amena, fluida i encomanadissa. I diem això per que t'agafen ganes de viatjar-hi, i fins d'arribar a estimar aquell país allunyat, tan poc freqüentat, tan poc conegut.

Sense esforç, mitjançant aquesta obra de ritme periodístic, tenim uns coneixements més sòlids del cèlebre tren Transiberià.

Us invitem a llegir-lo.

M.M.



CATALANS ALS 8.000...
per Alexandre Marcet.
Col·lecció «llibre de motxilla» Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 1986.

En el volum 29 de la ja llarga col·lecció «Llibre de motxilla», Alexandre Marcet ens explica la gesta dels alpinistes catalans que han assolit cims de més de 8.000 metres, començant per l'Annapurna est, el 29 d'abril del 1974, i acabant per l'Everest, el 28 d'agost del 1985.

Al començament del llibre, sintetitzada d'una manera breu la història de la conquesta de cada un dels 14 cims de més de 8.000 metres que hi ha a les muntanyes d'Àsia, i passa a ressenyar seguidament, i per ordre cronològic, les expedicions catalanes que han vençut algun dels pics que sobrepassen la mítica ratlla

dels 8.000 m, i de les dues expedicions que, sense fer cim, pujaren per sobre dels 8.000 metres.

Algun peu de foto equivocat i algun petit error històric fan pensar que s'ha volgut enllestir el llibre massa de pressa.

J.M.S.A.



MONTAÑAS VALENCIANAS. Volum III.
Autor: Rafael Cebrián.
Ed. Servei de Publicacions del Centre Excursionista de València. Col·lecció: Papers de Muntanya. Il·lustrat amb mapes, fotografies i gràfics. 271 pàgines. Format 13,5 x 19,5 cm. 1986. València.

Aquest tercer volum d'itineraris del País Valencià inclou excursions, escalada i espeleologia, amb profusió de detalls descriptius, geogràfics, etc. Tots els 39 itineraris excursionistes inclouen una possible variant, amb els corresponents horaris i descripcions.

Els 15 plànols i gràfics auxiliars ajuden a localitzar-ho amb molta més facilitat; així com, per mitjà dels 5 plànols de zones, queda clar l'àmbit geogràfic per on hom es mou. També són d'interés els 23 plànols parcials d'aquesta guia, que donen suport als itineraris, il·lustrats amb 29 fotografies i 79 vies d'escalada.

L'actual volum és idèntic amb format als dos anteriors, i l'autor hi presenta els mateixos esquema general i tractament

descriptiu.

Sovint, l'excursionista s'identifica amb l'àmbit geogràfic que descriu la guia: terres situades a ponent de la ciutat de València, l'indant amb Conca i Albacete, muntanyes, en general de complexa sistematització, regades pels rius Júcar, Turia y Cabriel, artífexs d'un atractiu i suggestiu paisatge, a la vegada poc conegut pel món excursionista. No obstant, les observacions històriques amb què l'autor esquitxa l'obra, ajuden a caminar-hi documentat.

Molt interessant resulta l'estudi de la toponímia de muntanya, contrastada amb la toponímia de la cartografia oficial; i molt notables són les observacions de geografia humana, tractament comarcal, demografia, aprofitament hidroelèctric, llegendes, costums i tradicions, etc.

Aquest llibre ha vist la llum en commemorar l'entitat valenciana el seu 40^è. aniversari. Felicitem el Servei de Publicacions, creat l'any 1983, per la seva meritòria tasca divulgativa. I considerem els tres volums d'itineraris excursionistes molt útils i indispensables per a conèixer, a peu, i pam a pam, les muntanyes del país germà. Esperem engrescats, doncs, el proper treball anunciat sobre les cavitats de major amplària del país valencià.

BIBLIOGRAFIA CENTENÀRIA

La Biblioteca de la nostra entitat guarda llibres centenaris, escrits per socis de reconeguda vàlua, alguns dels quals hi foren directius o tingueren càrrecs de responsabilitat. Tot seguit ens plau donar-ne una relació, que tindrà continuïtat en les properes aparicions de la revista.

TRADICIONS DEL VALLÈS.- autor: Francesc Maspons i Labrós. 1987 (102 pàgines).

Sis tradicions de la comarca del Vallès, explicades

mitjançant taula de referències, relatives a Vallderrós, El Farell, Sant Miquel del Fai, el Salt de la Núvia, la Llegenda del drac y la Dona de l'aigua.

BARCELONA, RESSENYA. HISTÒRICA.- autor: Antoni Aulèstia i Pijoan. 1878 (84 pàgines).

Dels primitius temps del segle XX. Grans pinzellades sobre la civilització de la ciutat, segons escriu l'autor: «per donar al lector un tast sobre la glòria d'ahir, la grandesa d'avui i l'esperança de l'esdevenidor».

POBLET.- autor: Eduard Toda i Güell. 1883 (204 pàgines).

Records de la Conca de Barberà. La destrucció de Poblet, explicada amb detalls, i descripció del cenobi, l'església, els panteons reials, la sagristia, el claustre, etc. Notícies sobre l'Espluga de Francolí, el santuari de Nostra Senyora del Tallat, l'ermita de la Santíssima Trinitat, de Nostra Senyora dels Torrents, de Vimbodi, el castell de Milmanda, etc.

LA IL·LUSTRACIÓ CATALANA.- Periòdic quinzenal artístic, literari i científic.- autors diversos: Director: Francesc Matheu. (1887).

Es publicava els dies 15 i últim de cada mes. La subscripció anual era de 60 rals i es pagava per endavant. Els exemplars endarrerits costaven 4 rals. Revista molt il·lustrada, amb dibuixos de l'època molt ben realitzats. D'aquest volum cal destacar la gran quantitat de finestres que tenia la ciutat de Barcelona, d'un mèrit arquitectònic notable, algunes les quals ja han desaparegut. Col·laboraren en aquest volum, els següents socis de l'entitat: Àngel Guimerà, Ramón Arabia, Antoni Aulèstia, Carles Bosch de la Trinchera, Francesc Maspons, Antoni Massó, Eduard Toda, Francesc Ubach, Jacint Verdaguer i Eduard Vidal.

GUIA-CICERONE DE BARCELONA A GRANOLLERS.— Autor: **Víctor Balaguer i Cirera.** 1957. 93 pàg. Col·lecció de **Guies dels Ferrocarrils de Catalunya.**

Es venien a les estacions del tren del recorregut Barcelona-Granollers. El mateix autor tenia impreses les guies de Barcelona-Arenys de Mar, Barcelona-Terrassa, i Barcelona-Martorell. Aquestes guies es venien a 4 rals i contenien tot allò que necessitava saber el viatger: hora de sortida dels trens, duració del viatge, tarifes, història dels pobles del recorregut, fàbriques, ponts, rius, masies i la bellesa del paisatge.

POESIES.— Autor: **Àngel Guimerà i Jorge 1887;** pròleg de **Josep Yxart.** Il·lustracions de **J.L. Pellicer i A. Fabrès.** Llibre de gran format i bellament relligat amb tela roja i lletres d'or. Pomell de poesies patriòtiques, com; «Lo cap d'en Joseph Moragas», «Mort d'en Jaume Urgell», «Poblet», etc. o bíbliques, com «Maria de Magdala», «Judith», «David», «Jael», etc. o de personatges històrics, com «Cleopatra», «Colon», «Indíbil i Mandoni» o poesies sentimentals, com, «Mort de soldat», «Mort de la monja», «La última carta» o «Mort del joglar».

AGUAS TERMALES DE CALDES DE LA MALAVELLA.— Autor: **Lluís Marià Vidal i Carreras.** 1882. 31 pàg. Separata del **Butlletí de la Comissió del Mapa Geològic T. IX. 1882.** Memòria sobre un estudi d'estacions termals de Caldes de Malavella, situació geogràfica de la població, descripció de les fonts termals, alteracions en el règim de les aigües, descripció geològica, notícia del Puig de les Ànimes i conclusions. El treball va acompanyat d'un plànol de la vila, amb la situació de les fonts termals.

REY CAVALLAR. EPISODI HISTÒRIC-NOVELESCH

DE LA VIDA DE JAUME I D'ARAGÓ.— Autor: **Joaquim Riera i Bertrán, 1880.** 35 pàg. Treball premiat al certamen català a València en honor del rei Jaume I. Interessant descripció d'una època emplenada d'esdeveniments, molt ben ambientada, amb les degudes cites, amb detalls humans sobre personatges d'aquell regnat, com els Cardona, etc. L'autor fou directiu de l'Associació Catalana d'Excursions Científiques i alcalde de Girona, entre altres càrrecs de responsabilitat.

LA EXPEDICIÓN Y DOMINACIÓN DE LOS CATALANES EN ORIENTE, JUZGADAS POR LOS GRIEGOS. Autor: **Antoni Rubió i Lluch 1883.** 125 pàg. El record de l'expedició catalana i del seu valor por terres gregues, el modern despertar de Grècia com a conseqüència de la dominació catalana, i judicis de l'obra literària a l'entorn d'aquella estada. Detalls de la invasió catalana al ducat d'Atenes, destrucció del castell de Saint-Omer, els catalans jutjats per historiadors bizantins i neo-helènics i consideracions sobre la mort de Roger de Flor.

(seguirà)
M.M.

MEMORANDUM

Esglésies i capelles romàniques de Caldes de Montbui

Opuscle d'Ed. Egara (1986). Autor: **R. García i Carrera.** «Monografies vallesanes, II». Catorze estudis sobre esglésies i capelles, amb referències bibliogràfiques i documentals, il·lustrades amb fotografies, gravats i plànols.

Vértex

F.E.E.C. n.º 113 (1986). «*Els camins del Puigsacalm*». Accésit al Premi Sant Bernat. 1985. Autor: **Joan M. Vives i Teixidó.** Tres itineraris

per camins de muntanya, des de Vidrà a Pla Traver i a Sant Bartomeu, per Vilavella o la riera de Sant Bartomeu.

Extrem

n.º 22 (1986) «*Una primera al acorazado Mont-Rebei*». Autor: **Antoni García i Picazo.** Les trifulgues de quatre escaladors per aconseguir el seu propòsit, explicat amb molta desinvolтура.

D'ACI D'ALLA

MATARÓ

Al nucli antic de Mataró, i a les excavacions arqueològiques de can Xammar, s'han trobat les restes d'una casa senyorial de l'antiga lluro romana. El tret principal i destacable és una cambra anomenada criptopòrtic; la funció de la qual podria ser la de celler. Entre les troballes cal assenyalar dues monedes de bronze de l'emperador Tiberi, i ceràmica aretina (procedent d'Arezzo).

REUS.

Els dies set i vuit de març es va portar a terme l'excursió denominada «*l TOMB ALS MOTLLATS, PELS CINGLES*», un itinerari creat per un grup d'excursionistes reusencs, guiats per Ramon Quadrada. En aquest nou itinerari (La Febró-Montral, passant pels Motllats) van participar uns setanta muntanyencs, entre ells un nodrit grup de socis de la nostra entitat, encapçalats per Francesc Beato. Les dues etapes tenien de cinc a sis hores de durada, i alguns grups pernoctaren al refugi de Montral, del Centre de Lectura de Reus. El nou recorregut, poc conegut, queda identificat seguint les senyalitzacions acolorides amb vermell i blau, i aprofitant al màxim els camins poc freqüentats i, principalment, els més antics.

MONTFERRI.

El dia 22, un grup de

socis de la nostra entitat va efectuar una visita en un indret que hauria pogut ser un santuari a la Verge de Montserrat. L'obra no acabada de l'arquitecte Josep M^a Jujol sembla que pot consolidar-se, ja que s'hi han vist arranjaments de gran importància. No cal dir que la reconstrucció total seria un encert, perquè, conjuntament amb l'església de Sant Bartomeu de Vistabella, són les obres jujolianes més representatives del Camp de Tarragona.

BARCELONA-

A l'antiga ex-vila de Gràcia, aquest mes d'abril s'ha celebrat el 300.^è aniversari de l'església de Nostra Senyora de Gràcia i Sant Josep, més coneguda pels «Els Josepets». Amb motiu del tricentenari, s'ha publicat una monografia sobre el temple (que fou dels carmelites descalços) intitulada *Els Josepets, parròquia de la Verge de Gràcia i Sant Josep, 300 anys d'història*, de la qual són autors, Josep M.^a Martí, Romà Castro i Assumpció Colomés. El primer convent dels carmelites descalços, dedicat a Sant Josep, fou a l'indret que avui ocupa el Mercat de la Boqueria.

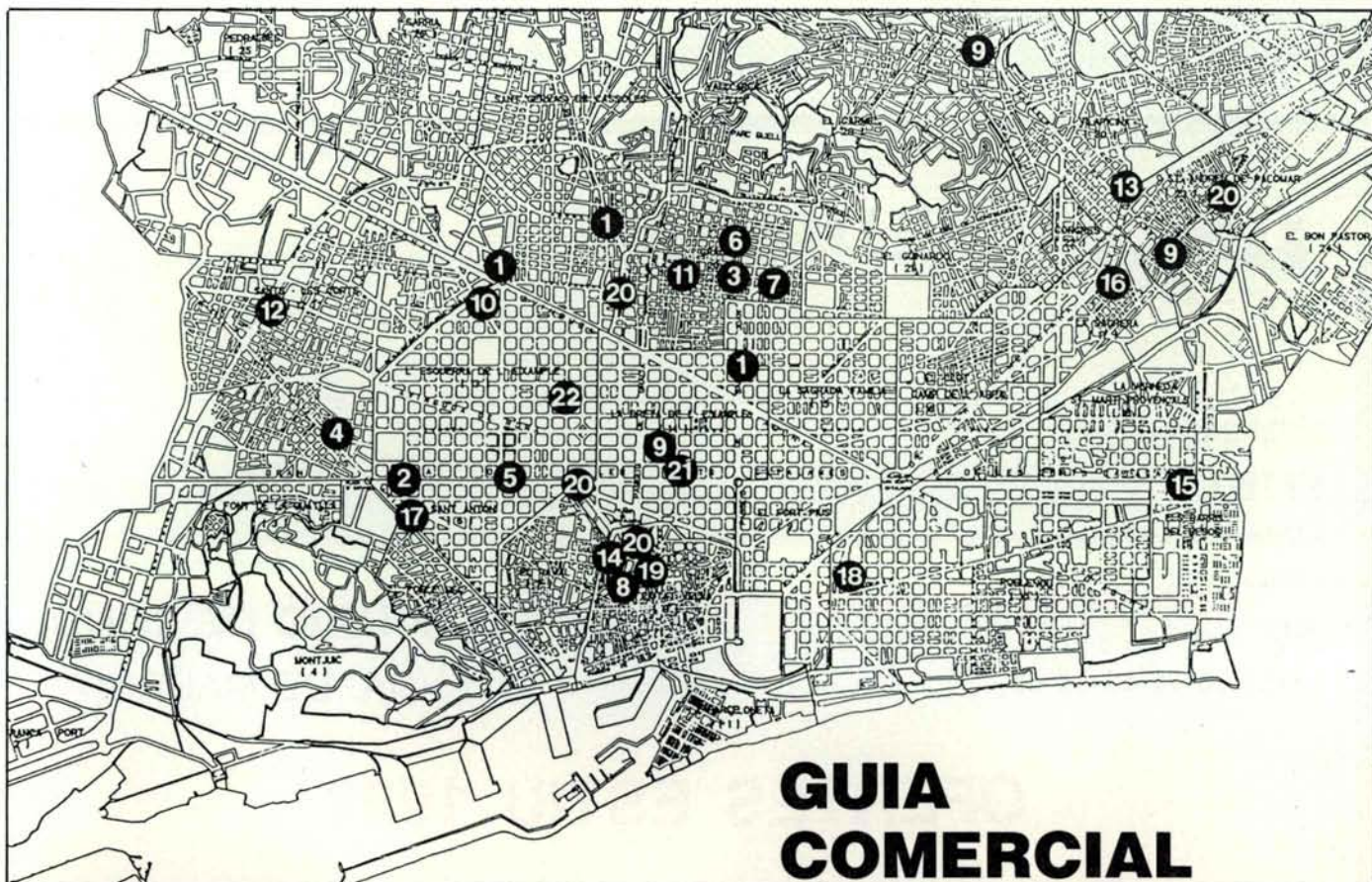
SANT CELONI-

La companyia FECSA s'ha compromès a retirar les torres d'alta tensió que travessen el Parc del Montseny. Així, doncs, dintre d'un espai de temps prudent, veurem desmuntar-les. FECSA renuncia formalment a la seva construcció i prescindeix de la desviació.

ALCOI-

La Generalitat valenciana ha declarat Parc Natural el garrigar d'Alcoi, conegut per Font-roja. Es tracta d'un paisatge boscós, mostra única del bosc mediterrani, que acull una àmplia vegetació, entre la que cal destacar la moixera, l'auró, el freixe, el roure petit, l'alzina i el teix. Caldrà, ara, constituir un Consell que vetlli per la protecció del Parc.

M.M.



GUIA COMERCIAL

CALÇATS

GRIMP -1-
Calçat infantil
Balmes, 287 (Pl. Molina) 08006 Barcelona
Av. Pau Casals, 15 - 08021 Barcelona
P. Sant Joan, 139 - 08037 Barcelona

ESPORTS

AZNAR
ESPORTS -2-
**PROFESIONALS
EN ESQUÍ**
Vilamari, 56
08015 BARCELONA
Tel. 224 11 95

CERCLESORT -3-
Venda, lloguer i reparació
San Lluís, 44-48 - 08024 Barcelona
Tel. 219 36 48

DUIXANS ESPORTS -4-
Esquí, Muntanya, Escalada
Consell de Cent, 9 - 08014 Barcelona
Tel. 432 22 19

EDELWEISS, ESPORTS -5-
Excursionisme, Alta Muntanya
Gran Via, 527 - 08011 Barcelona
Tel. 254 83 00

ESPORTS EIGER -6-
Espeleologia, Muntanya, Subaquatisme
Providència, 72 - 08024 Barcelona

ESPORTS LLUCH -7-
Alta muntanya, Esquí,

Dedicació exclus.
Hipòlit Lázaro, 34 - 08025 Barcelona

FONT SPORTS -8-
Espeleologia, Escalada, Esquí
Pl. Sant Josep Oriol, 8
08002 Barcelona
Tel. 302 44 89

LA TENDA -9-
Articles esports, càmping i animació
Pl. Eivissa, 6 - 08032 Barcelona
Tel. 229 01 80
Fabra i Puig, 11 - 08030 Barcelona
Tel. 311 23 55
Pau Claris, 118-120 - 08009 Barcelona
Tel. 318 22 38

FREE SPORTS -10-
Especialistes esquí fons i muntanya
Viladomat, 319 - 08029 Barcelona
Tel. 321 72 90

NUS -11-
Espeleologia, Escalada, Esquí muntanya
Ros de Olano, 20 - 08012 Barcelona
Tel. 218 41 17

PEDRA-NEU -12-
Esquí, Muntanya, Escalada
Brasil, 48 - 08028 Barcelona
Tel. 330 27 74

TOT Muntanya -13-
• ALTA MUNTANYA
• ESCALADA
• ESPELEOLOGIA
Rio de Janeiro, 5
08016 Barcelona

SANJUST ESPORTS -14-
La millor qualitat, el millor servei
Canuda, 6 - 08002 Barcelona
Tel. 302 36 95

SPORT TOTAL -15-
Especialistes en esquí
Maresma, 195 - 08020 Barcelona
Tel. 313 69 34

SPORT RUC -16-
Articles d'esquí i esports
Antillas, 11
08027 BARCELONA
Tel. 351 67 02

GIMNÀS

GIMNAS BADRENA -17-
Curs ensenyament escalada
Floridablanca, 18-20
08015 Barcelona
Tel. 325 99 91

MATERIAL

CORDES ROCA -18-
Cordes i material de muntanya
Pallars, 85-91 - 08018 Barcelona
Tel. 300 47 29

MENJARS

LOS HISPANOS -19-
• Esmorzars • dinars
• berenars • sopars
Sacristans, 3
Tel. 302 50 31
08002 BARCELONA

VESTIR

VEHILS -20-
Tot per a vestir l'home
Portal de l'Àngel, 32-34 08002 Barcelona
Tel. 317 80 82
Via Augusta, 55-57 - 08006 Barcelona
Tel. 237 85 58
Pl. Universitat, 7 - 08007 Barcelona
Tel. 317 91 86

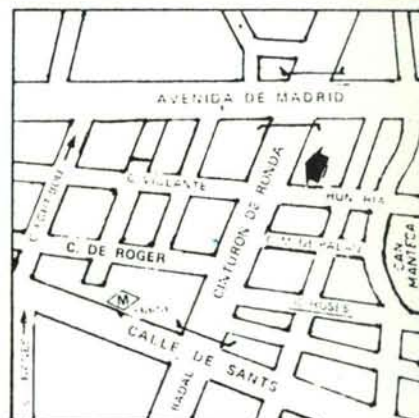
VIATJES

MARMOTA FIRST -21-
Tot tipus de sortides d'esquí
Roger de Llúria, 46 - 08009 Barcelona
Tel. 302 07 98

TOP SKI -22-
Sortides d'esquí
Mallorca, 194 pral. - 08036 Barcelona
Tel. 253 20 30



PEDRA-NEU



COMUNICACIONS

METRO

LÍNIA-V-BADAL

LÍNIA-III-PL. CENTRE

BUS

15-54-70-72-43-56-57

CINTURÓ DE RONDA
AVDA. DE MADRID

OFERTES ESTIU 1987

PEDRA-NEU

CONJUNT D'INICIACIÓ A L'ESCALADA

*PEU DE GAT (Soles cuites)

CORDA 9 mm x 46 m (HOMOLOGADA UIIAA)

11.500'—

*PEU DE GAT (Soles cuites)

4.000'—

(Ens manquen els n.ºs 41 i 42)

OBSEQUIEM ELS COMPRADORS DE MATERIAL
D'ESCALADA AMB PETITS DOSSIERS (ENQUADERNATS)
DE VIES D'ESCALADA (CONSULTEU LES CONDICIONS)

CANVIEM LES SOLES DE:

BOTES

PEUS DE GAT

SABATILLES DE CÓRRER, etc.

PEDRA-NEU

C/ BRASIL, 48 - CINTURÓ DE RONDA
AVDA. MADRID
BARCELONA 08028

TEL. (93) 330 27 74

LLOGUER DE:

ESQUÍS DE MUNTANYA ESQUÍS DE PISTA

ESQUÍS DE FONS

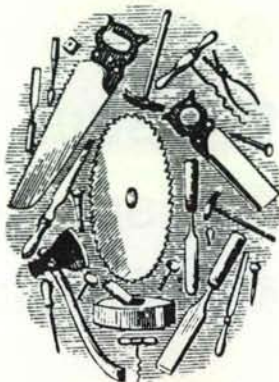
GRAMPONS I PIOLETS

PEDRA-NEU

FUSTES NAVARRO

BRICOLATGE AMB FUSTES

- Taulers
- Aglomerats
- Melamines
- Llistons
- Fullols
- Tallat a mida
- Eines adequades
- Assessorament tècnic



DESCOMPTE ESPECIAL ALS SOCIS DEL C.E.C.

Plaça de les Palmeres, 7-8 • Tel. 346 82 61
08030 Barcelona (Sant Andreu)

Especialistes en llibres
de Muntanya
Espeleologia
Escalada
Esquí

MONTCAU LLIBRERIA

URGELL, 120 — 08011 BARCELONA

La revista excursionista de més tradició i de més difusió de Catalunya.



BUTLLETA
DE
SUBSCRIPCIÓ

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpi Català

c. Paradís, 10 Barcelona (2)

Si encara no sou
subscriptor de
MUNTANYA,
retalleu i envieu
aquest butlletí
i rebreu
puntualment
la revista al
vostre domicili.

Si ja en sou,
doneu-lo a un
amic que
s'interessi per
l'excursionisme
i segur que
us ho agrairà.

Molts
excursionistes
no llegeixen
MUNTANYA
perquè no
la coneixen.

ESPORTS



De Jordi Lluch
membre actiu
del G.P.H.M.
i del G.A.M.E.

Hipòlito Lázaro, 34 (Metro Joanic)
08025 Barcelona - Tel. 219 14 16



DEDICACIÓ EXCLUSIVA A:

- Alta muntanya
- Excursionisme
- Esquí
- Escalada
- Càmping

**QUI CONEIX BÉ,
ACONSELLA BÉ**

MUNTANYA

LA PRIMERA REVISTA DE L'EXCURSIONISME CATALÀ

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Nom			
Carrer			
n.º	pis	Població	D.P.

Se subscriu a la revista **MUNTANYA** a partir de l'any..... amb la quota anual de pessetes

Cobrament: per banc, segons autorització adjunta ☐

Signatura

Data		
Banc / Caixa		
Carrer		
n.º	Població	D.P.

Sr. Director

Us preguem que fins a nova indicació, vulgueu fer efectiu el rebut anual de la revista **MUNTANYA** del Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpí Català corresponent a la subscripció

a nom de.....

que viu a.....

Població..... amb càrrec al compte corrent o d'estalvi núm.

a nom de..... Signatura

Tallar per on
indiquen els punts
i reomplir adequadament
la butlleta

A/s seus peus
**calçat
infantil**



- BALMES
PLAÇA MOLINA
- AVDA.
PAU CASALS, 15
- PASSEIG
SANT JOAN, 139

KATAKROK

5 MINUTS MAGGI

...i a menjar!



Sense haver de cuinar.

Trieu el plat que vulgueu:

- Fideos a la Bolonyesa • Tallarines a la Napolitana
- Pastís de Puré i Carn • o Pastís de Puré i Bacallà.

4 especialitats de la nova cuina ràpida de Maggi per a menjar bé. I ben fàcilment: Obriu la terrina, afegiu-hi aigua bullent, remeneu-ho, espereu-vos 5 minuts i a menjar! A casa o fora de casa, a l'hora del dinar o del sopar. Sense haver de cuinar ni rentar plats. Només en 5 minuts el vostre plat està servit, amb tot el sabor i tot el saber culinari de Maggi.

Maggi
et vol ajudar